

SLAVICA SLOVACA

Ročník 57 • 2022 • 4
SUPPLEMENTUM

Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum /
Filologický a zemepisný obraz Panónčanov

Štúdia, edícia a preklad

Na vydanie pripravila, preložila a štúdiu napísala
Katarína Karabová

SLAVISTIKA

SLAVICA SLOVACA

ORGÁN SLOVENSKÉHO KOMITÉTU SLAVISTOV
A SLAVISTICKÉHO ÚSTAVU JÁNA STANISLAVA SAV, v.v.i.

Hlavný redaktor: Peter Žeňuch

Redakčná rada:

Mojmír Benža, Erika Brtáňová, Václav Čermák (Česká republika),
Mária Dobriková, Ján Doruľa, Júlia Dudášová-Kriššáková,
Marcello Garzaniti (Taliansko), Roman Holyk (Ukrajina), Adriana Ferenčíková,
Martin Hurbanič, Daniela Konstantinová (Bulharsko), Viera Kováčová, Jaromír Krško,
Šimon Marinčák, Desislava Najdenovová (Bulharsko), Anita Račáková,
Ján Stradomski (Poľsko), Sergejus Temčinas (Litva), Elena S. Uzeňovová (Rusko),
Cyril Vasil', Peter Zubko, Peter Žeňuch

Výkonná redaktorka: Svetlana Šašerina

Technický redaktor: Martin Žeňuch

E-mail redakcie: slavicaslovaca@gmail.com

Adresa vydavateľa a sídlo redakcie:

© Slovenský komitét slavistov, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava, IČO: 30842913

© Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, v.v.i., Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava,

IČO: 31750940

Recenzenti:

doc. Mgr. Erika Brodňanská, PhD.

doc. PhDr. Erika Brtáňová, CSc.

Jazyková korektúra:

Miroslava Kuracinová Valová

SLAVICA SLOVACA

Ročník 57 • 2022 • 4
SUPPLEMENTUM

Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum /
Filologický a zemepisný obraz Panónčanov
Štúdia, edícia a preklad

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.4.1>

Na vydanie pripravila, preložila a štúdiu napísala
Katarína Karabová

SLAVISTIKA

OBSAH

Matija Petar Katančić: Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum I, 1 – 2 (Záhreb, 1795): charakteristika, kritické vydanie a preklad	5
1. Úvod	5
2. Chorvátsky osvietený autor Matija Petar Katančić a národnostná literatúra v 2. polovici 18. storočia	6
3. Dielo Specimen philologiae et geographiae z pohľadu slovensko-slovanských a latinských jazykových vzťahov	8
4. Záver	8
Pramene	9
Literatúra	9
Edičná poznámka	10
Prílohy.....	12
Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum	16
Filologický a zemepisný obraz Panónčanov	72

KATARÍNA KARABOVÁ*

Matija Petar Katančić: Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum I, 1 – 2 (Záhreb, 1795): charakteristika, kritické vydanie a preklad¹

KARABOVÁ, Katarína: Matija Petar Katančić: Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum I, 1 – 2 (Zagrebiae, 1795): Characteristics, Critical Edition and Translation. *Slavica Slovaca*, 57, 2022, No. 4 (supplementum), pp. 5-11 (Bratislava).

The study addresses the issue of the linguistic and social overlaps of the Slavs in the territory of Pannonia and Dalmatia. It is based on a study *Specimen philologiae et geographiae* written in Latin, which was published in Zagreb at the end of the 18th century in 1795. Its author was a renowned Croatian writer, literary theorist, lexicographer, professor of aesthetics and archaeology Matija Petar Katančić. His work is important even today. Besides offering compelling historical evidence on the issue of the philology and geography of the Croatian population, thanks to specific references its exemplary critical approach offers a picture of the scientific literature of the late 18th century, which systematically processed also national topics. In this context, Katančić also mentions authors from Slovakia, with whom he was in contact. This gives us the opportunity to analyze this work from the point of view of mutual Slavic-Latin relations

Enlightenment, mannerisms, Croats, Slavs, vernacular languages, autochthony, original Croatian settlements, linguistic and social overlaps, edition of latin source.

1. Úvod

Pomerne rozsiahle diela týkajúce sa poznatkov z rozmanitých vedných odborov a oblastí ľudského konania boli populárne v literárnej tvorbe už u starovekých autorov. Systematizáciu vedomostí badáme najmä v kultúre raného cisárstva, čo dosvedčujú mnohé odborné príručky a učebnice zhromažďujúce informácie z konkrétnych oblastí ľudského poznania či praktickej činnosti. Pliniovej kategorizácii, výstavbe a komplexnosti jeho diela *Naturalis historia*² sa v rámci starovekej rímskej literatúry nevyrovná azda žiadne dielo nehl'adiac na omyly, ktoré odhalil až záujem humanistov o toto dielo a ktoré súviseli predovšetkým s nepopierateľným a nezastaviteľným vedeckým a technickým pokrokom. Na sklonku antiky sa koncept systematizácie vedeckých poznatkov vykryštalizoval do septem artes liberales, ktoré akceptuje aj inak nedôverčivý stredovek. Záujem o tvorbu súhrnných diel však neustal ani počas mladších období. Predovšetkým osvietenstvo svojím empirizmom a racionalizmom dalo vzniknúť viacerým dielam, ktoré ponúkali komplexný pohľad na vybranú tému, pričom posunom topiky nevysloveného, ako Ernst R. Curtius nazýva zdôraznenie neschopnosti vyjadriť sa,³ sa novovekí autori

* Mgr. Katarína Karabová, PhD., Katedra klasických jazykov Filozofickej fakulty v Trnave, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava.

¹ Štúdiá, kritická edícia a preklad diela *Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum* (Záhreb, 1795) je čiastkovým výstupom z projektu VEGA č. 1/0749/20 s názvom „Univerzita ako stredisko vedeckého bádania. Obraz vedeckej úrovne historickej Trnavskej univerzity (1635 – 1777) v dizertáciách a odbornej literatúre z produkcie jej tlačiarne.“

² Conte, G. B.: *Dějiny římské literatury*. Praha: KLP, 2003, s. 441-446.

³ Curtius, E. R.: *Evropská literatura a latinský středověk*. (According to the 11th edition of the German original *Europäische Literatur und Lateinisches Mittelalter*, Tübingen 1993 translated by Pelán, J., Stromšík, J. and Irena Zachová.) Praha: Triáda, 1998, s.177nn.

snažia dokázať alebo vyvrátiť rôzne hypotézy, a to nielen svojho historického obdobia, ale predovšetkým nesprávne závery svojich predchodcov. Aj v dejinách národných literatúr vystúpili do popredia viacerí spisovatelia, ktorí prijali grécky model *ἐγκύκλιος παιδεία* a svojimi dielami prinášali čitateľovi súbor vedomostí z viacerých oblastí: z histórie, geografie, práva, gramatiky, filológie či epigrafiky. Za takýmito publikáciami sa však skrývala obdivuhodná učenosť ich autorov. Priestor vo svojich spisoch totiž nezriedka využívali na erudovanú argumentáciu, zvlášť, keď išlo o takú dôležitú záležitosť, akou boli ich vlastné (národné) dejiny a pôvod, čo neraz viedlo autorov k celoživotnému štúdiu a bádaniu prameňov a odborných textov.

Osvietenské myšlienky sa veľmi rýchlo rozšírili do celej Európy, a tak niet divu, že systematizujúce diela z rozličných oblastí nachádzame aj v národných literatúrach strednej a východnej Európy. Komplexne podané vedomosti mali tak nielen ukázať rozmer autorskej vzdelanosti, ale často ich už nachádzame v službách posilňovania a uvedomovania národného povedomia. Aj v Uhorsku sme svedkami vzniku niekoľkých zaujímavých encyklopedických diel. Ako príklad uvádzame rozsiahle dielo s názvom *Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea* (Trnava, 1689, 1702), ktorého autorom je lipovský rodák Martin Svätojánsky.⁴ Ide o zbierku rozmanitých, niekedy až bizarných poznatkov z rozličných vied. Keďže ich autor bol exaktným vedcom, opieral sa o aristotelovskú deduktívnu metódu a svojím dielom sprostredkoval vedomosti z fyziky, astronómie, matematiky, prírodopisu, zemepisu, histórie, medicíny, práva, filozofie, politiky, teológie a pod. K najvýznamnejším autorom tejto epochy však bezpochyby na našom území radíme aj polyhistora Mateja Bela, ktorý zhromaždil vďaka precízne vypracovanému plánu vedecké poznatky o histórii a prítomnosti uhorských stôľ z pohľadu zemepisného, hospodárskeho, geologického, národopisného, politického, historického, genealogického i jazykového. Svoju vedeckú činnosť koronoval podrobným dielom *Notitia Hungariae novae historico-geographica*. Dnes môžeme už s istotou potvrdiť, že obaja autori boli vo svojom odbore výnimoční a vo svojich dielach priniesli dôležité poznatky. Nenájdeme azda lepší dôkaz ako ten, ak ich názory nájdeme citované u súvekých autorov naprieč Európou.

2. Chorvátsky osvietenský autor Matija Petar Katančić a národnostná literatúra v 2. polovici 18. storočia

Svoje dejiny systematicky prezentovali koncom 18. storočia aj autori pochádzajúci z národov žijúcich na Balkáne. V roku 1795 vyšlo v Záhrebe dielo s názvom *Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum*. Jeho autorom je chorvátsky spisovateľ, literárny teoretik, profesor estetiky a archeológie Matúš Petar Katančić. Tento uznávaný lexikograf sa narodil v roku 1750 v slavonskom meste Valpovo. Už ako člen františkánskeho rádu študoval v rokoch 1772 až 1778 filozofiu a teológiu v Osijeku, kde neskôr pôsobil aj ako profesor. V jeho obdivuhodnej spisovateľskej činnosti sa odrážajú vedomosti získané počas štúdia z viacerých vedných oblastí, pričom svoje jazy-

⁴ Výskumu spisby Martina Svätojánskeho v širšom kontexte sa už niekoľko rokov venuje Svorad Zavorský. Z viacerých diel, ktoré v súvislosti s týmto výnimočným vzdelancom publikoval, uvádzame Zavorský, S.: Martin Sentiváni: *Disseratio cosmographica seu De mundi systemate / Sústava sveta*. Kozmologická štúdia. Na vydanie pripravil a preklad s komentárom vyhotovil Svorad Zavorský. In: *Slavica Slovaca*, 2011, roč. 46, č. 3 (Supplementum). 154 s., Zavorský, S.: Martin Sentiváni SJ: *Grécka schizma a únia*. Historicko-polemická dizertácia. In: *Sambucus I. Práce z klasickej filológie, latinskej medievalistiky a neolatinistiky*, ed. Daniel Škoviera, 2005, roč. 1, s. 11-34; Zavorský, S.: *Biblicizmy v apológii Spoločnosti Ježišovej od Martina Sentivániho*. In: *Slavica Slovaca*, 2003, roč. 38, č. 1, s. 50-59; Zavorský, S.: *Jazyk diel Martina Sentivániho na príklade polemického spisu Lutheranicum nihil ad rem, nihil ad propositum*. In: *Slavica Slovaca*, 2003, roč. 38, č. 2, s. 134-148.

kovedné znalosti zúročil aj pri preklade Svätého písma.⁵ Okrem toho je autorom veľmi úspešného básnického diela *Fructus autumnales*, ktoré vyšlo tlačou v Záhrebe v roku 1791. Ako literárny kritik a teoretik prekladu sa Katančić prejavil v spise z roku 1817 *De poesi Illyrica libellus*.⁶

Nami pertraktované dielo *Filologický a zemepisný obraz Panónie* venoval autor hneď štyrom významným mužom svojej doby. Ako prvého spomína Juraja Alojza Szerdahelyho, kanonika vacovskej Katedrály sv. Mauritia, ktorý študoval okrem iného filozofiu vo Viedni a teológiu na univerzite v Trnave, neskôr pôsobil aj ako profesor estetiky. To, že šlo skutočne o plodného autora, dosvedčuje jeho spisovateľská činnosť, ktorej výsledkom sú okrem historických a rétorických spisov, aj básnické či literárno-teoretické diela, ako sú *Ars poetica generalis* z roku 1784 a z toho istého roku *Poesis narrativa* a *Poesis drammatica*. Druhým, ktorému je Katančićov *Specimen* venovaný, je profesor z peštianskej univerzity Štefan Schoenwisner, autor zbierky o rímskych starožitnostiach *Compendium antiquitatum Romanarum*. Františkán Josip Jakošić je ďalší autor, ktorý sa objavuje v úvodných krátkych darovacích medailónikoch. Podľa všetkého ide o vzdelanca, ktorý sa venoval epigrafike, a sám Katančić vychádzal z jeho poznatkov práve z tejto oblasti. Posledným z menovaných je Josip Pavišević, člen františkánskeho rádu, ktorý svoje štúdiá filozofie a teológie zavŕšil v Ríme a neskôr vyučoval gramatiku a teológiu na františkánskych školách v Slavónii.

Katančićov spis sa člení, ako už vyplýva aj z jeho názvu, na dve hlavné časti *Filologický obraz* a *Zemepisný obraz*. Prvá z troch kníh, ktoré sú súčasťou filologickej časti, sa venuje pôvodu a starobyľným sídlam Chorvátov. V siedmich paragrafoch sa tu postupne preberá prastará vlasť Chorvátov a ich predkovia. Výklad sa posúva až do 6. storočia a v štvrtom paragrafe Katančić vzhľadom na historické pramene vyslovuje názor, že Chorváti sú autochtónnym obyvateľstvom. Druhá kniha je venovaná jazyku Panónov/Panónčanov. V úvodnom paragrafe autor poukazuje na rozličné domnienky o tomto jazyku, aby v nasledujúcej časti poukázal na etymológiu slova Pannoni podľa výkladu, ktorý ponúka už vyššie spomenutý jezuita a autor encyklopedického diela *Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea* Martin Svätójánsky. V treťom paragrafe možno badať snahu o vyvrátenie tvrdenia niektorých starších autorov, ktorí sa prikláňali k domnienke, že jazyk, ktorým sa hovorí v Panónii, vzišiel z jazyka gréckeho. Po uvedení viacerých autorít, ktoré sa danou otázkou zaoberali v minulosti, dospieva Katančić k záveru, že panónska reč sa vyvinula v priebehu storočí z jedného spoločného slovanského jazyka. Tretia kniha s názvom *De literatura Pannoniorum* rieši problematiku chorvátskych literárnych pamiatok na pozadí viacerých epigrafických pamiatok, ktoré tu nachádzame prepísané v ich originálnom znení. Autor v prvej časti ponúka a rozoberá epigrafy týkajúce sa Kataríny, bosnianskej kráľovnej, v druhej časti sa venuje nápisom na zlate, v tretej podrobnejšie rozoberá epigrafické pamiatky v starorímskom meste Neviodune, ktoré je dnes súčasťou chorvátskeho mestečka Drnovo, situovaného niekoľko desiatok kilometrov severozápadne od Záhrebu.

Druhá hlavná časť Katančićovho diela s názvom *Zemepisný obraz* sa zaoberá v štyroch osobitných knihách zemepisnými otázkami týkajúcimi sa polohy, opisu a literárnych pamiatok starodávnych miest z čias Rímskej ríše, ako sú Andautonia na území dnešného Záhrebu, Siscia, dnes mesto Sisak v centrálnom Chorvátsku juhovýchodne od Záhrebu, Neviodunum, Poetovio, dnešné Ptuj severozápadne od Varaždína, Remista a Aqua Viva na území dnešného Varaždína. Autor si v tejto časti okrem polohy pozorne všíma práve literárne pamiatky, ktoré dosvedčujú staroblosť týchto miest a prezentujú tak ich význam v čase ich vzniku a najväčšieho rozvoja.

⁵ Marijanović, S.: Katančić, Matija, Petar. In: Hrvatski biografski leksikon, 2009.

⁶ Marijanović, S.: Matija Petar Katančić, leksikograf, o Hrvatskoj leksikografiji i leksikografima. In: Dani Hvarškoga kazališta. Grada i rasprave o hrvatkoj književnosti i kazalištu, Vol. 21 No. 1, 1995, s. 103-120.

3. Dielo *Specimen philologiae et geographiae* z pohľadu slovensko-slovanských a latinských jazykových vzťahov

Vráťme sa teraz k prvej časti diela, kde sa okrem iného hovorí aj o autochtónnosti Chorvátov v Panónii a Dalmácii. K tomuto tvrdeniu sa autor nedostáva vstúpením do problematiky takpovediac in medias res, ale starostlivo volí aj obsah predchádzajúcich kapitol, kde si pripravuje argumentačný rámec pre vyrieknutie takéhoto významného tvrdenia. Už prvá kapitola sa venuje starším názorom na starobylú vlasť Chorvátov. Okrem iných uznávaných historikov toho obdobia sa tu spomína aj Samuel Timon, ktorý sa vo svojich prácach venuje dejinám Uhorska a pozornosť pritom zameriava na problematiku jeho vzniku a dejiny jednotlivých oblastí. Katančič o ňom píše, že ako prvý dal do poriadku záležitosti týkajúce sa tzv. res Pannonicae a súhlasí s mienkou autorov, ktorí boli v danom paragrafe spomenutí vyššie, že územie Panónie bolo už v najstarších dobách obývané Slovanmi – Slavae. Následne toto tvrdenie podopiera aj Ritterovým dielom *Annales Croatiae*, Jornandesovým *Regnum Slavorum*, Kerčeličovými *Praeliminares historicae*, Severiniho *Populi Hungariae Cisdanubianae*, Schlözerovou *Historia septemtrionali* či Kollárovými *Amoenitates iuris Hungarici*. Neuspokojí sa však ani s takýmito autoritami a v treťom paragrafe pokračuje hľadaním etymológie výrazu *ἀπό τῆς Βαγιβραείας* z Porfyrogenetovho textu, ktorý interpretuje ako Babia gora, čo by mohlo značiť podľa jeho vlastných slov časť Karpát. Podľa Katančiča ide celkom prirodzene o slovenské slovo, avšak pretransformované do gréčtiny, označujúce tzv. *Vetularum montes*. Tieto tvrdenia opäť podčiarkuje výpoveďami historických diel svojich súčasníkov a následne udáva viaceré podobné príklady z pohľadu etymológie. Všetko toto autorovo úsilie smeruje k tvrdeniu, že pomenovanie Chorvátov je slovenského pôvodu.

Štvrtý paragraf venuje Katančič aj ozrejmieniu pôvodu slova *Croatae*, príp. *Horvatae*. Domnieva sa pritom, že ide pomenovanie ešte z čias Porfyrogeneta, ktoré je literárne doložené v 9. storočí v jednom z Lučičových textov. Ako vidno, autor si dáva záležať na tom, aby dôkazy, ktoré predkladá, boli čo najstaršie. A tak niet divu, že v texte, ktorý nasleduje, sa stretne aj s menom *Arivates*, ktorý Katančič nachádza u Plinia, alebo s Ptolemaiovým *Carvanca*, a pokúša sa nájsť súvislosť s pomenovaním *Harvatae*. Súvislosť pritom nachádza – ako môžeme z jeho tvrdení vidieť – v tom, že Ptolemaios používa pomenovanie *Carvanca* pre keltský kmeň sídliači na hraniciach *Norica* susediaceho na východe s Panóniou, Plinius, pri ktorom Katančič uvádza, že podľa zvyku zemepiscov prešiel územia od západu po východ, nazval výrazom *Arivates* tie kmene, o ktorých náš autor vyslovil v jednom zo svojich diel mienku, že obývajú tzv. *ager Zago-riensis*. V tejto oblasti má pôvod označenie *Horvati*, ktoré sa neskôr všeobecne rozšírilo.

4. Záver

V rámci celého spisu sa autor odvoláva na viacerých autorov, ktorí sa vo svojich dielach zaoberali podobnou problematikou a svojimi zisteniami pomohli Katančičovi k argumentácii v jednotlivých častiach jeho práce. Viackrát ide o uznávané authority v danej oblasti a dielo a tvrdenia v ňom ponúkané takýmto kritickým prístupom získavajú na vážnosti a dôveryhodnosti. Počas toho, ako sa náš autor snaží dokazovať svoje pohľady a názory, postupuje overeným spôsobom parafrázovania či citovania tých diel, ktoré podporujú jeho myšlienky. Vo viacerých prípadoch začína argumentáciu podpornými názormi svojich súčasníkov, často sme však svedkami toho, že sa neuspokojí len s ich dôvodením, ale ide hlbšie do minulosti, dokonca si pomáha i postojmi starovekých autorov. Musíme však jedným dychom dodať, že toto bol celkom legitímny postup

autorov na konci 18. storočia, ktorí si na rozdiel od svojich predchodcov dali záležať na udávaní prameňov, z ktorých čerpali, a to najmä vtedy, keď išlo o diela, ktoré im dávali za pravdu a dokazovali ich myšlienky. Naopak, málokedy sa stretáme v diele *Filologický a zemepisný obraz Panónie* s výslovne protikladným úsudkom, ak aj nájdeme také miesto v skúmanom texte, autor ho udáva skôr pre zaujímavosť a poukazuje najmä na kontrastné ponímanie skutočnosti, ktoré však on sám nijako vehementne nevyvracia, skôr necháva na posúdení čitateľa, ktorý je vďaka mnohým príkladom už i tak presvedčený o pravdivosti práve Katančičovho tvrdenia. O tom, že Katančič štruktúru svojho diela skutočne premyslel, nás presvedča časťou, kde sú prezentované ukážky viacerých pamiatok nachádzajúcich sa na území Panónie a Dalmácie, ktoré jeho tvrdenia o autochtónnosti chorvátskeho obyvateľstva len podčiarkujú. Jeho obratnosť pri dôvodení nespočíva ani tak v množstve prezentovaných ukážok – i keď ich počet je tiež nezanedbateľný, ale v ich cielenom použití. Mnohé z nich majú národopisnú povahu a svedčia takpovediac o etnografických pamiatkach, čo však celkom logicky zapadá do argumentačného rámca nášho autora.

Významnosť Katančičovho spisu sa dá vnímať predovšetkým v kontexte národnobuditeľských snáh prenikajúcich do literárnej spisby v období, keď dielo vznikalo. Aj v koncepte ostatných národných literatúr v rámci Uhorska badáme takéto snahy. V súvislosti s tzv. *academica peregrinatio* sa dá predpokladať, že národní dejatelia sa v jednotlivých častiach krajiny poznali a komunikovali spolu aj v otázkach týkajúcich sa vlastenectva a pokusov o národné obrodenie. Prostriedky, v našom prípade literárne diela, ktoré si vybrali, aby na jednej strane poukázali na danú problematiku, na strane druhej priniesli presvedčivé dôkazy, vnímame vzhľadom na ich povahu a úroveň ako legitímne a efektívne. Navyše ak ponúkajú celistvú argumentáciu vedenú kritickým prístupom. V neposlednom rade sa dajú vnímať v kontexte slovensko-slovenských a latinských vzťahov, ktoré sa možno dajú veľmi dobre zmapovať práve v literatúre, zvlášť tej, ktorá sa venuje pátraniu po pôvode jazyka a otázkam autochtónnosti obyvateľstva na európskom kontinente.

Pramene:

Katancsich, M. P.: Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum in quo de origine lingua et literatura Croatorum simul de Sisciae Andautonii Neviodunu Poetovionis urbium in Pannonia olim celebrium et his interiectarum via militari mansionum situ disseritur. Zagrabiae: Typis Episcopalibus, 1795.

Literatúra:

Conte, G. B.: Dějiny římské literatury. (From Italian original Letteratura latina: manuale storico dalle origini alla fine dell'impero romano, Firenze, Le Monnier 1996.) Praha: KLP, 2003.

Curtius, E. R.: Evropská literatura a latinský středověk. (According to the 11th edition of the German original Europäische Literatur und Lateinisches Mittelalter, Tübingen 1993 translated by Pelán, J., Stromšík, J. and Irena Zachová.) Praha: Triáda, 1998.

Černý, J.: Dějiny lingvistiky. Praha: Votobia, 1996.

Fejér, G.: Historia Academiae Scientiarum Pazmaniae Archi-episcopalis ac M. Theresianae Regiae literaria. Budae: Typis regiae scientiarum Universitatis Hungaricae, 1835.

Habovštiak, P.: Zo slovensko-slovanských lexikálnych vzťahov (so zreteľom na lingvistickú geografiu). Bratislava: VEDA, 1993, s. 105 – 115.

Ijsewijn, J. – Sacré, D.: Companion to Neo-Latin Studies. Leuven: University Press, 1998.

- Ivanová, M.: Identita, kultúra, slovníky: slovenčina v zrkadle súčasnej lexikografie. In: *Studia Academica Slovaca*, č. 48, 2019, s. 45-64.
- Juríková, E.: Belove Vedomosti vo svetle súčasných poznatkov. In: *Sondy do Belových Vedomostí o súvekom Uhorsku. Sambucus. Supplementum II.* (Eds. Škoviera, D., Juríková, E.) Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2010, s. 13-21.
- Karabová, K.: Content and linguistic comparison of ideological structures of Slavic reciprocity in the works of Slovak and Croatian thinkers at the end of the 18th century. In: *Graeco-Latina Brunensia*, 2020, roč. 25, č. 2, s. 121-130.
- Karabová, K.: Vernakulárny charakter lexikografických súčastí po latinsky písaných diel slovenskej proveniencie v 18. storočí. In: *Slavica Slovaca*, 2021, roč. 56, č. 2, s. 182-190.
- Klaniczay, T.: Die Benennungen 'Hungaria' und 'Pannonia' als Mittel der Identitätssuche der Ungarn. In: *Antike Rezeption und nationale Identität in der Renaissance insbesondere in Deutschland und in Ungarn.* Budapest: Balassi Kiadó, 1993, s. 83-110.
- Kordoš, J.: Cassius Dio a neskorá historiografia. *Pertinax a Didius Iulianus v podaní Cassia Diona a ich portréty u Héródiana a v Historia Augusta.* Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2013.
- Marijanović, S.: Matija Petar Katančić, leksikograf, o Hrvatskoj leksikografiji i leksikografima. In: *Dani Hvarškoga kazališta. Grada i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, Vol. 21, No. 1, 1995, s. 103-120.
- Marijanović, S.: Katančić, Matija, Petar. In: *Hrvatski biografski leksikon*, 2009.
- Minárik, J.: *Dejiny slovenskej literatúry.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1985.
- Petrovičová, K.: *Martialus Capella. Náuky „na cestě“ medzi antikou a stredovekom.* Brno: Host, 2010.
- Pražák, A.: *Dějiny slovenské literatury. I. Od nejstarších časů do nové doby.* Praha: Melantrich, 1950.
- Riedel, V.: *Antikerezeption in der deutschen Literatur vom Renaissance – Humanismus bis zur Gegenwart.* Stuttgart – Weimar: Verlag J. B. Metzler, 2000.
- Zavarský, S.: Martin Sentiváni: *Dissertatio cosmographica seu De mundi systemate / Sústava sveta. Kozmologická štúdia.* Na vydanie pripravil a preklad s komentárom vyhotovil Svorad Zavarský. In: *Slavica Slovaca*, 2011, roč. 46, č. 3 (Supplementum). 154 s.
- Zavarský, S.: Martin Sentiváni SJ: Grécka schizma a únia. *Historicko-polemická dizertácia.* In: *Sambucus I. Práce z klasickej filológie, latinskej medievalistiky a neolatinistiky*, ed. Daniel Škoviera, 2005, roč. 1, s. 11-34.
- Zavarský, S.: *Biblicizmy v apológii Spoločnosti Ježišovej od Martina Sentivániho.* In: *Slavica Slovaca*, 2003, roč. 38, č. 1, s. 50-59.
- Zavarský, S.: *Jazyk diel Martina Sentivániho na príklade polemického spisu Lutheranicum nihil ad rem, nihil ad propositum.* In: *Slavica Slovaca*, 2003, roč. 38, č. 2, s. 134-148.

Edičná poznámka

Latinskú edíciu a kritický preklad vybranej súvislej časti diela *Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum* (Záhreb, 1795), ktorého autorom je chorvátsky učenec Matij Petar Katančić (1750 – 1825) neuvádzame v predkladanej publikácii paralelne, ale za sebou. Úvodná štúdia slúži na predstavenie autora i samotného diela ako celku aj vzhľadom na to, že neuvádzame edične spracovaný a preložený kompletný Katančićov spis, ale len jeho prvé dve knihy.

Pri prepise a preklade latinského textu sme sa pridrižovali týchto zásad:

1. Dôsledne zachovávame štruktúru originálneho textu, jeho systematické usporiadanie kapitol a jednotlivých paragrafov, takisto aj členenie na odseky. Bezo zmien sme ponechali pôvodnú interpunkciu, ktorá sa môže zdať dnešnému recipientovi abundančná, avšak pri novej lingvistickej analýze originálneho textu má svoje nespochybniteľné opodstatnenie.
2. Pokiaľ sa oprava chyby v latinskom texte nenachádza v súpise tlačových chýb (*Errata*) uvedenom v závere diela, ponechávame ju aj pri prepise latinského textu a poukazujeme na ňu značkou (sic!)
3. V niekoľkých prípadoch transkripcie iného ako latinského textu sme sa snažili čo najpresnejšie zachovať pôvodnú ortografiu, pričom sme postupovali podľa pravidiel písma za písmeno, znak za znak.
4. Všetky skratky rozpisujeme prostredníctvom hranatých zátvoriek, okrem skratiek diel starovekých gréckych a rímskych autorov. Tie ponechávame v ich skrátenej medzinárodne zaužívanej podobe.
5. V celej publikácii sme použili vzhľadom na technické možnosti jeden druh poznámkovania. V poznámkovom aparáte latinského textu začína text poznámky vždy písmenom, pod ktorým je odkaz uvedený v origináli. V poznámkovom aparáte slovenského prekladu sa nachádzajú poznámky autora spolu s poznámkami prekladateľa, ktoré sú vždy označené. Latinské názvy diel, na ktoré odkazoval Katančić sú v slovenskom texte preložené.
6. V latinskom aj slovenskom texte, ako aj v poznámkovom aparáte sa vyhýbame používaniu kurzívy. Tú ponechávame len v názvoch paragrafov, pri lingvistických príkladoch samotného autora (tak v latinskom, ako aj slovenskom texte), pri prepise gréckeho textu a následne jeho prekladu, ak sa kurzíva nachádza aj v origináli.
7. Prepis a flexiu mien autorov, postáv a zemepisných názvov v preklade podriadujeme zásadám Pravidiel slovenského pravopisu (2000).
8. Zlom strán v latinskom texte označujeme znakom ||.

S P E C I M E N
PHILOLOGIAE ET GEOGRAPHIAE
PANNONIORVM

IN QVO DE
ORIGINE LINGVA ET LITERATVRA
CROATORVM

SIMVL DE
SISCIAE ANDAVTONII
NEVIODVNI POETOVIONIS
VRBIVM IN PANNONIA OLIM CELEBRIVM
ET HIS INTERIECTARVM
VIA MILITARI MANSIONVM

SITV DISSERITVR
AVCTORE MATH. PETRO KATANCSICH
IN ARCHIGYMN. ZAGRAB. SCHOL. HVMAN.

PROFESSORE P. O.

ZAGRABIAE

STYPISEPISCOPALIBVS

MDCXCXV.

Q. D. B. V.

S P E C I M I N I S

P A R S I.

**SPECIMEN PHILOGIAE
LIBRI III.**

LIBER I

**DE ORIGINE
ET PRISCIS**

CROATORVM

SEDIBVS.

§. I.

Recentiorum de veteri Croatorum patria opiniones.

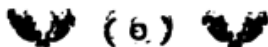
I. **C**OMPLURES e scriptoribus patriae, antequam Ioannis' Lucii, et Anselmi Bandurii in Porphyrogenetam commentarii vulgarentur, Croatos Illyricae genti accendere minime verebantur, non tam illo Alexandri M. diplomate, Slauicis, vt aiunt, populis tributo, **A** pelle.

lingua cum gente non infirmo stabit pede. Eam ab tot seculis singularem quamquam vicissitudinem non accepisse, etsi barbaris premeretur populis. Esse profus eandem, qualis XV, qualis X, qualis VI, et III, et secundo, et primo Christiano seculo erat. a) Id nunc ostendemus paucis, quod singularem in operibus nostris materiae cuius dedimus tractatum. Primo sit loco epitaphium Catharinae Bosnensium reginae, ante hos tercentos et sexdecim annos Romae positum, quod in templo Ara coeli dicto visitur. Dabimus id caractere Latino, libro de Literatura Cyrillico daturi. Sic autem habet:

Katarini Kralici Bosanskoj
Stipana hercega od svetoga Sabe
Od poroda Ieline i kuche Cara Stipana
rodjenoj Tomasha krala Bosanskoga xeni
koja xivi godin 50 i 4
i priminu u Rimu na lito Gna 1478
na 20 i 5 dni Oktobra
spominak nye pisnom postavljen.

„Catharinae reginae Bosnensi, Stephani ducis sancti Sabae, ex genere Helenae et doimo imperatoris Stephani natae, Thomae regis Bosnae vxori, quae vixit annos LIV, et obiit Romae anno MCCCCLXXVIII, XXV die Octobris, monumentum eius scripto positum.“ Orationem e legibus historiae et chronologiae sequentem explicamus libro. Quae loquendi genus concernunt, qui peritus linguae est, et Bosnenses audiuit fermocinantes, nihil profus differre, facile videbit. Hac ipsa dialecto vniuersi, qui Illyrico veniunt nomine, per Hungariam, vtroque Danubii latere, item Slavoniam, Bosnam, Dalmatiam, Seruiam, Macedoniam, Epirum, Rumiliam, Bulgariam, Moldaviam, Valachiam, Thracum scilicet Dacorunque posteris, aduenis mixti, vtuntur vsque hodie: inter quos tamen Bosnenses puritate atque elegantia eminent. Ex hoc autem

a) Vid. Orig. Croat. §. 6.

ПАСАЛ Ѡ НСТ НАІАВ
 ІЗ. ІАНТВРРЕ. ДАѠВ ЦВА
 МЕ НЕВ. А БРАТА ІВА
 ЗБА А СРАНѠ ПАНІА
 РІ. ЗВАМ ПІАІАЗ. ТНОБ. А
 -КЛАБА ВЕСНА

Pasal ov jest najavith janturre, dasu svame nev a vrata Ivaska, a Kranji Panjari. Zvam pjajaz, tjeov, a Slava vecsna. Latine reddas: „Scriptum hoc est index pactorum, vestros esse limites a porta Augusta ad confines Pannonios. Concordia vobiscum, pax, et gloria sempiterna.„ Ex hac porro et priore epigraphis perspicias, Sirmiensium loquendi rationem cum Illyrico sermone congruere; Vindobonensium, vtpote ab Graecis remotiorum, continere vetustatem, et ad Sarmaticum non nihil deflectere loquendi genus; quae in Literatura vberius pertractata videas. Ad hanc dialectum, occidua Pannoniae colentes, Norici item et Vindelici, medio aevo Carantani dicti, pertinere: quam et hodie tenent, etsi peregrinis mixtam vocabulis. Vide infra de Charto.

Daci, oppositam Danubii ripam colentes, cum Getis, Myfis, Thracibus Illyricam retinere; vt epigraphe in Marcomanorum sedibus, quas olim Daci, Strabone teste, habuerant, rupi incisa monstrat. Ea apud Orbinum sic habet: a)

**STYN OVVY VKLOPYEN BYLIE IESTI MBRA
 SGODE KRVKOVVYE NASS MARKOMAN I BRE
 TE SLAVNOV LYTO V BOYA NASGA: MARKO
 MAN PROYDE NI SLAVNOV.: STYNV POKOY
 LYTH V VIK.**

„Lapis hic infertus, signum est pacis congressus Cracouiensis (*Cracouiensis*) nostri Marcomannorum, ac sociorum Slauinorum, anno quinto

a) Regn. Slavor. p. 104.

SPECIMEN
PHILOGIAE ET GEOGRAPHIAE
PANNONIORVM
IN QVO DE
ORIGINE LINGVA ET LITERATVRA
CROATORUM
SIMVL DE
SISCIAE ANDAVTONII
NEVIODVNI POETOVIONIS
VRBIUM IN PANNONIA OLIM CELEBRIVM
ET HIS INTERIECTARVM
VIA MILITARI MANSIONVM
SITV DISSERITVR
AVCTORE MATH[IA] PETRO KATANCSICH
IN ARCHIGYMN[ASIO] ZAGRAB[IENSI] SCHOL[ARUM] HVMAN[IORUM] PRO-
FESSORE P[UBLICO] O[RDINARIO]

ZAGRABIAE
TYPIS EPISCOPALIBVS

MDCCXCV ||

CANDIDA
FVLVO
NOBILIOR
FELIX
ANTI
QVI
TAS

Petr[i] Apian[i] Inscr[iptiones] Rom[anae] p. 224. ||

VIRO
CELEBERRIMO REVERENDISSIMO DOMINO
GEORGIO ALOYSIO
SZERDAHELY
CATHEDRAL[IS] ECCLESIAE VACIENSIS
CANONICO
S[ANCTI] MAVRITII DE BOTH ABBATI
A[RTIUM] L[IBERALIUM] ET PHILOSOPHIAE DOCTORI
ARCHIGYMN[ASII] REG[IAE] BVDENS[IS] DIRECTORI
IN GREMIALI STUDIOR[UM] COMMISSIONE
AD EXCELS[UM] CONSIL[IUM] REG[IUM]
LOCVM TEN[ENTIALE] HVNGAR[ICUM] ADESSORI
SVO IN AESTHETICA OLIM MODERATORI
DEVOTVS AVCTOR
AETERNAE VENERATIONIS ERGO.

VIRO ERVDITISSIMO
A[DMODUM] R[EVERENDO] D[OMINO] STEPHANO SCHOENWISNER
A[RTIUM] L[IBERALIUM] IN REGIA VNIVERSITATE PESTANA
REI NVMARIAE POFESSORI
ET BIBLIOTHECAE CVSTODI
CVIVS ET PRIVATA INFORMATIONE
ET OPERIBVS VVLGATIS
IN RE ANTIQVARIA
SE NON MODICVM PROFECISSE
PIA RECOLIT MENTE AVCTOR
Αἰδῖον Μνημα ἥ

VIRO SVMME VENERABILI
A[DMODUM] R[EVERENDO] P[ATRI] IOSEPHO IAKOSSICH
ORD[INIS] MINOR[UM] OBSERVANT[IAE] S[ANCTI] P[ATRIS] FRANCISCI
PROVINC[IAE] S[ANCTI] IOANNIS CAPISTRANI
MINISTRO EMERITO
LITERARVM AMOENIORUM
CVLTORI PRORSVS SINGVLARI
CVIVS OPERA ET AVXILIO
PLVRA ANTIQVITATIS MONVMENTA
SEV E LIBRIS SIVE LAPIDIBVS
ANTE HOS SEXDECIM ANNOS
CVM BONIS ARTIBUS OPERAM DARET
SE COLLEGISSE GRATVS PROFITETVR AVCTOR
PIETATIS TESSERA.

VIRO SVMME VENERANDO
A[DMODUM] R[EVERENDO] P[ATRI] IOSEPHO PAVISSEVICH
ORD[INIS] MINOR[UM] OBSERVANT[IAE] S[ANCTI] P[ATRIS] FRANCISCI
PROVINC[IAE] S[ANCTI] IOANNIS CAPISTRANI
MINISTRO PER DVO LVSTRA EMERITO
HISTORiar[UM] ET OMNIS LITERATVRAE
ELEGANTIORIS STVDIOSISSIMO
SVO IN THEOLOGICIS OLIM PRAECEPTORI
CVIVS ACADEMICIS CONCERTATIONIBVS
AD ANTIQVITATEM PATRIAE INVESTIGANDVM
PRIMOS IN ADOLESCENTIA STIMVLOS
SIBI INDITOS LAETVS RECOLIT AVCTOR
PERENNIS REVERENTIAE
CVLTVSQUE PERPETVI
MONVMENTVM. ||

LECTORI BENEVOLO S[ALUTEM].

Philologiae hoc et Geographiae Specimen, quod vere anni MDCCXCV imminente manus typotheatrum deserit, aestate anni superioris publicae destinatum erat luci. Plures id complectitur partes, quarum aliae hactenus ignotae, nunc primum in lucem prodeunt; aliae vulgatae quidem ante, sed quae prouinciae huius vix excesserint fines. Liber de priscis Croatorum sedibus prodiit primum anno MDCCXC forma octava; quem, seu quod exempla iam defecerunt, seu quod intimam cum Literatura gentis cognationem habet, integrum, et sibi similem, formis repetere placuit. Ceteri Philologiae libri, de Lingua et Literatura Pannoniorum, hoc primum anno eduntur: quamquam eorum nonnulli ante iam typis parati erant, quales de Lingua et Catharinae Epitaphio; in quibus manuscriptorum paragraphos non numquam citari videas, qui alia isthuc comparent facie. Vniuersa enim, hac leuicensi de caussa, reuocare non vacabat. Succisiuis modo scribimus horis, publico cetera impediti munere, cui maiorem diei partem in sextum decimum sacramus annum: quo sit, vt noctem sit in subsidium vocare necessum. Quocirca ne stili quidem ratio pari vbique passu progredi valebat, pedibus diurno labore fessis. Quamquam nobis quidem natiua orationis elegantia, sesquipedalibus verbis, et adfectato dicendi genere, quali scriptores quosdam vti videas, longe acceptior esse consuevit. Sic enim BONI GVSTVS disciplina imbuti sumus. ||

Geographiae primus liber de Andautonio, anno MDCCXCI, ad finem properante, conscriptus erat; editus sequenti, quo de Siscia commentatio, typotheta, cui soli fecimus lucrum, petente, adornata fuit, subsequis duobus praelo subiecta. Vterque liber pluribus locis emendatus, non paucis item, fine praesertim, vbi cum auctore Dissertationis VIII de Praesidibus Pannoniae congreddimur, non modicum auctus prodit. Ceteri, de Neuioduno, Poetouione, Remista, Aqua viua, nunc primum eduntur; cum aestate superiori typis parati essent. Haec monuisse, operae pretium fore putabamus.

Quod operis titulum concernit, quia is novus cuiquam fortasse videbitur, quod neque Philologum, neque Geographum Pannonia vidit, eorum gratia, qui titulis librorum delectantur, quaedam in medium proferre libet. Nomine Philologiae, quae et Grammaticae, et Encyclopedia veteribus audit, vniuersae prope Scientiae, in primis, quas Liberales et Amoeniores dicimus, comprehenduntur. Nos heic Philologiam pro Linguarum notitia sumemus primum; dein ex hoc veluti fonte reliquum Bonarum Artium agmen deriuaturi. E Linguis prima est Graeca, Latina altera, patria seu Pannonia tertia: cum de veteri loquamur Philologia. Linguae ratio intima cognatione iuncta est cum Ethnologia, siue gentium ac populorum notitia; quae originem, fata, sedes, migrationes gentis pertractet. Quia vero haec ex Historia peti necessum est, Philologus Antiquitatum disciplina imbutus sit oportet. Huius complures esse partes, in primis Epigraphicam et Numariam. In his omnem veterum eruditionem intueri licet: numinum diuersa vocabula, ritus et superstitiones varias, rerum publicarum formas, foedera, pacta, reges, prouincias, populos, vrbes, et innumera id genus memoratu digna. Haec autem vt pernosse valeamus, duplici egemus lumine, Geographia, et Chronologia: quarum illa nos per orbem terrarum recto itinere, viaque militari ducit; fines prouinciarum, et situm vrbiu turbare vetat: haec gesta suo quaeque tempori adscribi docet, praecipitque, ne ea, quae diuersa contingere aetate, vni adscribamus. ||

Rursus Geographia in plures dispecitur partes, quarum praecipue Geometria et Astronomia. Illa viarum ductus, et adcuratam locorum ab se inuicem distantiam; haec situm loci terrestrem,

caeli respectu, monstrat. Vetusta oppida, muro et vallis cincta, ab suburbanis distingui oportere, ipsa res loquitur. Quocirca, qui Sirmium exempli causa, a Bacuntio (Boszut hodie) ad Mitroviczam, aut Sisciam ad fluium Odram, aut Andautonium ab Sztenyevetz ad Szuszed, olim patuisse adsereret, nae is egregie hallucinaretur: quod interuallum id iusto est amplius, et medio spatio nulla exstant id genus vrbis vestigia. Ex quo, ἀποψίαν primum in his locum obtinere videas. Qui autem Stridonis, D[ivi] Hieronymi patriae, situm aut in Istria, aut ad ripas Draui, si diis placet, statuere vellet: nae is se in Astronomicis prorsus rudem ostenderet. Cum D[ivus] Hieronymus Stridonem ad fines Dalmatiae et Pannoniae, id est, in iugis Beii montis, qui hodie Velebich audit, exserte ponat; cuius parallelus ab Stridouae et Ormosdi parallelo duobus amplitudinis gradibus remouetur, qui XXX milliaribus Germanicis, CL Romanis aequiualeant. Pari interuallo Σιδρῶνα Ptolemai, quae citra dubium est Strido Hieronymi, per metathesin expressa, ab Tarsatica in occiduis Liburniae finibus remouetur.

Atque id genus sphalmata cum in Geographiam veterem apud Historiographos irreperint plurima, neque vllus antiquarius Geographus sit vsque huc repertus, qui ea tollere conaretur; necessitas quaedam eo nos impellere videbatur, vti hoc in genere vires periclitari vellemus, iuuenili vigore, armisque ad haec idoneis confisi. Itaque veterem Istri adcolarum Geographiam, ab Rhaetis ac Vindelicis progressi, ad Getas vsque Thracasue, systematis ratione, e Gustu recentiori, cum absoluissetus; in qua mille aberrationum phantasmata, Herculeo paene labore, profligantur: hos libros, Prodromi instar, praemittere placuit, vt Lectores, id genus cupediarum amantes, ad ea, quae sequentur, auidius legendum, quodam modo pararemus. Aut, si qui forent, quibus ratio nostra minus placere videretur, momentis in medium prolatis conuinceremus; sin minus, de via, qua progredimur, submoueremus: quo Geographia nostra, in qua disceptationi locus dari nequit, citra || impedimentum proficisci valeat. Omnibus vti opus hoc, ita quae sequentur, non aequae placitura, praesagio; verum, vti ego ad rectum de his iudicium ferendum Lectorem Philologia ornatum omnino exposco, ita cauillis imperitorum, inuidorumque nihil mouebor: laude bonorum, et desiderio nepotum abunde contentus. Tu, Lector, quisqui es, hoc opus, a nobis Literarum et Patriae amore conscriptum, atque e proprio typis datum, tibi oblatum, benevolus accipe, eoque in tuum vtere commodum, et vale. Dabam Zagrabiae, in aedibus Blasekovichianis, Calendis Martiis, anno MDCCXCV.

Q[VOD] D[EVS] B[ENE] V[ERTAT]

SPECIMINIS
PARS I.

SPECIMEN PHILOLOGIAE
LIBRI III.

LIBER I.
DE ORIGINE
ET PRISCIS
CROATORUM
SEDIBUS

§ 1

Recentiorum de veteri Croatorum patria opiniones

I. COMPLURES e scriptoribus patriae, antequam Ioannis Lucii, et Anselmi Bandurii in Porphyrogennetam commentarii vulgarentur, Croatos Illyricae genti accensere minime verebantur, non tam illo Alexandri M[agni] diplomate, Slauicis, vt aiunt, populis tributo, ||pellecti, quam quod Pannonios, Illyriosque, a quibus Croatos descendisse credebant, Romanis, Graecisque actis implicitos viderent. Ratkaio, qui Croatiae proregum historiam cum priscis Illyriorum gestis coniungere primus e domesticis ausus est, non minimi erant subeundi agones, in primis, quod celebris illius Macedonici diplomatis meminisset. Tamquam et fabulae tectam non haberent veritatem, et quiquid nostrae aetatis eruditi de remota vetustate in medium profferrent, omne id veluti oraculum quoddam acceptari, et pro explorato haberi deberet. Quodsi nos in huiusmodi rebus ore antiquorum loqui cogimur, quid in lectores violentum esse necessum est? De maioribus autem honorifice loquendum ac sentiendum semper existimabam, vt qui ea monumentis tradiderint, quae proxima veritati esse putabant; et, si ea, quibus nos instructi sumus, veterum scripta in manus accepissent, non minori forsant diligentia, ac nos, res patrias pertractaturi erant.

Quidquid porro de Alexandri scripto censeas, quod Hungari chronicorum scriptores, qualis Petteo Gregorius, e vetusto quopiam libro graeco excerptum, atque latio donatum, Constantino-polique repertum aiunt; id iam paene certum, omnem eam terrae continentem, quae Slauae genti ab rege testamento legata fertur, populis, quos hodie Slauos dicimus, fuisse antiquissimis temporibus cultam. Et quod Illyrios quidem Pannoniosque concernit, iam Szentivanius, vir multiplici eruditione insignis, quem chronographi Hungarorum sequuntur, dudum indicauit. Samuel Timon postea, qui res Pannonicas primus in certum referre ordinem, iisque lucem non minimam dare tentauit, prioris hac in re opinionem vltro est amplexus. Ioannes autem Seuerini, in Pannonia illustrata, quae ei semper debebit plurimum, rem amplius diduxit (sic!), et priorum sentimenta argumentis quoque non contemnendis muniuit.

II. Sed et eorum complures, qui Croatas e Constantino isthuc venisse admittunt, Slauam gentem ante Heraclii tempora in prouinciis Illyrici habuisse non negant; qualis Ritterus in annalibus || Croaticis, Iordanus in regno Slauorum, Kercselichius in praeliminaribus historicis, Seuerinius

in populis Hungariae cisdanubianae, (nobis transdanubianae) Schlözerus in historia septemtrionali, Kollarus in amoenitatibus iuris Hungarici; vt non memoremus alios.

Ipsae Lucius, quem aduersae opinionis plerique secuti videntur, Slauos aliis nominibus olim circa Istrum habitasse, negare ausus non est, de Crobyzis antiquorum ita scribens: „An iidem, *inquit*, cum nostris Crobatis sint, et a Bulgaris suis sedibus pulsus, gradatim alios expellentes, simul cum Bessis regiones Croatiae et Bosnae, quas hodie tenent, occupauerint, cum nullus hucusque dixerit, non adfirmatur, neque si aliquis adsereret, negaretur; cum non videatur impossibile, Slauos aliis nominibus dictos, ab antiquo sicut vltra Istrum, ita etiam citra habitasse; neque Istrum impermeabilem fuisse, vel tanta religione custoditum, vt pro temporum varietate eadem nationes citra et vltra habitare non potuerint.“⁷ Lucius Illyriorum Croatarumque gesta memorasse contentus, in eorum originem, quae historiae suae non minimam lucem adfusura erat, inquirere neglexit. Ea tum erat ethnologiae cultura. Nos, post aliorum conatus, Getas, Dacos, Mysos, Pannonios, Illyrios, Carnos, Istros, Venetos, Vindelicos, ad genus Thracum, quos aetas recentior Slauinos vocauit, referri oportere, libro de Istro eiusque adcolis, quantum satis erat, monstrauius, ducto a priscis temporibus ad nostram vsque aetatem filo. Inde pauca, quae heic de Croatis relaturi sumus, desumta.

III. Itaque Croatas e textu Porphyrogeniti cum Lucio plures ἀπὸ τῆς βαγβαρείας deducere volebant, tamquam ea vox *babiam goram*, id est, partem Carpatiorum montium designarit. Iuuat primum audire Lucium, vt, quo ceteri fundamento nitantur, facilius arbitrari queamus. Sic autem ipse:⁸ „Babigarias, *inquit*, vocabulum Slauum est, graece detortum, id est *βαβεια ὄρεια*, babia oria, || id est, Babii⁹ montes, slauae *Babie Gore*, id est Vetulae, vel vetularum montes, quo nomine Carpatii montes Poloniam ab Hungariam disterminantes, ab aliquibus vocantur;¹⁰ & cum Porphyrogenneta Franciam pro hodierna Germania, et, Turciam pro Vngaria sumat, Chrobotos a Sarmatia, nunc Polonia dicta, vel Bohemia venisse, innuere videtur: cui opitulantur scriptores rerum Bohemicarum et Polonicarum a Cromero relati.“

Lucium plerique secuti postea sunt, qui de Slauicis rebus aut Auaricis commentati fuere: Prayus in annalibus Auarum, Pubitschka in chronico Slauobohemico, Seuerinius in Commentatione historica de veteribus incolis Hungariae cisdanubianae, Assemanus in calendariis Slauicis, Farlatus in Illyrico sacro, Kercselich in Praeliminaribus Pannoniae veteris, Salagijs in ecclesia Pannonica; vt alios mittamus.

IV. Dobnerus aliis inductus rationibus, per *Βαγβαρείας* Caesaris indicari putat *Bauariam*; vt quae Constantini aevo apud Francos scriptores *Bagwaria*, *Bagvaria*, *Baivaria* nuncupari consueuerit; quae Latinorum scribendi ratio graeco nomini perquam similis est, si Croatico, vt conuenit, ore *Bagyvariam* efferas. Stritterus apud Schlözerum in historia septemtrionali, prima quoque emollita, *Vagyvariam* legi oportere putat,¹¹ vt a Vago, Hungariae fluuio, Croatae in Pannoniam transisse intelligantur. Sed heic prior dumtaxat graeci vocabuli pars exponitur, posteriore non indicata; et Schlözerus, Dobnerum secutus, propius vero censet, *Bauariam* heic intelligi, vt

⁷ a (De regno) [Dalmat]iae (et Croatiae) I, II.

⁸ b (De regno) [Dalmat]iae (et Croatiae) I.

⁹ a Cur non potius *Bebii*? Sane vetustiores hi sunt *babja gora*.

¹⁰ b Vid[e] huc Pubitsch[ka], Chron[ica] Bohem[orum], s. 233 nn., p. 231, seq[uentes].

¹¹ c p. 539.

in Βοϊκί.¹² Vtrum haec potius, quam ea de Carpate, sententia menti PorphYROgenetae respondeat, ex oratione ipsius patescet, quam heic iam audire liceat. ||

§ II.

E pluribus PorphYROgenetae locis Βαγιβαρείαν, vnde Croatae venisse dicuntur, Bauariam esse patet.

I. SCRIPTOR augustus, vbi Dalmatiam a Sclauis, quos et Abaros vocat, occupatam dixit, quod secundum eius calculum circiter annum 449 acciderit, hanc de Croatis pertexit orationem,¹³ quam nos a racensione (sic!) Bandurii graece et latine damus.¹⁴ οἱ δὲ Χρωβάτοι κατώκουν τηρικᾶντα ἐκεῖθεν Βαγιβαρείας, ἔνθα εἰσὶν ἀρτίως οἱ Βελοχρωβάτοι. Chrouati vero tunc habitabant vltra Bagiuaria, vbi nunc sunt Belochrouati. Interiectis deinde nonnullis, de victis Auaris, et obtenta Dalmatia, sic persequitur: Οἱ δὲ λοιποὶ Χρωβάτοι ἐμείναν πρὸς φραγγίαν καὶ λέγονται ἀρτίως Βελοχρωβάτοι, ἤγουν ἄσπροι Χρωβάτοι ἔχοντες τὸν ἴδιον ἄρχοντα. Ceteri vero Chrouati versus Franciam commorabantur, et adpellantur hodie Belochrouati, seu albi Chrouati, qui proprio principi subiecti sunt.¹⁵ Duas heic patriae Croatorum notas proferri videas: κατώκουν ἐκεῖθεν Βαγιβαρείας, habitabant vltiori Bagiuariae latere, et ἐμείναν πρὸς φραγγίαν commorabantur versus Franciam, seu Germaniam, aut Saxoniam, vt ipse alias nuncupat. Atque haec in Dalmatiae themate.

Porro, vbi singularem de Croatis insuit sermonem, sic orditur: Οἱ Χρωβάτοι, οἱ εἰς τὰ Δαλματίας νῦν κατοικοῦντες μέρη, ἀπὸ τῶν ἀβαπτίσων Χρωβάτων καὶ τῶν ἄσπρων ἐπονομαζομένων κατάγονται οἱ τινες Τουρκίας μὲν ἐκεῖθεν, Φραγγίας δὲ πλησίον κατοικοῦσι, καὶ συνοροῦσι Σκλάβοις τοῖς ἀβαπτίστοις Σέρβλοις. Chrouati, qui Dalmatiae partes nunc inhabitant, a Chrouatis baptismi expertibus, qui et Albi adpellantur, originem ducunt; qui sane vltra Turciam prope Franciam incolunt, et Sclauis contermini sunt non baptizatis Serblis.¹⁶ ||

II. Itaque Belochrouati Βελοχρωβάτοι seu ἄσπροι Χρωβάτοι, Albi Chrouati, ἐκεῖθεν Τουρκίας, πλησίον Φραγγίας vltra Turciam habebant, prope Franciam. Fines Turciae sic alio describit loco: „Turcis hae gentes conterminae sunt: πρὸς μὲν τὸ δυτικώτερον μέρος, ἡ Φραγγία ad occidentem Francia; ad septentrionem Patzinacitae; ad meridiem magna Morauia, siue Splendoploci (Suatoplugi) regio, quae omnino a Turcis vastata est, et ab ipsis iam obtinetur; οἱ δὲ Χρωβάτοι πρὸς τὰ ὄρη τοῖς Τούρκοις παράκεινται, Chrouati vero ad montes Turcis vicini sunt.“¹⁷

Ac demum, de Cabaris Turcisque agens, memorato Βελεγγράδα oppido, sedibusque Turcorum ad Temesum, Tissam, et Marusium, magnaue inde Morauia, Svatoplugo subiecta, „Confines, inquit,¹⁸ Turcis sunt orientem versus Bulgari, vbi eos Ister fluiuis, qui et Danubius dicitur, separat; septemtrionem versus Patzinacitae; ad occidentem Franci; ad meridiem Chrouati, πρὸς δὲ τὸ μεσημβρινὸν οἱ Χρωβάτοι.“ Superiori loco dicebat, Chrouatos πρὸς τὰ ὄρη Turcis adiacere, qui

¹² d Vid[e] Schlöz[erus] I, not[it]ia] 53. Con[fer] p. 232, 540.

¹³ a (De) Adm[inistrando] Imp[er]io] c[aput] 29.

¹⁴ b Cum aliorum insignium monumentorum, tum scriptorum Byzantinorum, vsum Episcopali Quinqueecclesiensi me debere, gratus profiteor, eius Praefectorum singularem beneuolentiam ac liberalitatem mihi diu experiti licuit.

¹⁵ c (De) Adm[inistrando] Imp[er]io] c[aput] c. 30.

¹⁶ d Id[em]. ib[idem]. 31.

¹⁷ a Ibid[em]. c[aput]. 13.

¹⁸ b Id[em]. c[aput]. 40.

montes pro Carpaticis accipi nequeunt,¹⁹ vtqui in boream Turcis, non in meridiem sunt praetensi; bene vero montes Bosnensium et Croatorum, Sauiam incolentium, quibus deinde in occasum Carantani erant vicini, quo *Alborum Croatorum* nomine scriptor augustus accipi voluerit. Hae regiones Francis tunc notiores, quam Byzantinis longe dissitis, fuere, et magnam partem iis obnoxiae. Itaque, quo facilius Constantini *μεγάλην Χρωβάτιαν* circa Sauum, Drauumque in Carantanis, Croatisque reperisse valeamus, fines hac parte Franciae, Turciae, et Carantani e scriptoribus Francis perlustrare licebit. ||

§ III.

Carantanum et Sclauonia seculi IX est Porphyrogenetae μεγάλη Χρωβάτια

I. LIMES Franciam inter et Turciam, Danubium versus, Constantini aevo Erlaphus amnis, veteribus *Arlape* fuit, dextro Danubii latere, laeuo amnis Marus, seu Moraua,²⁰ vbi Sphendoploci regio, magna Morauia, teste Prophyrogeneta,²¹ in aduersam quoque fluminis Danubii ripam vsque exitum seculi IX propagata. Francia *orientalis*, quam caesar de Turcis et Croatis locutus innuere voluit, *Baioariam* complectebatur, quam Erlaphus bifariam secuit, in *orientalem* et *occidentalem*. Illi Noricum ripense, Auaria, Pannonia superior vsque Danubium, in parallelo lacus Balatonis; huic Carantanum cum parte Bauariae hodiernae occidua, Pannonia item inferior, ab Arabonibus parallelo, cum Sauia accensebantur. Priori dux *Osterrichiae*, posteriori dux *Carantani* praeerat.²² Pars Norici ripensis ab Erlapho ad montem Cecium (Kalenberg) *Osterrichia* Germanis, Constantino scribente, dicebatur ab anno iam 799.²³ Reliquum ab Erlapho in occasum, *Baiuaria*; vocabulum ad ripam Norici, sub emigrationem Londobardorum, V seculi fine, exortum; postea in aduersam quoque Danubii ripam egressum. Aetate Heraclii, cum a Bagiuaria Croati venisse feruntur, Baiuaria orientalis *Hunniae* et *Austriae* nomen habuit, ad Anasum vsque patentis, quod Auares huic tunc dominarentur agro.²⁴

II. In austrum vicina Baiuariae fuit magna *Carantanorum* prouincia, sic ab Slauis Carantanis, quos hodie Carniolos et Kraincios dicimus, nuncupata, quam idcirco et *Sclauoniam*, *Sclauiniam* eius aetatis scriptores nuncupant; qua de re testis vberrimus est Ano || nymus Iuuauiensis libro de conuersione Carantanorum.²⁵ Comprehendebat ea Stiriam, Carinthiam, Carnioliam, bonamque Tirolis et Bauariae cisdanubianae partem;²⁶ Pannoniam item eius aetatis inferiorem, a parallelo Balatonis ad Sauum. Et de hoc quidem Anonymum audire liceat. Is, quae circiter annum 803 cum Arnone acciderant, memorans, *Arn episcopus*, inquit,²⁷ *successor Virgilii, sedis Iuuauiensis deinceps curam gessit pastorem, vndique ordinans presbyteros, et mittens in Sclauoniam, in partes videlicet Quarantanas, atque inferioris Pannoniae, illis ducibus atque comitibus, sicut pridem Virgilius fecit*. Sclauonia haec quoniam vltra Turciam Constantini est, ac prope Franciam, Bagiuariamque, non erit sane ab *μεγάλη Χρωβάτια* diversa.

¹⁹ c Id quidem Seuerini volebat Comment[ationes] c[aput] VII. 5, 8.

²⁰ a Vid[e] Katon[a] hist[oria] critica primorum Hungariae Duc[um] p. 388, seq[ue]ntes.

²¹ b (De) Adm[inistrando] Imp[er]io c[aput] 28, et 40.

²² c Vid[e] Salag[ius] (De statu) E[ccles]iae P[annonicae] L[iber] IV, pag[ina] 245, seq[ue]ntes.

²³ d Synop[sis] hist[oria] Germ[aniae] L[iber] I. p[agina] 106, edit[io] Vienn[ensis] 1751. Conf[er] Topogr[aphia] Austr[ia] Granell[us] p[agina] 3.

²⁴ e Pray Diatr[iba] p[agina] 49. Conf[er] Annal[es] Hunn[orum] P[ars] II. p[agina] 264.

²⁵ a Ap[ud] Salag[ius] (De statu) E[ccles]iae P[annonicae] L[iber] IV, finis.

²⁶ b Vid[e] Carol[us] Granell[us] in praes. ad dition. Austr. Conf[er] Salag[ius] (De statu) E[ccles]iae P[annonicae] L[iber] I, p[agina] 127.

²⁷ c Num[erus] 14.

III. Quodsi Porphyrogeniti orationem cum Dalmaticis scriptoribus conferamus, *Albam Croatiaem*, vnde Constantinus Croatas in Dalmatiae agros venisse perhibet, in Liburnis quoque ac Iapodibus comperiemus. Presbyter Diocleas, XII seculi scriptor, Dalmatiam Suetopeleki diuidit in inferiorem seu occidentalem, et superiorem seu orientalem; huic Croatiae rubrae, illi *Croatiae albae* cognomine tributo.²⁸ Dandulus, qui non pauca ex Diocleate sumserat, ubi ad annum 874 Suetopolim regem Dalmatiae, Michaeli Constantinopoleos imperatori fiduciario obnoxium iure, praedicatione B. Cyrilli conuersum,²⁹ memorauit, haec de Dalmatia: „Est autem, *inquit*,³⁰ Dalmatia prima prouinciarum Graeciae, quae habet ab oriente Macedoniam, ab occasu Histriam, a meridie mare Adriaticum, et insulas Liburnicas, et a septemtrione Pannoniam, quae est pars Mysie;³¹ a plano itaque Dalmae vsque Histriam, *Croatiam albam* vocauit, et a dicto plano vsque Dyrrachium, Croa || tiam rubeam, et versus montana a flumine Drino vsque Macedoniam Rasciam, et a dicto flumine citra, Bosnam nominauit. – Moderni autem maritimam totam vocant Dalmatiam, montana autem Croatiaem.“³² Etsi vterque horum, Dandulus ac Diocleas, quaedam e sua aetate Dalmatiae descriptioni addiderunt, *Croatiae* tamen *albae* cognomen, quod eo tempore in vsu non amplius erat, e Constantini aeuo sumsisse videntur. Limes albam inter et rubeam fuit *Czestina* flumen, Porphyrogenito *Zevrtiva*, a quo is Croatiae proprie dictam incipit, ad Istriae confinia et Alburnum vrhem protentam. Tractus hic terrae, qui Hadriatico praetenditur, Illyricae gentis patria est, quam Itali Morlachos, ipsi se *Horuatos* et maritimos (*Primorczy*) nuncupant. *Albi* sint olim a monte Albio, Pannoniam inter et Liburniam diuidente, vocati; cuius vestigia in *Velebich* hodierno, et *Bioka*, vti gentis ad Metlikam in beli *Horuati*,³³ vsque hodie supersint.

IV. Atque in haec loca respicere Porphyrogenitus voluerit, Albam designaturus Croatiaem, in fines quippe Croatarum et Carniolorum, vt ex hactenus dictis colligere licet. Sane de Terpimere locutus, venisse ait ἀπὸ Φραγγίας τῆς μεταξὺ Χρωβατίας, καὶ Βενετίας, e *Francia*, quae sit *Chrouatiam inter et Venetiam media*, Martinum quempiam, qui Croatos iuramenti Papae facti admoneret.³⁴ *Franciae ac Venetiae vicina fuit Carantanorum regio, Croatis ab occasu et borea imminens, quam Caesar Venetiam inter et Franciam rectius, quam inter priores hanc positurus erat. Verum danda est scriptori augusto venia, cum de occiduis, Byzantio tunc minus cognitis,*³⁵ agit prouinciis, praesertim quod eorum concernit fines, quos inuerso saepe describit ordine; vti, cum Turcis in septentrionem Patzinacitas, in meridiem μεγάλην Μοραβίαν, statuit.³⁶ *Serblis πρὸς ἄρκτον τῆ Χρωβάτια, πρὸς μεσημβρίαν δὲ τῆ Βουλγαρία, in boream Chro || uatiae, in austrum Bulgariae vicinos.*³⁷ Vbi tamen Turcis magna Morauia in occasum, Patzinacitiae in exortum: Serblis Chrouati in occasum, Bulgari in orientem fuere.

²⁸ d Ap[ud] Farlat[um] Illyr[ia] sacr[a] Tom[us] I, P[ars] III, p[agina] 338. Luc[ius] (De regno) [Dalmat]iae (et Croatiae), c[aput] 14, L[iber] I.

²⁹ e Rex ille Marhanus erat.

³⁰ f Ap[ud] Luc[ium]. L[iber] II., c[aput] 3.

³¹ g Diuersa fuit Mysia a Pannonia.

³² a Dandulum exscripsit Blondus Flau. L.II. Blondum Platina in vita Ioann[is] P[apae] XIV. Luc[ius] ibid[em] Dufresn. p[agina] 42. seq[uens].

³³ b Kerchsel[ich] (Notitiae) Praelim[inares] p[agina] 50.

³⁴ c (De) Adm[inistrando] Imp[erio] c[aput] 31.

³⁵ d Vid[e] et Lucium (De regno) [Dalmat]iae (et Croatiae), L[iber] I, c[aput] 13.

³⁶ e (De) Adm[inistrando] Imp[erio] c[aput] c. 13.

³⁷ a Ibid[em] c[aput] 30.

Tamen pluribus eiusdem locis in considerationem sumtis, mentem scriptoris adsequi vctumque valemus. Sic, dum Chrouatiam in mediterraneis supra Istriae thema excurrere, ac³⁸ versus Tzentina et Chlebena (Cetina et Hlivno) Seruiae regionem attingere dicit; Croatas Sauum adcolentes, veteri Iapodum ac Pannoniorum agro, ab lacu Criknitz ad Bosinae regionem patente, qui Serblis in occasum est, clare designat. Atque haec sit *Alba* Porphyrogeniti *Croatia*, cuius nomen eodem omnino tractu, si partem Carnioliae demas, ad nostram vsque aetatem propagatum est. Nunc ea, quae de migratione Croatarum e Constantino adferri solent, videamus.

§ IV.

Croatae in Pannoniae Dalmatiaeque agris non sunt aduenae, sed autochthones.

I. CONSTANTINI de administrando imperio scripta eam plerisque Slaucarum rerum scriptoribus, post Lucium ac Bandurium, ingressere opinionem, vt Croatas his in prouinciis aduenas non putarint modo, verum et adseuerarint, et ad rauim etiam contenderint. Nos tam e monumentis veterum, quam linguae natura, quae principi est in ethnologia sede, *Croatae Pannoniorum nepotes*, opere de Istro eiusque adcolis, quantum satis erat, monstrauius. Inde pauca isthuc deriuare liceat. Itaque, si Lectoribus meis ostendo 1. Croatarum nomen in Pannoniis ortum; 2. Croatas et Porphyrogeniti aetate, et ante ipsum, ad tempora vsque Auarum, *Slauos*; 3. Gothorum ac Longobardorum imperio *Suauos*; 4. Romanis heic dominantibus *Pannoinois* fuisse nuncupatos: credo sane, eos mihi adeo || aequos fore, vti positioni datae pollicem adprimere velint. Haec autem paucis, vti monui, pertractare libet, missis recentiorum opinationibus, quas heic referre et molestum et inutile futurum reor.³⁹

Etymon Chrouatorum ita prodidit Caesar:⁴⁰ *Τὸ δὲ Χρωβάτοι τῇ τῶν Σκλάβων διαλέκτῳ ἐρμηνέεται, τουτέστι, οἱ τὴν πολλὴν χώραν κατέχοντες, Chrouati vero dicuntur lingua Sclauorum, id est, terram multam possidentes.* Vtrum Constantinus Croaticam calluerit, nescio. Nos *πολλὴν χώραν κατέχοντες* diceremus *mnogu zemlyu imajuchi*; quae oratio cum *Χρωβάτον* vocabulo nullam videtur adfinitatem habere. Nae graecus scriptor *χώραν* potius respexit, in primis, quod et *Χωροβάτοι* scribuntur, atque memoria lapsus, *ἐν τῇ τῶν Σκλάβων διαλέκτῳ* scripsit, pro *ἐν τῇ διαλέκτῳ Ρωμαίων*. Sed nihil id in Porphyrogeneta rari; plures id genus deriuationes in eo reperias, vt de Serblis, de Diadora, Paganis, Ragusa, et centum alias, quas e seculi genio formatas non mirere. Ceterum, Croatas, vt eos ipse circumscribit, *multam possedissee terram*, facile concesseris.

II. Opiniones quorundam, ab Corybantis, si diis placet, ab Crobyzis, aut Chrobato regulo, nomen gentis deriuantium non memoramus.⁴¹ Propius a vero sententia eorum abesse videtur, qui Croatas a montibus, quos adcolunt, dictos arbitrantur. Ipsi enim se *Horuatos* nuncupant; *hora* Slaucis nationibus montem significat, vti graecis *ὄρος*, Illyriis *gora*.⁴² Ab situ id genus locorum, a montibus, a fluminibus plures omni aetate populi accepere denominationem; vti veterum Colapiani, Saiuenses, isticri: hodie Zagorci, Poszavci, Czernogorci, pluresque alii.

³⁸ b Id[em] ibid[em].

³⁹ a Qui his delectatur, adeat Lucios, Assemanos, Bandurios, Farlatos, Prayos, Pubitskas, Kercselichios, Salagios, cet.

⁴⁰ b (De) Adm[inistrando] Imp[er]io] c[aput] 31.

⁴¹ c Vid[e] si libet, Pubitsk[a] Chron[ica] Bohem[orum], ad ann[um] 438, 638.

⁴² d I[dem] p[agina] 238.

Ex eo tamen caue argueris, Sarmaticam Croatos esse nationem, quod huic familiare *h* est pro *g*. Dudum id apud Illyrios, Graecorum et Latinorum consuetudine vsos, factum, vt *g* pro *h* vsur || parent. Id eadem modo linguae originem ostendit; gentium migratio non e vocum quarumdam, aut literarum similitudine, sed e monumentis petitur.

Horuatorum porro nomen aetate Porphyrogeniti antiquis putes; reperitur enim seculo IX in Terpimiri literis, a Lucio relatis.⁴³ Vetustiora non exstant monumenta, ex quibus id eruere liceat. Quod enim Constantinus de Heraclii aevo scribit, quo Croatorum nomen vulgatum non erat, de suo id tempore sumserit. Tamen nostri se *Horuatos* iam olim compellarint: neque enim id genus populi vocabula intra noctem, nasci posse putes. *Horuati* montes adcolebant semper. Quid si *Ariuates* Plinii, aut *Caruanca* Ptolemaei, quampiam cum Haruatis cognationem habebunt? Certe Caruancam Ptolemaeus ad fines Norici, Pannoniae, et Carnorum statuit, vbi *μεγάλην Χρωβατιάν* Constantini posuimus. Et Plinius, ab occasu in exortum pro more geographorum progressus, primos nominat *Ariuates*;⁴⁴ quos e situ reliquorum Pannoniae populorum nos in Geographia veteri agro Zagoriensi adscripsimus. Hac profecto regione Horuatorum nomen originem sumserit, in vltorios deinde propagatum.⁴⁵

III. Ad Carpatem Croatae, aevo Constantini, reici nequeunt; nemo enim scriptorum in Behemannis, Marahanis, Vilsis, Sorabis, aliisque nationibus Slauicis Croatas nouit, ante opinationem Lucii; quam a tot recentioribus tam auide adoptatam, et constanter defensam mirere. Ni Cechum et Lechum, quos eruditi Slauorum e suis annalibus expunxere, eo e Croatia nostra deduci velis, vt Croatas apud Carpatem te reperisse putes. Sed, quemadmodum nemo aetatis illius scriptor hanc nostrorum ad Carpatis iuga migrationem nouit; sic Porphyrogeniti Chrouatae non e Sarmatarum progenie, vt Carpatis adcolae, sed ex Illyriorum sanguine sunt exorti: vt vel nomina locorum ac personarum, ab Constantino relata, monstrant. *Τούγα, Βούγα, Βελοχρωβάτοι, Τυγα, Υυγα, βελι Horuati*,⁴⁶ || Illyrica sunt vocabula. *Ποργά, Τερπημέρη, Κρασημέρη, Ποργα, Τερπimir, Κρασimir*,⁴⁷ Illyrica exprimuntur dialecto. Innumera sunt id genus apud Constantinum vocabula, non ad Carpatem, sed in Croatis, agro Pannoniorum, Dalmatarum, ac Liburnorum exorta. Illyricam loquendi rationem ab Sarmatica sedulo distinguere oportet. Quod si scriptores ii fecissent, qui Croatas a Carpate isthuc deducere volebant, nae ipsis migratio haec felicius successura erat. Adcolae Carpatis Csechos se, Lechos, Slouacos, Moravcios nuncupant; Croatae, quid haec sibi nomina velint, ignorant.

IV. Sed et oratio Constantini de migratione Croatorum perquam singularis est, quamcumque eius partem conspicias. Qui enim, vt vnum e multis adseramus, *μία γενέα, ἤγγον ἀδελφοὶ πέντε, καὶ ἀδελφαὶ δύο, generatio vna, quinque scilicet fratres, duaeque sorores*, cum suis, tot *Croatorum* terras, paucos intra annos seu occupare, seu implere potuisse dici queant? Nulla ergo, inquis, Porphyrogenito fides? Immo vero, inquam. Quae is de sua narrat aetate, ea amplectimur, in primis cum de orientali imperio subiectis agit. Vbi de Heraclii commentatur aevo, non item; nam neque hoc imperante Croatorum nomen auditum, neque vllam Slauorum in haec loca migrationem scriptores Heraclio synchroni meminere. Omnis Sclauinorum vis Thraciae et Illyrico in-

⁴³ a L[iber] II. c. 2.

⁴⁴ b L[iber] III. c. 28.

⁴⁵ c Est riuus *Horvatszka*, mediam Zagoriam pererrans.

⁴⁶ d (De) Adm[inistrando] Imp[erio] c[aput] 30.

⁴⁷ a Ibid[em] c. 31.

cubunt; et istud quidem orientale intelligendum, cui Dacia Aureliani, Mysiaque reliqua cum Dardania accensebantur, distinctum a Pannonia Dalmatiaque, ipso teste Constantino, cum scribit:⁴⁸ ἀπὸ δὲ Χρωβάτων, τῶν ἐλθόντων ἐν Δαλματία διεχωρίσθη μέρος τι, καὶ ἐκράτησε τὸ Ἰλλυρικὸν, καὶ τὴν Παννονίαν, *At a Chrouatis, qui in Dalmatiam venerant, Pars quaedam secessit, et Illyricum atque Pannoniam occupauit.* Atque hoc Illyricum infestabant ex aduersa Danubii parte Slauī, citra dubium posterī Iazygum, Dacorum, Getarum, Triballorumque, Illyriis cognatorum; vti hos ab Graecorum iugo eriperent, ac pristinae restituerent libertati: quod et fecerunt, Bulgaris primum iuri suo restitutis, tum Serbis, Dalma||tis, ac denique Croatis. Etsi porro plures Getarum familias, tunc iam Slauorum vocabulo notas, in dextram Danubii ripam, pulsīs inde Graecis, ad cognatos migrasse concedimus; tamen, quod hi ab Croatis, de quibus commentamur, longius aberant, eos hic missos facimus; visuri, vtrum gens Croatica his Pannoniae Dalmatiaeque agris ante Heraclium reperiri queat.

§ V.

Croatae Slauorum vocabulo in sua patria aeuo Heraclii confitere

I. QVODSI *alba Croatia*, e mente Constantini a nobis descripta, recte habet, imperante Heraclio, cum nomen Croatorum in monumentis nondum compareret, *Slauī*, quales Constantinus Crouatos nuncupat, in veteri perstitere patria. Heraclius ante dimidium septimi seculi imperauit ab anno 610 ad 641.⁴⁹ Hoc temporis interuallo in Carantanis, qui aetate hoc Slauī Vinidi nuncupabantur, Samo regnabat ab anno 623 ad 659, qui iugo Auarum excusso, patriam libertati restituit.⁵⁰ Slauī hi Vinidi, aut Venedi, *Vindellicorum* posterī, nomen hoc ad finem vsque septimi seculi retinuerunt,⁵¹ postea in Carantanos mutatum. Incassum heic Prayus, Assemanum secutus, Samonem cum Vinidis ad Balthicum quaerit,⁵² contra veterum, in primis qui de conuersione Carantanorum seculo IX scripserat, auctoritatem.⁵³ Et quinam illi Slauī Vinidi sunt, quos ipse Prayus ad Istriam a Murae fontibus, Venetis vicinos, memorat,⁵⁴ partem dominante Samone et Heraclio, partem ante horum tempora? Scilicet Vinidi hi non a Venedis Balthici, sed ab Vindelicis accipere nomen.

Ante Samonem pars Vinidorum Foroiuliensibus, pars Auaris parebant. De illis Paulus diaconus: „Mortuo, *inquit*,⁵⁵ Gi||fulso, Foroiuliensi duce, Taso et Cacco filii eius eundem ducatum regendum susceperunt. Hi suo tempore Slauorum regionem, quae Zellia (*Cilley*) adpellatur, vsque ad locum, qui Medaria⁵⁶ dicitur, possederunt.“ Carinthiam heic indicari, post Köhlerum, nostri docent.⁵⁷ Ionas in vita S[ancti] Columbi,⁵⁸ *Venetos* adpellat Slauos, quos nostri Italiae, Franciae, ac Boioariae vicinos aiunt;⁵⁹ *Cogitatio*, *inquit*, *in mentem ruit, Venetiorum, qui et Slauī dicuntur, terminos adiret, caecaeque mentes euangelica luce lustraret.* Atque haec ad primum imperantis Heraclii annum.

⁴⁸ b d (De) Adm[inistrando] Imp[er]io c[aput] 30.

⁴⁹ a Peta. Rat[io] temp[orum] P[ars] II. p[agina] 536.

⁵⁰ b Pubits[ka] ad an[num] 623, 697.

⁵¹ c Id[em] p[agina] 266 ad an[num] 697.

⁵² d Annal[es] Auar[um] p[agina] 242 seq[uentes]. ad an[num] 623.

⁵³ e Vid[e] Pubits[ka] ad eund[em] an[num] p[agina] 213 seq[uentes].

⁵⁴ f Ad an[num] 579, 604, 630.

⁵⁵ g Pubits[ka] an[nus] 611.

⁵⁶ a Nonnulli Meraniam volunt.

⁵⁷ b Vid[e] Pubits[ka] I[oco] c[itato] p[agina] 201.

⁵⁸ c Id[em] p[agina] 200, ad an[num] 610.

⁵⁹ d Id[em] ib[idem].

II. Quinto ac decimo ante Heraclii dominationem anno, Thassilo, Boioariorum rex, *deuictis Slauis, obtinuit triumphum*, Sigeberto Gemblacensi teste.⁶⁰ Quod Paulus diaconus ita memorat: „Thassilo a Childeberto rege Francorum apud Boioariam rex ordinatus est; qui mox cum exercitu in Slauinorum prouinciam introiens, patrata victoria, ad solum proprium cum maxima praeda remeauit.“⁶¹ Pars Vinidorum haec, Baioariis vicina, fuerit libera, aut Auaris subiecta. Id notandum, *Slauos* dici nostros aetate hac, absque cognomine. Hanc porro Slauinorum prouinciam esse in Carantanis, alius Diaconi locus ostendit,⁶² quo proauum suum ab Auaris captum, indeque profugum, in *Sclaurorum* regionem, prope Foroium, incidisse memorat.

Horum porro Slauorum in hanc regionem aduentum neque Diacanus, neque alius quispiam aetate hac aut Francus, aut Graecus scriptor, vsquam meminit. Sed neque Porphyrogenneta Slauos in *Chrouatiam albam* aliunde venisse indicauit. Non licebit ergo, indigenas patriae dicere?

III. In exortum nonnihil, hodiernae Croatiae et Slauoniae finibus, tempore eodem, *Sclaui-ni* Menandro in rebus Auarum com|| memorantur, cum duce Laurentio. Iuuat orationis partem referre, vt ex ea de re praesenti facilius arbitrari queamus. „Miserat, *inquit Menander*,⁶³ Auarum dux ad Laurentium Sclauinorum ducem, et eos, qui apud gentem auctoritatem habebant, vt Auaris dicto audientes essent, et eorum numero se adscribi sinerent, qui tributa illis pendebant. At Laurentius, et gentis principes, quis hominum inquit, est, qui solis radiis tepescit, qui nostram prouinciam sibi possit subigere et domare? Aliorum enim regionis dominatum adquirere solemus, non alii nostrae. Qui dominatus nos certo manet, donec erunt bella et enses.“ Hactenus Menander. Hos Sclauios Prayus,⁶⁴ et ex eo Pubitska,⁶⁵ Murae fontes inter et Istriam locant. Verum, quia dicit Menander, Chaganum apud Sirmium in vltiorem Sauu ripam, laeuam scilicet, egressum, viros et pagos Sclauinorum igni ferroque vastasse;⁶⁶ censerem, Sclauios Menandri esse posteros *Satagarum*, quos Iornandes in Pannonia interiori,⁶⁷ quorum Bassiana vrbs, constituit,⁶⁸ Dinzio (*Dengizik*) Attilae filio obnoxios. Profecto ipsa Laurentii oratio monstrat, Slauinos ei obnoxios, superiori quoque tempore liberos patrio in solo perstitisse, barbaris gentibus, vti hae subinde praeualuere, tributa pendentes. Atque hi sint Shockii et Horuati, dialecto linguae ab Sarmatis diuersi. Nemo Satagarum, nemo Sclauinorum Menandri in haec loca migrationem notauit, prout neque septem generationum Slauicarum in Moesia,⁶⁹ et quinto iam seculo, vt Moses Choronenis perhibet,⁷⁰ Slauorum Thraciae in quinas ac vicenas tribus diuisorum.

Excessimus aetatem Heraclii, Slauinosque ad Auarum excursus in Croatis comperimus. Gothi sequuntur, qui Dalmatiam cum Sauia eripere Iustiniano. Quae antequam persequamur tempora, libet in originem descriptae a Porphyrogenneta Croatorum migrationis pauca indicasse. ||

⁶⁰ e Ad an[um] 595.

⁶¹ f L[iber] XVII. hist[oria] Long[obardorum] ap[ud] Pubits[kam] p[agina] 170.

⁶² g L[iber] IV. c[aput] 39. ap[ud] Pubits[kam] ad an[um] 576, p. 158.

⁶³ a Excerpt[iones] Legat[ionis] p. 76.

⁶⁴ b Annal[es] Auar[um] ad an[um] 579.

⁶⁵ c Ad ann[um] 576.

⁶⁶ d Ap[ud] Pray A[nnales] Auar[um] p[agina] 210.

⁶⁷ e Nonnullis *inferiori*.

⁶⁸ f Rer[um] Goth[orum] c[aput] 53.

⁶⁹ g Ap[ud] Pray An[nales] Auar[um] p[agina] 263.

⁷⁰ h Gotl[ieb] Anton[inus] Mor[avia] Slauor[um] § 3, p[agina] 17.

IV. Heraclio clauum imperii tenente, *Cubratus* Bulgarorum dux, Theophani *Crubatus*,⁷¹ abiectis Auaribus sociis, *missa legatione ad Heraclium pacem cum eo componit, quam ad finem vsque vitae suae conseruauit*.⁷² Quinque habebat filios, quibus testamento reliquisse dicitur, ab suo obitu, collectis gentilibus, patrias repeterent sedes. Verum, patre mortuo, varie dilapsi, Batbaias et Cubratus petiuere Tanaim; Asparuch Danaprem: quartus Danubio transmisso Pannoniam, Auaris iunctus; quintus Rauennam in Italia.⁷³

Vicesimo autem dominatus Heraclii anno, Bulgari, contentione orta, ex qua gente, Bulgarica, an Auarica, princeps eligi deberet, victi ab Auaris, IX virorum millia cum vxoribus ac liberis, Pannonia relicta, Baiuariam petunt, in eaque consensu Dagoberti consistent. Verum perfidia gentis Francicae, vna delentur nocte, alticeo modo cum DCC viris, vxoribus praeterea ac liberis, in *Marchiam Vinidorum* fuga lapsos, cum in Vinidis regnaret Samo.⁷⁴

Haec vbi Porphyrogenneta in maiorum scriptis legerat, vt speciosam magis, quam veram, produceret historiam, Croatas quinque fratrum, duarumque sororum ducatu, ἀπὸ τῆς Βαυβαρείας, ex alba Croatia, prosperis auibus, in Dalmatiae ac Liburniae agros deduxit. Filii Cubrati sexto ac vicesimo ab Heraclii obitu anno sunt primum dilapsi, quo Vinidi cum vicinis quiete fruebantur, Samone ante annos octo fati functo; post quem Boruthus deinde, ad Pipini vsque aetatem, Vinidos gubernaret, pluribus regulis medio tempore dominantibus.⁷⁵

V. In Dalmatia ab anno iam 449 fuere Slaui, si calculum recte subduxit Constantinus. Scribit enim, ex eo inde tempore, quo ciues Salonitani, capta ab Sclauis (quos et Auaros nuncupat) || vrbe Salona, Ragusium migrarint, ad suam vsque aetatem D defluxisse annos.⁷⁶ Tempus id fuit Attilae, qui Illyricum, (orientale) Thraciam, Dacias, Mysiam populatus fertur, nulla in Dalmatiam impressione tentata. Sed Gothos Constantinus dicere voluerit, qui Iustiniano imperatore Dalmatiam et Liburniam occuparint, cum Slauiis, has regiones incolentibus, bene conuenientes. Certe quidem Gothicos principes cum Slaucis commiseri scriptores patrii ab Diocleate plures. Nimirum, imperio occidentali ad interitum properante, et barbaris gentibus inundato, patriae filii, in primis loca tutiora in montibus occupantes, libertatem auitam respicere, iuncta saepe cum aduenis societate. Id e priscis Dalmatiae annalibus non aegere collegeris.

Imperante quippe Iustiniano, in Dalmatia orientali, in qua Serbli postea prodire, cum principibus Gothicis et Slaui comparent. Sic Honorio III Salonarum antistite, qui ab anno 527 ad 544 sedi archiepiscopali praeerat, cum Ostroilo ac Seuiolado leguntur Selimirus et Vladanus. Atque huius quidem posterioris nomen comparet ad annum vsque 580, Selimiri ad 566. Inde ad 638 tyranni et ecclesiae hostes quatuor, ab Ratomiri obitu ad Selimirum II, *qui tyrannide sublata, Christianis rebus ab diuturno bello quietem attulit*.⁷⁷ Ad annum 650 idem Selimir cum Budimiro. Sub Ioanne VI Salonarum praesule, qui ab anno 650 ad 680 sederat, *imperante Constantino III, Constante II, Constantino IV Pogonato, regnante in Dalmatia orientali, siue Seruia, Selimiro, Budimiro; ducibus Dalmatiae occidentalis, siue Croatiae, Corbato Porino*. Porini, Porgae patris

⁷¹ a Pray An[nales] Auar[um] ad an[num] 635 Pubits[ka] an[nus] 634.

⁷² b Niceph[or] ap[ud] Pray l. c[aput].

⁷³ c Vid[e] Pray ad an[num] 667.

⁷⁴ d Fredegar, c[aput] 71. ap[ud] Pray ad ann[um] 630.

⁷⁵ e Pubits[ka] ad ann[um] 659.

⁷⁶ a (De) Adm[inistrando] Imp[er]io c[aput] 29.

⁷⁷ b Farlat[us] Tom[us] I. P[ars] III. Proleg[omena] p[agina] 333.

meminit et Porphyrogenneta. Circiter IX seculi dimidium, a morte Ciaslai, haec Diocleas: *Post haec, inquit,*⁷⁸ *remansit terra sine rege; et Bani coeperunt dominari terram suam, vnusquisque super prouincias et regiones.* ||

VI. At vero olim iam id genus partitio facta fuerit. Est enim vel ex his pauculis catalogi Antistitum Salonensium excerptis videre, in eadem prouincia plures vna dominatos fuisse, inde ab Gothorum in Dalmatiam aduentu. Et Michaelis Balbi imperium Ciaslai aetatem praecessit annos amplius triginta. De illo autem haec Porphyrogenneta:⁷⁹ „Ab imperio autem Heraclii, *αἰτ, πᾶσα ἡ Δαλματία, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἔθνη οἷον Χρωβάτοι, Σέρβλοι, Ζαχλούμοι, Τερβουνιῶται, Καναλεῖται, Διοκλετιανοὶ, καὶ Αρεντανοὶ*, vniuersa Dalmatia, nec non finitimae illi gentes, Croati, Seruii, Zachlumitae, Terbuniotae, Canalitae, Diocletiani, et Arentani, - - ditioni Romanae se subtraxerunt; quippe cum Romanorum imperium per imperantium tunc temporis ignauiam, atque socordiam, maxime Michaelis Amoriensis Balbi, tantum non exspirasset, *οἱ τὰ τῆς Δαλματίας κάσρα οἰκοῦντες γεγόνασιν ἀντοκέφαλοι, μήτε τῷ βασιλεῖ Ρωμαίων, μήτε ἐτέρῳ τινὶ ὑποκείμενοι*, qui Dalmatiae oppida incolebant, sui iuris facti, neque Romano imperatori, neque alteri cuiquam subiecti.“ Enumeratis postea, vt ante, populis, Dalmatiae vicinis, *τῆς τῶν Ρωμαίων βασιλείας ἀφηνιάσαντες γεγόνασιν ἰδιόρρυθμοι καὶ ἀντοκέφαλοι, τινὶ μὴ ὑποκείμενοι. Ἀρχοντας δὲ ὡς φασι ταῦτα τὰ ἔθνη μὴ ἔχει, πλὴν Ζουπάνου γέγοντας, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ Σκλαβίνιαι ἔχουσι τύπον*, excussis Romani imperii habenis, liberi, suisque, non alienis legibus vsi sunt. Principes vero, vt aiunt, hae gentes non habent, praeter Zupanos senes, quemadmodum etiam reliqui Sclauorum populi.“ Hactenus sriptor augustus.

At vero ante Heraclium in Dalmatia fuere Selimiro et Vladanus reguli, Gothis obnoxii; et copia id genus dominantium ostendit, Dalmatiam, in primis montanam, cum vicinis prouinciis, sub gentium barbararum excursus, Iustiniano praesertim regnante, cum Romanos labi viderent, sensim se libertati restituere, ac per regiones, vt olim, patrium populum gubernare coepisse. Itaque non ab Ciaslao primum hae prouinciae sunt in Banos diuisae, neque ab Heraclio, aut Michaeli Balbo, in Zupanos; neque tunc primum Zachlumi, Terbuniotae, Canalitae, Diocletiani, Arentani, ac proin || de Crouati et Serbli exorti. Neque haec nomina ab Carpate isthuc perlata; ni Diocleam et Naronam eo transferri velis. Antiqua sunt haec populorum vocabula, prout et *Sclauorum*, cognita posterius, cum se hi per bella notos reddidissent. Sed Pannonios persequamur.

§ VI.

Suauis seculo VI in Pannoniae agris, Procopio ac Iornandi Pauloque diacono memorati, sunt Croatarum maiores.

I. Vbi Menander Sclauos cum duce Laurentio in Pannonia ad Sauum posuerat, ibi paulo ante *Suauis* fuere, Longobardis partem obnoxii. Alboinus quippe, Pannonia Auaris relicta, *multos secum ex diuersis, quas vel alii reges, vel ipse ceperat, gentibus ad Italiam adduxisse* fertur;⁸⁰ *vnusque hodie*, prosequitur Diaconus, *eorum in quibus habitant, vicos, Gepidos, Bulgares, Sarmatas, Pannonios, Suauos, Noricos, - - adpellamus.* Iornandes non nihil inflexe *Sueuos* dixit; ni hic descriptorum sit error. Agens de Hunimundo Sueuorum duce, qui in Dalmatias transgressus,

⁷⁸ c Ibid[em] p[agina] 340. not[a] m. Diocleas] R. S. c. 19.

⁷⁹ a (De) Adm[inistrando] Imp[er]io] c[aput] 29.

⁸⁰ a Varnefrid hist[oria] Longob[ardorum] L[iber] II. c[aput] 26.

domumque praeda onustus repetens, apud *Pelsodis* lacum Pannoniae,⁸¹ conferto praelio captus ab Theodemiro duce Gothorum. Et sane ipsa phrasis: *quia Dalmatiis Sueuia vicina erat, nec a Pannoniis multum distabat*,⁸² Suauiam dicere Iornandem voluisse ostendit. Nam Sueuorum, nationis germanicae regio, quam paulo post describit, longe et a Pannoniis, et ab Dalmatis aberat. *Regio illa Sueuorum* inquit,⁸³ *ab eiente Baiobaros habet, ab occidente Francos, a meridie Burgundiones, a septentrione Thuringos*.

II. Clarius haec tempore Iustiniani Procopius memorat, Suauos Sisciis iungens. Enumeratis enim Liburnis, Istris, Venetis, *Atque hi sint*, inquit,⁸⁴ *maris adcolae: ὑπερθε δὲ αὐτῶν, Σίσκιοί τε καὶ Σουάβοι, οὐχ οἱ Φράγγων κατήκοοι, ἀλλὰ παρὰ τούτοις ἕτεροι, χώραν τὴν με || σὸγειον ἔχουσι, supra quos Siscii et Suauī, non illi, qui Francis parent, sed ab iis diuersi, interiore terrae tractus obtinent; ὑπὲρ τούτους Κάρνιοι καὶ Νωρικοὶ ἴδονται, vltra hos Carnii siti sunt Noricique*. Antiqua prouinciarum populorumque nomina, mox ab Longobardorum discessu mutata.

Siscii Suauique *barbari*, id est, diuerso ab Gothis, Romanisque idiomate vsi, fuisse dicuntur. „Vitiges Asinarium et Vligisalum magno cum exercitu in Dalmatiam expedit, vt illum ad ditio-nem Gothicam reuocent, iubetque, *ἐκ τῶν ἀμφὶ Σουαβίαν χωρίων στρατεύμα ἐταιρισσάμενοις τῶν τάντη βαρβάρων*, cum ex regione Suauiae barbarorum copias adsciuerint, recta Dalmatiam ac Salonas petere.“ Et quibus interiectis, *Dum apud Suauiam*, inquit,⁸⁵ *ἀμφὶ τὴν Σουαβίαν, Asinarius τῶν βαρβάρων στρατεύμα ἤγειρε, barbarorum exercitum conscribit, solus Vligisalus Gothos in Liburniam ducit*. Ex Suauia itum in Liburniam, Siscia Scardonem.

Suauī hi *barbari, indigenae*, apud Sauum nati, paulo ante Sauiensens nuncupari, et paulo deinde Slauī, fuere coloni patriae antiqui, Pannoniorum posterī. Neque enim vllus eorum aduentus meminit; et parte in Italiam cum Longobardis abscedente, reliqui constitere domi.

III. Ad finem quinti seculi, cum in Suauis delitescerent Croatae, Illyricum orientale prodi-dit linguae Illyricae signa in stirpe Iustiniani. Iustinus quippe senior *ἐκ Βεδερνανῆ*⁸⁶ aut rectius *Βεδερίνῃ*⁸⁷ *Vedrīna* ortum accepit; coniux ei Λουπκίνη, quod ignominiosum Procopius, Illyricae linguae ignarus, e latino⁸⁸ censebat. *Ljubicza* ea, seu *Ljubiczna* ἀπὸ τῆς *ljuba*, sponsa patrio idio-mate nuncupata fuerit; quo Illyrii vocabulo vsque hodie vti non destitere. Iustinianus e sorore Iustini nepos, patrem habuit *Isztok*, matrem Biglenicam *Βιγλενίζαν*, (*Viljenicza*) Theophilo eius praeceptore teste. Illud || *orientem* Illyriis, hoc denotat Nympham.⁸⁹ *Vila* nobis et hodie Musa siluestris, sine cuius inuocatione vates nostri canere non consueuerunt.

Sed et in habitu, ac sermone, quidpiam Illyrici praesetulit Iustinianus, Procopio teste.⁹⁰ Prin-cipio regiminis, inquit, nihil quod imperatoriam deceret maiestatem, vel habuit, vel curauit *ἀλλὰ*

⁸¹ b Balaton est.

⁸² c (De origine) Rer[um] Get[arum] c[aput] 53.

⁸³ d Ibid[em] c[aput] 55.

⁸⁴ e L[iber] I. B[ella] G[othica] c[aput] 15.

⁸⁵ a L[iber] I. hist[oriae] c. 16.

⁸⁶ b Procop[ius], hist[oria] Arcan[a] c[aput] 4.

⁸⁷ c Agath[ocles] in not[itius] Aleman[i] in Procop[io] h[uius] c[apitis].

⁸⁸ d Tamquam *lupa* sit, vnde *lupanar*.

⁸⁹ a Aliter nonnihil haec Kollar[ius], A[moenitates] H[ungariae] vol[umen] I. c[aput] III, § 10, seq. sed non ex Illyricae dialecti legibus.

⁹⁰ b Hist[oria] Arc[ana] c[aput] 14.

τήν τε γλῶτταν, καὶ τὸ σχῆμα, καὶ τὴν διάνοιαν ἐβαρβάριζεν, *sed lingua, habitu, ingenio, se ad barbarorum morem citius comparauit*. Patris lingua, patrio habitu, Illyrico nimirum vsus.⁹¹ Iustiniano adolescenti, vt praeceptor eius testatur, nomen *Vpravda* fuit, quod iurisdictionem notat, ἀπὸ τοῦ *pravda*, iustitia. Vnde Iustiniano cognomen, et fortasse auo quoque Iustino.⁹²

IV. Ex his et Schlözerus, rerum Slaucarum scriptor diligentissimus, Illyrios Slauciae originis existimauit, eos ignorantiae arguens, qui Slauam gentem VI primum seculo isthuc venisse putant.⁹³ Illyrii sane erant olim, qui et hodie; vti Germani, Galli, Itali, Graeci, alii, sunt nepotes maiorum suorum, qui idem gessen nomen.

Et sunt hodie vsque insularum, vrbiū, populorum antiquae illius aetatis vocabula, in quibus linguam nostrorum Illyricam delibasse liceat. Danubius, Drauus, Drinus, Corcoras, Segestica, Metubaris, Illyrica sunt.⁹⁴ Vidit hoc Fortis, in peregrinatione Dalmatica, magnae lectionis, et subtilis ingenii, ac singularis diligentiae vir; quales vtinam Illyricum nostrum plures habere posset. Vidit, inquam, perlustratis Dalmatiae montanis, ipso gentis mores, ipsam loquendi rationem, quidpiam remotae vetustatis in se continere. Idcirco existimabat, vocabula haec antiqua || *Pro-mona, Aluona, Senia, Iadera, Rataneum, Stlupi, Vscana, Bilaxora, Zagora, Tristolus, Ciabrus, Ochra, Pleuratus, Agron, Teuta, Dardani, Triballi, Grabaei, Pirustae*, esse Slauonica manifeste.⁹⁵ Nos id genus plura opere de Istro enumerauimus, quae ceteris argumentis iuncta, probant, linguam Illyriorum veterem fuisse omnino eandem, quae Illyrica hodie nuncupantur. Neque ea ab tot seculis mutationem subiit. Nam eadem prorsus ratione dicimus hodie, vti ante hos CCC annos dixere nostri: *Katarini Kralyici Boszanszkoj*.⁹⁶ Ante DC *βεζεῖτε ὁ Τζαίσαρ, bjexite! eto Cessar*.⁹⁷ Ante hos mille septingentos, et amplius: *Βωγαίωνον, Bog-je-ono*,⁹⁸ *Μεγεβρία, Πολιτιοβρία*,⁹⁹ *Menin-brieg, Poltin-brieg*; complura id genus vocabula opere memorato legas. Iam Sauiae incolae persequamur.

§ VII.

Suauia ante Iornandem et Procopium Sauia dicebatur, cuius incolae Pannonii, maiores Creatarum.

I. IORNANDES opere illo, quod de Regnorum ac Temporum successione fecerat, inter decem et octo prouincias Illyrici, *Suauiam*, suae aetatis consuetudine, recenset, quam priores dixere *Sauiam*. *Habet* Illyricus, inquit,¹⁰⁰ *intra se prouincias decem et octo. Hae sunt: Norici duae, duae Pannoniae, duae Valeriae, Suauia, Dalmatia*, cet[era]. Sextus Rufus, imperante Valentiniano scriptor, quem Iornandes exscripserit, totidem paene verbis: *Prouincias habet Illyricus*, ait,¹⁰¹

⁹¹ c Vid[e] noti[tias] Aleman[i] in Proc[opio] l[oco] c[itato].

⁹² d Vid[e] Kollar[ius] l[oco] c[itato].

⁹³ e Hist[oria] Septemtr[ionalis] p[agina] 276.

⁹⁴ f Missa terminatione peregrina, *dan, drin, zdrav, gork seu gorok, szegeticz, medjubarje*.

⁹⁵ a Itin[eraria] Dalm[atae] Vol[umen] I, p. 45.

⁹⁶ b Epitaph[ium] Cathar[inae] ap[ud] Lambec[um] Bibl[iotheca] Vind[elicorum] L[iber] I. p[agina] 92 edit[io] Vindob[onensis] an[no] 1665.

⁹⁷ c Cedren[us] ad ann[um] 1018 in reb[us] Basil[icae].

⁹⁸ d Scrab[onius] L[iber] VII. p[agina] 298.

⁹⁹ e Id[em] p[agina] 319, edit[io] Paris[iensis] 1620.

¹⁰⁰ f Lib[iber] I.

¹⁰¹ g Breuiar[ium] c[apu] 8.

*septem et decem: Noricorum duas, Pannoniarum duas, Valeriam, Sauriam.*¹⁰² Notitia imperii, quam ad tempora Theodosii iunioris eruditi referunt, Sisciam in *Sauria*, Sirmium in Pannonia secunda, statuit; *Procurator Thesaurorum Siscianorum Sauriae*. Hanc Rufus loco alio, *regionem Sauensem* vocat.¹⁰³ *Bathone*, inquit, *Pannoniorum rege, subacto, in ditionem nostram Pannoniae venerunt. A || mantinis inter Sauum et Drauum prostratis, regio Sauriensis ac secundorum Pannoniorum loca obtenta sunt.* Vtrorumque idem paene fuerit limes, qui et hodie Slaunios inter Croatasque diuidit, linea ab Drauo per Moszlauinam ducta ad Czetinae fluminis Dalmatiae exortum. Regionem ab hac linea in occasum patentem coluere *Saurienses*, et horum posterii Croatiae vsque hodie colunt. Pars haec Pannoniae ante Valentiniani aetatem, erat in censu Pannoniae superioris, e veteri huius prouinciae constitutione, ab Romanis facta, cuius ectypon Claudius Ptolemaeus prodidit.

II. Itaque florente imperio Romano, *Pannonii* compellabantur nostri, vastam possidentes regionem, in plures diuisi conuentus, quos per familias, libera republica, gubernarant. Appianus profecto, Augusti in Pannonios procinctum describens, sic de nostris plane, adhuc patria libertate vsis:¹⁰⁴ *Οὐδ' ἐς βουλευτήρια κοινὰ σινηέσαν, οὐδ' ἄρχοντες ἀποτοῖς ἦσαν ἐπὶ πᾶσιν.* Nullum, inquit, *vniersae genti in commune regimen, nullae communes curiae, nulli principes*; separatis nimirum per cognationes et familias consiliis agebant. *Οἱ πόλεις ᾤκουν οἱ Παίονες ὀιδε, ἀλλ' ἄγροὺς ἢ χόκώμας κατὰ συγγένειαν, nullas habitant vrbes Pannonii, sed agros, aut vicos secundum cognationes.*¹⁰⁵

Haec facies reipublicae veteris erat, quae in conuentibus, in liberis ciuitatibus, quales Iassi, Andautonienses, ac plures alii, florente etiamnum imperio Romano, fuere, speciem quampiam veteris reipublicae exhibuit, transmissam deinde, vbi terras barbari inundauere, in posteros. Haec facies Gothorum, Auarum, Francorum aetate fuit; in primis tunc pro patria libertate, nominisque gloria depugnantibus nostris, quum se ab aduenis violenter opprimi, aut res dominantium in interitum vergere viderent. Haec erat Croatici nominis facies, a Porphyrogennito descripta, cum ab Heraclii tempore, vacillantibus orientalium rebus, Chrouati, excusso eorum iugo, se se in libertatem antiquam adseruere, diuisa per Zupanias regione. ||

III. Atque, vt indagini praesenti finem imponam, ex qua eruditi lectores, quibus veritas praestudio partium est, patriam Croatarum veterem facile reperisse poterant, gradu ab Romanis ad Constantini Porphyrogennetae tempora repetito, Pannonios in Croatas paucis deriuabo. Romani *Pannonios*, amplam gentem, in patria hac reperere, vt autochthonas: neque enim vllus vnquam veterum Pannonios heic aduenas somniauit. Pannonia cum indigenis mansit sub Gothis, Gepidis, Longobardis, Auaribus, Francis, quorum nulli vniersam tenuere prouinciam, vti ea Romanis dominantibus finiebatur. Omnes hae barbarae gentes huc aliunde venere, partim dilapsae alio, partim isthic profligatae, et concisae; paucis fortasse, qui mores et linguam indigenarum postea adsumere sunt coacti, exemptis. Ita disperis atque excisis aduenis, repente tot Illyriorum prouinciis, soli Illyrii, soli comparuere Croatiae. Putabimus adeo amplam gentem, vno Heraclio dominante, vna nocte, tamquam fungos natam? Nae ii, quibus hae aliquando placuere cogitationes, Poetarum potius, quam historiographorum characterem praesetulis videntur, nouos mundos,

¹⁰² h Vberius haec in Geogr[aphia] nostr[a] exponi videas.

¹⁰³ i Breuiar[ium] c[aput] 7.

¹⁰⁴ a Illyricor[um] c[aput] 22.

¹⁰⁵ b Tamen ipse Sisciam, Metulum, Terponum, cet[er]as *muratas* censet vrbes.

nouas gentes condendi licentia vsi. Lingua Croatas non sinit ab Carpate deduci. Ea non Sarmaticae, verum Illyricae originis est; quas dialectos diligenter secernere oportet, nisi omnia quaeque miscere, et sic rebus, quae ceteroquin pateant, tenebras offundere velis. Iam de lingua Croatarum veterum sermonem instituere libet. ||

PHILOLOGIAE
LIBER II

DE LINGVA
PANNONIORVM

§ I.

Diuersae de lingua Pannoniorum opiniones.

I. PLEROSQUE, ab renatis melioribus Literis, qui hanc ingressi fuere prouinciam, verbis Appiani Alexandrini eo adductos videas, vt Pannonios, alias Paeones nuncupatos, Graece originis arbitrarentur; quod Paeonas, quorum pater Poetarum Iliaco bello, ad Axium meminit amnem, Graecos fuisse putarint. E primis Lazium, de republica Literaria bene meritum, opinere; qui libris de migratione gentium, ceteris ad cogitandum talia, facem praetulisse videatur, cum Auentino in rebus Boicis, et Cluuerio in Germania veteri.

Hos veluti classicum quoddam praecinentes, omnem de rebus Illyricis scriptorum turbam, certatim, praesso pede, absque discrimine sequi conspicias. Hi, quod Celtarum apud Illyrios nomen validum obseruarunt, Pannonios ab Illyriis secernendos autumabant; vt Illyrii Celtis, (quos origine Germanos volunt) Pannonii Graecis adscriberentur. Haec post Lazium, et Cluuerium, Schoenlebeni, Lambecii, Bedekovichii, Szaszki, Farlati, opinio erat, in commentis Lazii potissimum fundata.

Stephanus, vir doctissimus, ac de facta Pannonia praeclare meritus, cum Pannonios Illyrico nomini implexos videret, neque a Farlati, quo potissimum vtebatur, sententia discedere vellet, noui quid moliri ausus est, quod alii non adseruere: scilicet, || Illyrios, non Adriae modo vicinos, sed Pannonios praeterea, Moesosque, Dacos etiam, et Thracas, id est, omne, qua late pates, ILLYRICVM, *Celtico*, seu, vt ipse ait, *Germanico*, generi adscribi oportere censebat. Cui nos responsum dabimus deinde.

II. Scriptores patrii, qui e Gustu meliori, et Philologia quidpiam delibauere, aliud existimant; qualis Szentiuanius, Timon, Belius, Seuerinius, et Kollarius; vt minorum gentium alios taceamus. Martinus Szen-Iuany, qui, teste Timone,¹⁰⁶ *primus diligentissime res Hungaricas rimari incepit, multaque obscura in lucem reuocauit*, in Paralipomenis Curiosorum,¹⁰⁷ ita de nostris: *Primi incolae Pannoniae fuerunt Pannonnes, quorum idioma erat, quod defacto est, nempe Slaunicum*. Samuel Timon, qui, cum videret, posteriora tempora describi rite non posse, nisi sumto a veteribus initio, primus res Pannonicas, Dacicasue altius penetrare studebat, Szent-Iuani amplectitur opinionem.¹⁰⁸ „Quoniam de lingua Iazygum, *inquit*, mentio incidit, quaeri etiam potest de Sermone Pannoniorum. Eum non fuisse Germanicum, testificatur Corn. Tacitus; - - at neque Graecus erat: quare enim auctor Osorum, qui iidem Iazyges fuerunt, linguam peculiariter diceret Pannonicam? Fuit itaque Pannoniorum quoque sermo Sclauonicus.“ Quocirca Belius, vir omni praefatione maior, Pannonios, lingua patria *Dominos*, ab radice PAN, tamquam *Pani-oni, auctoratores, rerum dominos*, vult esse nuncupatos.¹⁰⁹

¹⁰⁶ a Addit[amenta] ad Imag[inem] Hung[ariae] p[agina] m[ea] 9.

¹⁰⁷ b Part[e] I, Decad[e] III. Catal[ogus] 119.

¹⁰⁸ c Imag[o] A[ntiquae] H[ungariae] L[iber] I., c[aput] 13.

¹⁰⁹ d Con[fer] Seuerin[i] Comment[atio] Iazyg[orum] c[aput] IV, § IV, p[agina] 60, not[itia] c.

Seuerini Ioannes, nobis, cum uiueret, amicissimus, cuius nos commentariis in re Pannonica plurimum profecisse, grati confitemur, Timonem secutus, ubi de Osis incidit sermo, haec notat: „De lingua Osum quaestio hic suboritur. - - Pannonica illa historico (*Tacito*) vocatur. Hanc diuersam ab Germanica, Latina, et Grae||ca plus satis adparet. Sed nec Gallica, veterum Celtarum, qua Gothini vsi sunt: Sarmatica (Sclauonicam hodie nuncupamus) uero similiter fuerit; Hungaricam is solum adfirmarit, qui cum ignaris nouit, quo tempore Hunni Pannoniam adierint.“¹¹⁰ Pluribus id tam opere hoc, quam Pannonia Illustrata¹¹¹ exequitur, quae non sint lectu indigna. His addere libet Vincentium Kodlubko, episcopum Cracouiensem, qui de gestis Polonorum commentarios tertio decimo seculo edidit, et alia inter haec notat: *Pannonia secundum quosdam, est mater et origo omnium Slauorum, et eorum nationum.*¹¹² Etsi haec nimis panegyrica uideri queant. Iunge his Kollarium,¹¹³ et praecipuos, qui hanc in rem sint locuti, obtinebis. Quorum nos opinionem, postquam Appiani, qui tanta de Celtis comminiscendi occasionem praebuit, uerba excusserimus, nouis, iisque, ut nobis quidem blandimur, validissimis fulciemus argumentis. Age, videamus Illyricae gentis incunabula!

III. Appianus, patria Alexandrinus, qui rerum Romanarum commentarios Antonio Pio imperatore vulgarat, in libello, cui Illyrica nomen, quem primus Daudid Hoeschelius, e manu exoratis codicibus Augustanae reipublicae integrum edidit, paullo post initium haec narrat:¹¹⁴ *Φασὶ δὲ τὴν μὲν χώραν ἐπόννημον Ἰλλυριοῦ τοῦ Πολυφήμου γενέσθαι. Πολυφήμῳ γὰρ τῷ Κίκλωπι καὶ Γαλατεῖα Κελτῶν καὶ Ἰλλυριῶν καὶ Γάλαν παῖδας ὄντας, ἐξορμηθεὶς Σικελίας, καὶ ἄρξει τῶν δι' αὐτοὺς Κελτῶν, Ἰλλυριῶν, καὶ Γαλατῶν λεγομένων, καὶ τότε μοι μάλιστα πολλὰ μυθεόντων ἕτερα πολλῶν ἀρέσκει. Ἰλλυριῶ δὲ παῖδας, Εγγέλεα, καὶ Αὐταριέα,¹¹⁵ καὶ Δάρδανον., καὶ Μαῖδον, καὶ Τάυλαντα, καὶ Πέρρραιβὸν γενέσθαι, καὶ θυγατέρας, Παρθῶ καὶ Δασσαρῶ, καὶ Δασσαρῶ, καὶ ἑτέρας. ὅθεν εἰσὶ Ταυλάντιοι τε καὶ Πέρρραιβοὶ καὶ Εγγέλεες, καὶ Αὐταριεῖς, καὶ Δάρδανοι, καὶ Παρθηνοὶ καὶ Δασσαρήτιοι, καὶ Δάρσοι. Αὐταριεῖ δὲ αὐτῶ Παννόνιον ἠγοῦνται παῖδα ἢ Παίονα γενέσθαι, καὶ Σκορδίσκον Πάιονι,¹¹⁶ καὶ Τριβαλλόν. ὧν ὁμοίως τὰ ἔθνη παρόννημα εἶναι. Καὶ τάδε μὲν τοῖς ἀρχαιολογοῦσι μεθεῖσθω. Nomen accepisse regionem (*Illyrici*) perhibent, ab Illyrio, Polyphemi filio. Quippe Polyphemum ex Ga||latea coniuge Celtum et Illyrium et Galam filios habuisse; hosque ab Sicilia digressos imperasse populis, qui inde Celtae, Illyriique, et Galatae sint adpellati. Atque haec inter multas fabulas, quae a multis hoc loco referuntur, maxime mihi probantur. Illyrio deinde filios, Encheleum, Autarieum, Dardanum, Maedum, Taulantem, Perrhaebum, fuisse tradunt; filiasque Parthonem, Daorthonem, Dassaronem, et alias: a quibus Taulantii, Perrhaebi, Enchelees, Autarienses, Dardani, Partheni, Dassaretii, Darsi prodierint. Tum Autarieo Pannonium siue Paeona genitum esse, Paeone autem Scordiscum et Triballum; quibus similiter cognomines populos habemus. Sed ista quidem Antiquitatis studiosis relicta sunt.“ Hactenus oratio Appiani; ex qua haec genealogia prodit:*

¹¹⁰ e Ibid[em].

¹¹¹ a L[iber] II. c[aput] 9.

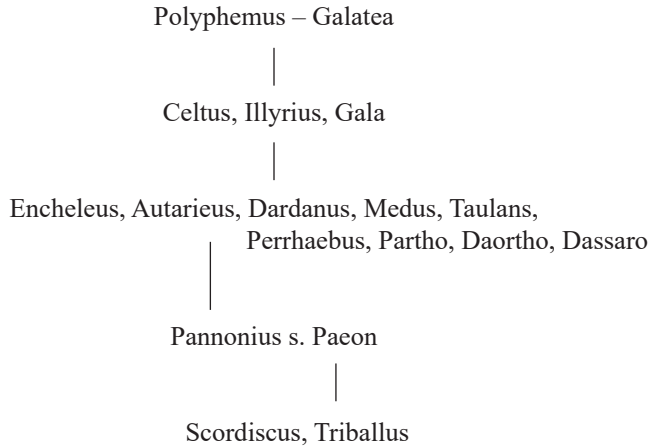
¹¹² b L[iber] I.

¹¹³ c Amoenit[ates] I[uris] H[ungariae] c[aput] 3.

¹¹⁴ d Opp[osite] Appian[us] p[agina] 62 edit[io] Paris[iensis] 1551 Edit[io] Lips[iensis] 1785, p[agina] 831.

¹¹⁵ e Paris[iensis] Αὐταρέα.

¹¹⁶ f Ibid[em] Παίονον.

IV. Qui hanc arborem Illyricae progeniei vniuersam interpretatus fuisset, hactenus nemo erat; partem attingere plures. D. Andreas Blaskovich, libro nuper edito, hoc sibi negotii sumsit. Epigraphe libri est: *Historiarum Illyrici ab vltima gentis et nominis memoria*; fortasse *Bibliotheca* (desideratur enim rectus) aut, quod subsequens promit pagina, Liber I. *liber primus*, aut *unicus*: nam vtroque modo legi numerus poterit. Hoc libro, vicenis constante philyris, cum varias de Illyrici nomine, easque proptitis scriptorum opiniones, primis octo capitibus recensisset, nono Genealogiam Appiani adgreditur, *Poliphemum Iauani*, filio Iapheth (quem || is Neptunum, vt Noemum Saturnum interpretatur) conuenire ostensurus, capite subsequo *Illyrium Elisae*, Iauanis filio. Neque *Lynam*, Illyrii familiare instrumentum, negligit. Postremis quatuor, de Cadmo, de diluio Noemi collato, agit. Quindecim reliquarum ab Illyrio generationum, praesertim *Pannonii*, de quo primum cogitasse videtur, oblitus; nulla insuper (contra quam titulus mentitur) rerum Illyrici historicarum mentione facta: nisi has sequentibus libris, cum genealogiae expositione, praestolari debeamus. Multos sane tomos hic Illyricae historiae tractatus occupabit! Sed, quid ipsi de oratione Appiani sentiamus, promere libet.

Genealogiam hanc fabulis accenseri, ipse Appianus dicebat. Neque iniuria. Quid enim in historicis ineptius esse poterit, quam e diuersis in quapiam gente populis, texere genealogias? *Celtos* autem et *Galatas* e Sicilia arcessere, hosque ad eandem cum Illyrii progeniem referre, mea quidem opinione, ineptissimum. Quis enim, Graecae antiquitatis non imperitus, *Celtas* Ptolemaeo primum Cerauno, rege Macedonum, circa an[no] V[rbe] C[ondita] 474 ad Illyrios adpulsisse ignorat? Cum ante hos octuaginta amplius annos, Illyrii Amyntam tributarium habuerint. Qui ergo *Illyrius*, pater Illyriorum, *Celti* frater esse poterit? Sed et Galatae ab Celtis perperam distrahuntur; vt qui a priscais promiscue sumi consueuerunt. Scordiscos ad Paeonas, seu Thracas, non male referri, docemus opere de Istro, et commentariis Geographicis; non nulli perperam ascripsere Celtis. Medi Thracibus cognatione iunguntur; ceteris Illyrio generi recte adensis. Ex eo autem, quod in hac genealogia nec Mysi, nec Daci, neque Istri, Liburni, Dalmatae, neque Norici, Vindelici, Venetae comparent: et mancama eam, et vix aeuum Octauiani superantem opinere. Verum haec mythologiae studiosis relinquuntur (sic!), non secus ac illa: Illyrium Cadmo satum; Illyrios ab Hyllo Herculis nuncupatos; Dodanim patrem Illyriorum, aut mauis *Elisam*, tamquam *Eliram* dictum; Getam, Dacum, Pannonem, || Brigum, Thynum, Meschi, patris Mysorum natos. Quae paria genealogiae Appiani videantur. Ad Pannonios redeamus.

§ II.

Nuncupatio Pannoniorum patria.

I. NON vna est, seu veterum, siue recentiorum de origine vocabuli opinio. Thurocius, qui chronicon vetustius descripsit: *Haec regio*, inquit,¹¹⁷ *olim panis ab vbertate, Pannonia denominata esse traditur*. Bonfinius duplicem adfert: „Pecorum mira faecunditas; - - item frumenti, pabuli, leguminis, et pomorum abundantia; vnde Pannoniam a Pane deo pastorum, vel a soli vbertate dictam, arbitrantur. Aliqui vero, quibus Appianus adsentitur, a Paeone, Antari (*Autarii*) filio, quem Pannona nonnulli dixerunt, Pannoniam nominarunt.”¹¹⁸ Otrokotsius, Pana Aegyptium, numen pastorum, eorumque musices inuentorem, contendit nomen dedisse Pannoniis.¹¹⁹ Quibus accedit Desericus: „In id quoque lectitando incidimus, quod videlicet prisci Pannoniae, tum adhuc superstitioni dediti, Pani patrio numini, super hoc monte (*sacro Martini*) sacrificare solemne habuerint; ex eoque tempore nomen sacri montis Pannoniae ei adhaeserit.”¹²⁰ At vero Timon: *Sed re clamatur*, inquit, *natio, in cuius lingua vocabulum PAN dominum significat*.¹²¹ Et paulo inferius, de re Pannone: „Verum etiam rex, si quisquam eo nomine fuit, a PANO, id est, domino, dictus fuerit. Posterioribus quoque seculis, Sclauonicarum prouinciarum praefecti, mutata prima litera, Bani sunt nuncupati.” Ioannes Seuerini, vbi Pannonios ore Slaui locutus dixit: *Quod principe loco*, ait, *nominandum erat, Pannonia, libera, et mutarum gentium domina*.¹²² Quae antea Belium dixisse monuimus. Alio tamen opere, idem Seuerinius Paeonas et Pannonios cum Pane deo conciliare nititur.¹²³ ||

His ex aduerso occurrit Salagijs: *Sunt, qui coniciant*, inquit, *Sclauonici eos (Pannonios) fuisse generis, argumento e voce Pannon desumpto, quam Slaucam esse contendunt, ac significare dominum. Sed haec coniectura exploditur auctoritate Dionis Cassii*.¹²⁴ Cuius verbis relatis, quae postea videbimus, addit: *Non ergo ex voce Sclauonica Pan, quae dominum notat, dicti sunt Pannones*. Sed a *pannis* videlicet, voce Latina. Haec sunt praecipua recentiorum sentimenta.

II. E veteribus, Pannonios, ante Periegetam, et Strabonem, memorauit nemo. De vocabulo primam suggessit opinionem Appianus, qui nominis adfinitate ductus, Pannoniis *Paeonum* adpellationem tribuit, Graecorum, vt ait, exemplo; cum Strabo, hoc scriptore senior, Paeonas et Pannonios adcuratissime distinguat. Primum hanc sui in historicis negligentiam prodit Appianus in genealogia, cum Autario dat filium *Παννόιον ἢ Παίονα*.¹²⁵ Deinde, cum singularia de Pannoniis scribere incipit: *Παίονες μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λεγόμενοι, καὶ Ῥωμαῖσι Παννόιοι, Paeonas Graeci, Latini Pannonios vocant*.¹²⁶ Et, vt conceptam semel opinionem firmet, sic de nostris paulo inferius: *Παίονες εἰσι τῶν κάτω Παίωνων, Ἰλλυριοῖς ἄποικοι, sunt autem Paeones (Pannonii) ex inferiori Paeonia, Illyriorum colonia*. Quam ob rem, Paeonas, vbi Pannonii dicendi, compellere nihil ambigit,¹²⁷ quo ausu plurimos in errorem traxit. Ex his Arrianus Nicomediensis,

¹¹⁷ a Chron[ica] P[ars] I., c[aput] II.

¹¹⁸ b Decad[e] I. L[iber] I, p[agina] ?20.

¹¹⁹ c Orig[ines] Hung[aricae] P[ars] II, p[agina] 11.

¹²⁰ d Init[io] Hung[ariae] T[omus] V, L[iber] V, c[aput] 9.

¹²¹ e (Imago) H[ungaricae] A[ntiquae] L[iber] I, c[aput] I.

¹²² f Incol[ae] Hung[ariae] c[aput] IV., § 4.

¹²³ g Pannon[ia] Illustr[ata], L[iber] I, c[aput] 2.

¹²⁴ a Append[ix] L[iber] I., n[umerus] I.

¹²⁵ b Illyric[a] n[umerus] 2.

¹²⁶ c Num[erus] 14.

¹²⁷ d Num[erus] 3, 6, 17, 22, 29.

in historia Indica,¹²⁸ quam sub Hadriano scripsit, de Istro agens, se τὸν Ἴνον τε καὶ τὸν Σάον, *Enum et Saum* vidisse ait: Ἴνος μὲν ἐν μετθωρίῳ τῆς Νωρικών καὶ Ραιτῶν γῆς, μίγνυται τῷ Ἴστρῳ ὁ δὲ Σάος, κατὰ Παιόνας, ὁ δὲ χῶρος, ἵνα περ συμβάλλουσι οἱ ποταμοὶ, Ταυροῦδος καλέεται. *Atque Enus quidem in confinio Noricorum et Rhaetorum Istro se immiscet; Saus autem apud Paeonas, locus vero is, vbi haec duo flumina inter se committuntur, Taurunus audit.* Adde Herodianum,¹²⁹ Zosimum,¹³⁰ Stephanum,¹³¹ et recentiores alios, qui vulgari || opinione ducti, Παιόνας, Παιονίαν, non sine rerum ac locorum confusione, cum de nostris agerent, scribebant. Hos vel a Strabone ac Ptolemaeo redarguas; quorum alter *Παννονίους*, alter *Παννονίαν*, constanter adpellant.

Miseret me Ioannis Seuerini, amici, cum viueret, singularis, qui *Paeonas* et *Pannonios* recte dici probaturus, *Strabo enim*, ait, *vetustissimus Geographus, passim voce vtraque pro vno eodemque vtitur.*¹³² Citatque hanc in rem, librum Geographi 8, additque: *vbi tamen Graecum exemplar inspici velim.* Vereor, ne vir doctissimus, interpretis opera sit delusus, qui Παιονίαν Strabonis plerumque *Pannoniam* reddit:¹³³ cum Geographus adcurate populos distinguat. Sit locus exemplo. Septimo Strabonis libro, quem Seuerinius dicere volebat, graece, *τά τε Ἰλλυρικὰ, καὶ τὰ Παιονικὰ καὶ τὰ Θράκια ὄρη*, dictum, vertit Xylander: *Illyrii, Pannonii, et Thracii montes.*¹³⁴ Paulo deinde: *Versus Adriam tota fere est Ardia* (sic!), *μέση δ' ἡ Παιονία*, is, *ac media Pannonia*. Vbi tamen Geographum de Paeonia ad Axium et Strymonem loqui, ex aliis item locis manifestum euadit.¹³⁵ Praeterea Strabo, cum de nostris sermonem instituit, gentis dumtaxat vocabulo, Παννονίων, vtitur; patriae nusquam. Sic eodem loco, circa paginae finem: *τὸ λοιπὸν ἔχουσι Παννονίῳ μέχρι Σεγεστικῆς καὶ Ἰστρου, reliqua tenent Pannonii ad Segesticam vsque et Istrum.* Et mox: *ἡ Σεγεστικὴ πόλις ἐστὶ Παννονίων, Segestica vrbs est Pannoniorum.* Ita compluribus locis aliis.¹³⁶ Ita vetustiores Latini: Tibullus,¹³⁷ Naso,¹³⁸ Paterculus,¹³⁹ Liuius,¹⁴⁰ Plinius,¹⁴¹ Tacitus,¹⁴² Suetonius,¹⁴³ alii, *Pannonios* et *Pannoniam* dixere; nemo *Paeoniam*. Naso, quodam loco, vt Poeta ludit, scribens:¹⁴⁴ ||

*Adde triumphatos modo Paeonas, adde quieti
Subdita montanae brachia Dalmatiae.*

Alias idem Paeonas Emathiis tribuit:¹⁴⁵ nisi et hunc eius locum, quem adduximus, ad Axium referri velis.

¹²⁸ e Pag[ina] 317, edit[io] Lugd[unensis] 1704, p[agina] 121, edit[io] Vulcan[a] 1575 (sic!).

¹²⁹ f L[iber] I., c[aput] 3. II, 9, VII, 5. VIII, 6.

¹³⁰ g L[iber] I. c[aput] 48, seq[uentes], II, 46, 48, III, 10, IV, 45, V, 29, 37, 45.

¹³¹ h In Noraco.

¹³² a Pannon[onia] Illustr[ata] L[iber] I., c[aput] I.

¹³³ b Lib[er] VII. p[agina] 313, 323.

¹³⁴ c Pag[ina] 313.

¹³⁵ d Vt L[iber] I., p[agina] 6., L[iber] VII, p[agina] 323, 331.

¹³⁶ e L[iber] IV., p[agina] 207, VII, 292, 314, 317.

¹³⁷ f L[iber] IV. init[io].

¹³⁸ g Trist[ia] L[iber] II., v[ersus] 225. Consol[atio] ad Liu[iam], v[ersus] 388.

¹³⁹ h L[iber] II., c[aput] 39.

¹⁴⁰ i Epit[ome] L[iber] 139.

¹⁴¹ k H[istoria] N[aturalis] L[iber] III., c[aput] 28, XXXVII, II.

¹⁴² l Annal[es] XV, 10, Hist[oria] L[iber] II, c[aput] 14, 17, III, 12.

¹⁴³ m Aug[ustus] c[aput] 20, Tib[erius] c[aput] 9.

¹⁴⁴ n Ex Pont[o] L[iber] II. epist[ula] 2.

¹⁴⁵ a Metam[orphoses] V., v[ersus] 302, 313.

III. Itaque, recte Dio Cassius, in eos, qui promiscue his vtuntur vocabulis, haec regerit:¹⁴⁶ τῶν δὲ δὴ Ἑλλήνων τινὲς, ἀληθῆς ἀγνοήσαντες, Παίονας σφᾶς (Παννονίους) προσεῖπον, ἀρχέου μὲν ποῦ τοῦ προσρήματος τοῦτου ὄντος, οὐ μὲν τοι καὶ ἔκει, ἀλλ' ἐν τε τῇ Ροδόπῃ, καὶ πρὸς ἀπὸ τῇ Μακεδονίᾳ τῇ νῦν, μέχρι τῆς θαλάσσης. ὅφ' οὐδὲρ καὶ ἐγὼ ἐκείνους μὲν Παίονας, τούτους δὲ Παννονίους, ὥσπερ ποῦ καὶ αὐτοὶ ἑαυτοῦς, καὶ Ρωμαῖοι σφᾶς καλοῦσι, προσαγορεύσω. Quidam Graeci, veritatis ignari, Paeones eos (*Pannonios*) vocarunt, quod ipsum quidem etiam nomen antiquum est, non tamen istius populi, sed eius, qui regione montis Rhodopes, prope ipsam Macedoniam, quae nunc est, vsque ad mare incolit: quapropter hos ego Paeonas, istos Pannonios nuncupabo, sicut et ipsi se, et Romani eos adpellant.“ Haec Dio Pannoniae superioris praeses, ad populorum diuersitatem idonee. Doctissimus Seuerini, vbi dixit, Paeonas, auctoritate Cassii, tam procul a Pannoniis remoueri, vt Axius a Drauo remotus est, Rhodope a glandifero Baconio; relata Dionis phrasi, *grauis haec quidem est*, inquit,¹⁴⁷ *non dicam querimonia, sed accusatio: quae tamen haud aegre dilui potest, ni vnus, eiusque iam sequioris aeuī scriptoris auctoritatem pluris habeas, quam multorum, qui proximiores ad originem gentis Pannoniae erant.* Strabonem deinde, Ouidium, Arrianum, Appianum citat; quos recensuimus: nam Philostratus, et Plutarchus, in notis relati, huc non pertinent. Tum vocabuli etymon adgreditur. „Si – verum est, *inquit*, Pannonios veterim scriptoribus Paeones fuisse dictos: nullo negotio hinc de origine vocis Pannoniae existimare poterimus; praesertim si graece expressam ΠΑΙΟΝΙΑΜ, consideraerimus. Quiuis enim videt, Graiorum literam I in Latinorum N facile transformari posse, inducique reciproca-tionem.“ Quae refutatione opus || habere non censeo; quod heic a posse ad esse argumentatio instituitur, et incuria librorum grauissimis scriptoribus errandi occasionem praebuisse fertur. Ad haec, si vetustissimi Geographi, Dionysius et Strabo, qui Pannonios primi nouere, hos non nisi ΠΑΝΝΟΝΙΟΥΣ adpellant, quorsum haec artificiosa nostrorum a Paeonibus deriuatio? Et Strabonem quidem audiuius. Periegetes, a Noricis, haec modulatur:¹⁴⁸

*Παννόιοι, Μυσοί τε, βορειότεροι Θρηάκων,
Αυτοί τε Θρηήικες, ἀπείρονα γαῖαν ἔχοντες.*

Pannonii, Mysique, magis boreales Thracibus; ipsique Thraeces, immensam terram habentes.
Priscianus, Poetam imitatus, heroico itidem versu reddit:

*Noricique colunt, bellaces Pannoniique,
Et Moesi Thracum boreis in finibus orti; -
Thraeces erant post hos, latissima rura tenentes.*

Itaque, quidquid heic Seuerinus, Otrokocsi exemplo,¹⁴⁹ de vocis origine, et Lazio duce,¹⁵⁰ postea de trilici Paeonum ad Pannonios migratione commentatur:¹⁵¹ fundamento, cui super-structum hoc aedificium est, sublato, sponte sua corrui. Et, si Pannonii *αὐτοὶ ἑαυτοῦς καὶ Ρωμαῖοι σφᾶς Παννονίους ἔκαλον*, ipsi se, et Romani eos vocabant *Pannonios*, cum Paeones se nuncuparent *Paeonas*; oportebit sane tam vetustos heic esse Pannonios, quam sint ad Axium

¹⁴⁶ b L[iber] XLIX, c[aput] 36.

¹⁴⁷ c Pannon[ia] Illustr[ata] init[io]

¹⁴⁸ a Vers[us] 322.

¹⁴⁹ b Part[e] II., c[aput] II.

¹⁵⁰ c (De) Migr[at]ionibus gent[ium] L[iber] IV., p[agina] 114.

¹⁵¹ d Pannon[ia] Illustr[ata] L[iber] II., c[aput] 4, seq[uentia].

et Rhodopen Paeones: in primis, quod Homerus, Mysos, nostris ab exortu vicinos canit; et *ἰππημολγῶν, ἀγαθῶν, γλακτοφάγων, ἀβίων, δικαιοτάτων* epithetis nostros quoque, cum Dacis sumsisse videtur, certe voluit;¹⁵² vt Mela Pomponius, Thracum vocabulo. Sane, cum Herodotus, Istrum *ρέειν δι οἰκεομένης*, per terram fluere habitatam, *ἐκ Κελτῶν καὶ Πυρρήνης πόλιος, μέσην σχίζοντα τὴν Εὐρώπην, ab Celtis et Pyrene vrbe, mediam diuidentem Europam;*¹⁵³ Angrum et Brongum *ἐς πεδίον τὸ Τριβαλικὸν ἐσβάλλειν, planitiem Triballicam interfluere;*¹⁵⁴ vltra hos habitare *Σιγύνας, Sigynas*, populum, veste Medica, quorum equi pusilli, sed velocitate praecellentes,¹⁵⁵ quales Dacici et Pannonici omnino sunt: putabimus, Pannoniam bello, quo Darius petebat Scythas, incolis vacuam, vt ab aduenis longe e Paeonia, per Triballos, peti debuerit? Verum de his quidem hactenus dictum esto.

IV. De origine vocabuli primus Dio Cassius ita censuit:¹⁵⁶ *Ἄνομάζονται δὲ οὕτως, ὅτι τοὺς χιτῶνας, τοὺς χειριδωτῶς ἐξ ἱματίων τινῶν ἐς πάννους ἐπιχωρίως πως καὶ κατατέμνοντες καὶ προσαγορεύοντες συβράπτουσι. Nominantur autem sic (Pannonii) quod tunicas manicatas, e vestimentis quibusdam in pannos, patrio more, quodam modo coincidentes, ac nuncupantes consuunt.* Kapaniczam dicere voluerit. Cellarius, in provincia geographia,¹⁵⁷ haec modo: „Nomen est, inquit, Pannonia, quod an a pannis ἐξ ἱματίων τινῶν, vt Dio Cassius lib. XLIX censet, equidem non intelligo; quia is addit, *ἐπιχωρίως κατατέμνοντες καὶ προσαγορεύοντες*, patrio more concidere et denominare vestes. At barbara lingua fuit patria, non Latina, nisi Latina interpret tantum adlusit ad pannum, et sub *ἱματίοις* alia vox barbara latet. Oppido antiquum vocabulum.“ Cetera bene, in primis cum barbaram Pannoniorum linguam adserit; quod autem Latinum interpretem ad pannum adlusisse ait, non capio: nam in Graeco Dionis textu, *ἐς πάννους* clare ponitur; et Pannonii vnde sint vocati, ostensuro, necessum erat similem adferre vocem, qualem heic *pannos* Latinam esse nihil ambigendum. Timon, cum Cellarium legisset, in Xylandrum inuehitur: „Dio et Xilander nugati videntur, dum aiunt Pannoniis nomen inditum fuisse a pannis, quasi pannosi fuissent, vel centonibus ac vestimentis ex variis pannis consutis vsi fuissent. Ipsi namque eos e nomine adpellauerint, cum adhuc nulla cum Romanis consuetudine iungerent, prorsusque ignorarent, quid verbum hoc *pannus* || in Romana lingua valeret.“ Timonem Seuerinius corrigit: *scribere forsitan voluit Xiphilinum: nam cur innoxius interpret vapulare deberet?* Sed is quidem Xiphilinum, qui hac de re nihil habet, scribere non potuit: nugari autem interpretem cum suo auctore dixit recte, caussamque dicti adcurate reddidit. Reimarus in hunc Dionis locum haec notat: „Si vera haec sit nominis Pannoniorum ratio (de quo dubitat Casaubonus ad Suetonii Augustum c. 21) illud a Romanis suspiceris de Latino vocabulo *panni* tributum (vt a togis togatae Galliae) non ipsius gentis lingua et vsu frequentatum. Et tamen Dio infra *ὥσπερ που καὶ ἀντοὶ ἐαντὸς καὶ Ρωμαῖοι σφᾶς καλοῦσι*. Incertius adhuc videtur, quod a Panos Aegyptii cultu Pannoniam dictam contendit Francisc[us] Foris Otrokotsi in Originibus Hungaricis P. II. p. II. „Ipse Dio, de etymo ab se prodito ambigit, cum continuo, *καὶ οἱ μὲν εἴτ' οὖν διὰ τοῦτο, εἴτε καὶ δι' ἄλλο τι, οὕτως ὀνομάδονται. Verum siue ea nominis est ratio, siue alia;* certe quidam Graeci, veritatis ignari, Paeones eos vocarunt.“ Et quid ad vocem Latinam sit recurrere necessum, si nostri se PANNONIOS, ante omnem heic Latinorum famam, nuncuparunt? Eiusdem sit et panis

¹⁵² e Iliad[e] XIII, init[io].

¹⁵³ a L[iber] I. p[agina] 64.

¹⁵⁴ b L[iber] IV, p[agina] 115.

¹⁵⁵ c L[iber] V, p[agina] 185.

¹⁵⁶ d L[iber] XLIX, c[aput] 26.

¹⁵⁷ e (Notitia) O[r]bis A[n]tiqui L[iber] II, c[aput] 8.

ab vbertate ducta nomenclatio momenti. Pana deum Aegyptium, ante quam Romani heic se se firmassent, Pannoniis ignotum arbitramur. Quin et hac ipsa aetate, auitas ii habebant diuinitates, vt dei Charti, Beleni, Sarmandi, quae vocabula in Graiis, Latinisque numinibus in cassum quieseris. Aliam proinde nominis Pannonii rationem esse opinere.

V. PAN vocabulum, apud Pannoniae borealia colentes, vt Carpatis adcolas, quos dicimus Slauos, vt item Morauos et Bohemos reticeamus, *dominum* significat; quo sensu et Illyricae dialecti homines per Hungariam non raro vti videas. Olim autem vox haec ad diuinitatem signandum vsurpata videtur. Veteres enim illi mortales, natiua simplicitate vsi, *fratrum, patrum, iuniorum, seniorum*, adpellatione gaudebant, dominatu solis superis tributo. Huius rei vestigia non obscura vsque superant. Stipitem, truncum, *pany* vni || uersi nuncupamus; quod olim idolum; seu effigiem diuinitatis, e ligno factam, signarint. Lucos, flumina, montes, Nymphas, ab gente Threicia fuisse culta, in commentariis Geographiis perspicue monstramus. Dodonae, in Epiro, annosam *quercum* coli solitam, Homerus testatur.¹⁵⁸ Celtas, *excelsam quercum coluisse, et Iouis nomine solenniter adpelasse*, Tyrius Maximus perhibet.¹⁵⁹ Iouem nostri adpellarint PAN, in roboribus, et e ligno effictis simulacris cultui expositum, quem fulguris effectorem credebant, qui Carnis alio vocabulo BELENVS, Noricis et Pannoniae Sauiae incolis LATOBIVS, DACIS SARMANDVS audierit; vt memorabimus postea. Procopius de Slauis, quo is nomine Getas, Dacosque complectitur, ita scribit:¹⁶⁰ *Θεὸν μὲν γὰρ ἔνα, τὸν τῆς ἀστραπῆς δημιουργὸν πάντων κύριον μόνον ἀπὸ τὸν νομίζουσιν εἶναι, vnum deum, fulguris effectorem, dominum vniuersi huius solum agnoscunt.* Huic *ποταμοὺς, καὶ Νύμφας, καὶ ἄλλ' ἅτα δαυμόνια, fluiuos, et Nymphas, et alia quaedam numina*, subdebant, eodem perhibente, quae PANO illi morem gesserint, cuius reliquiae in *pany*, stipite superent.

Honoris nuncupatio vt clarissima apud Slauos, et borealis Hungariae incolas, et integerrima superest; ita apud Illyrios, inferiora praesertim colentes, vt Slauonios, Bosnios, Serblos, Dalmatas, Croatas, Carniolos, postquam ab Cyrili ac Methodii aetate, *Gospod, Gospon, Gospodin*, adoptassent, *Pan* euilescere sensim, dum in comites, iudices, et curiones deriuaretur. Seculo adhuc decimo, vt e Porphyrogenneta videas, *Zupani* per familias administrabant populum Illyricorum. Neque enim heic, rebus orientalium collapsis, habebant principes alios, *πλὴν Ζουπάνου*ς *γέγοντας, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ Σκλαβίνια ἔχουσι τύπον, praeter Zupanos senes, quemadmodum etiam reliqui Sclauinorum populi.*¹⁶¹ Praefecti Byzantio in has provincias missi *Μεγαζουπάνοι, Megazupani* vocabantur; qualis Neemania, Seruiae dominus, erat, ante quam regio accepisset honores. || De his cum secuti Lucium,¹⁶² complures tractarint,¹⁶³ nos ea modo, quae hodie vsque obtinent, memorabimus. Memoria patrum, comes Turopoleos *Supan* audiebat. Literae an[no] 1523. *Nos Nicolaus Koskovich de Hrasthya SVPANUS et comes campi Zagradiensis.* In Slauoniae, Bosnae, Dalmatiae partibus *Zupa* (Illyriis *xupa*, Gallice scriberes *jupa*, Hungarice *zsupa*) regionem designat, et in Slauonia quidem paroeciam; vbi item curio, *xupnik*; locus ad Sauum *Xupanya*. Apud Carniolos, nobis vicinos, pagi senior, quem vulgo iudicem adpellant, more veteri *Shupan* (Xupan) audit. Apud Croatas et Slauonios, vices dynastae gerens *Shpan* vocatur. Nun-

¹⁵⁸ a Odyss[ea] XIV, 328, XIX, 297.

¹⁵⁹ b Vid[e] Lips[ium] not[itia] in Tacit[um] M. G., c[aput] 9.

¹⁶⁰ c L[iber] III. B[ella] G[hetarum], c[aput] 14.

¹⁶¹ d (De) Adm[inistrando] Imp[er]io c[aput] 29. Conf[er] Croat[orum] patr[ia] p[agina] 38.

¹⁶² a Dalm[atiae] L[iber] VI. c[aput] 1.

¹⁶³ b Bayer p[agina] 504, 506. Dufresn[e] p[agina] 139. Pubits[ka], p[agina] 162. Kaprin[ai] H[istoria] D[iplomatica] P[ars] II., 564. Katon[a] H[istoria] R[egum] H[ungariae] P[ars] I, p[agina] 85. Salag[ius] L. I.

cupationes has omnes a *Pan* esse deriuatas, cuius censere procliu; priori compositae vocis parte a latino *sub* desumta, *b* elemento euphoniae gratia exmisso.

VI. Alia esse *Bani* ratio videtur, quod a nullo videam obseruatam. Nam cum vocabuli vtriusque integra superent vestigia, significatio autem diuersa comperiat; ad eandem vocis radicem referri nequeunt: etsi *BAN* et *PAN*, molliore dumtaxat prioris sono differant. Pannonii cum a Romanis, Tiberio caesare peterentur, ducem, cui *Batoni* cognomen, habebant. Strabo, qui haec tum plane scripsit, *Εθνη δ' ἐστὶ τῶν Παννονίων*, inquit,¹⁶⁴ *Βρεῦκοι, καὶ Ανδιζήτοι, καὶ Διασίωνες, καὶ Πυροῦσαι, καὶ Μαζαῖοι, καὶ Δαισιτιᾶται, ὧν Βάτων ἡγεμῶν ἦν. Gentes Pannoniorum sunt Breuci, Andizetii, Diasiones, Pyrustae, Mazaei, et Diasitiatae, quorum dux erat Baton. Velleius Paterculus, eadem aetate scribens, Batonem et Pinetem, excelsissimos duces, memorat.¹⁶⁵ Suetonius item, *Batonem Pannoniae ducem*, in Tiberio vocat;¹⁶⁶ quo non nulli loco *Bationem* scribunt.¹⁶⁷ Nasoni, *Bato*.¹⁶⁸ ||*

*Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt,
In quibus et belli summa caputque Bato.*

Apud Cassium occurrit saepius:¹⁶⁹ recto quidem Βάτων, vt Straboni; obliquo Βάτωνος, Βάτωνα, pluratiue Βάτωνες. Honoris vocabulum fuisse Seuerinius:¹⁷⁰ „Nomen Bato, dignitatis potius, quam proprium, existimarim. Herodoto auctore, sermone Lybio, regem significabat. Idem fuerit, quo Hunnis Tanio, Auaribus Chan, vel Chagan, Turcis hodie Sultan.“ Herodoti verba sunt:¹⁷¹ *Λίβνες γὰρ τὸν βασιλέα Βάτων καλέουσι, Poeni quippe regem Battum adpellant. Vt perquam vetustam putes nuncupationem. Dignitatis significatum ex eo quoque videas, quod terni Batones apud Cassium leguntur: Βάτων ὁ Δαλμάτης, diuersus ἀπὸ Βάτωνος τοῦ Δυσιδιάτου, et quem Βρεῦκοι Παννονικὸν ἔθνος Βάτωνα ducem sibi sumserant.¹⁷² Dardani quoque, Illyrica gens, *Batonem* habebant regem, Liuio teste: *Pleuratus Scerdilaedi filius, et Amynder Athananum rex, et ex Dardanis Bato, Longari filius.*¹⁷³*

Vocabulum hoc, cum Romana heic dominatione, suppressum foret, mox, vt haec, barbarorum vi praeualente, ad interitum properare coepit, post liminio reuocatum. Quod enim Diocleas, in Ciaslao refert,¹⁷⁴ huic aetati recte adscriperis: *Post haec remansit terra sine rege, et BANI coeperunt dominari terram suam, vnusquisque super prouincias et regiones, subuiugaueruntque sibi Iupanos, (Supanos) et ab eis tributa accipiebant. Atque hos BANOS, quorum sub regibus potestatem, idem Diocleas eximie describit,¹⁷⁵ esse eosdem, quos maiores nostri BATONAS vocabant, κατὰ συγκόπην, postea dictos, nihil dubitamus. Profecto *Ban* et *Baton* ab se non longe differunt sono; et vis significatus integra manet. Exiguam hanc vocis mutationem, si IV seculorum*

¹⁶⁴ c L[iber] VII., p[agina] 314.

¹⁶⁵ d L[iber] II. H[istoria] R[omana] P[ars] I, p[agina] 85. Salag[ius], L[iber] II, c[aput] I.

¹⁶⁶ e Cap[ut] 19.

¹⁶⁷ f Vid[e] Seuerin[i], p[agina] I.

¹⁶⁸ g (Ex) Pont[o] L[iber] II., ep[istula] I.

¹⁶⁹ a L[iber] LV, c[aput] 29, seq[uentia].

¹⁷⁰ b Pann[ia] Illustr[ata] L[iber] III, c[aput] 6, n[ota] b.

¹⁷¹ c L[iber] IV, p[agina] 172.

¹⁷² d L[iber] LV, c[aput] 29.

¹⁷³ e L[iber] XXXI, c[aput] 28.

¹⁷⁴ f Regn[um] Slauor[um], c[aput] 19.

¹⁷⁵ g Cap[ut] 13.

seruitutem consideras, non mirabere. Qui etymon vocabuli a *Baianis* nescio quibus, Auarum, || aut alterius peregrinae gentis ducibus diriuant, eos non moramur. Antiquius est hoc apud Pannonios vocabulum, quam vlla exterarum gentium Pannonicis innotesceret agris. Quenam hae peregrinae gentes, videamus.

§ III.

Pannonii ab Graecis, Latinis, Celtis, lingua semper diuersi fuere

I. PANNIOS barbaris gentibus adnumeratos, vt qui diuerso cum ab Graecis, tum a Latinis sermone vsi fuerint, plus quam satis patet. Id et Seuerinius recte monebat.¹⁷⁶ Dio Cassius, homo Graecus, cum de Pannoniorum veste, ἐξ ἱματίων τινῶν, inquit, ἐπιχωρίως, κατατέμνοντες καὶ προσαγορέοντες σὺρράπτουσι, *ex pannis quibusdam, more suo concisis ac denominatis, consuunt*; haud obscure innuit, mores patriae, et nuncupationem vestis, nihil commune cum Graecis habuisse. Quocirca recte Cellarius, ad verba Dionis: *At barbara*, inquit, *lingua fuit patria*. Naso, qui apud Getas, Pannoniis cognatos, exularat, plenus est id genus epithetis; quae cum alias fuse produxerim,¹⁷⁷ heic pauca memorasse liceat. Getas ab Graecis lingua diuersos, haec probant:

Huc quoque Mileto missi venere coloni,
Inque Getis Graias constituere domos.¹⁷⁸
Mixta sit haec¹⁷⁹ quamuis inter Graiosque, Getasque,
A male pacatis plus trahit ora Getis.¹⁸⁰
In paucis remanent Graiae vestigia linguae,
Haec quoque iam Getico barbara facta sono.¹⁸¹

Naso, cum Getas primum intelligere nequiret, hos linguam ab Graeca et Latina diuersam habuisse ostendit. ||

Nulla mihi cum gente fera commercia linguae:
Omnia solliciti sunt loca plena metus.¹⁸²
Nesciaque est vocis quod barbara lingua Latinae,
Graiaque quod Getico victa loquela sono.¹⁸³
Hos quoque, qui geniti Graia creduntur ab vrbe,
Pro patrio cultu Persica bracca tegit.
Exercent illi sociae commercia linguae,
Per gestum res est significanda mihi.
Barbarus hic ego sum; quia non intelligor vlli:
Et rident stolidi verba Latina Getae.¹⁸⁴

¹⁷⁶ a Vid[e] supr[a] § I, n[ota] 2.

¹⁷⁷ b Op[us] de Istr[io] e Geogr[aphia] Moes[iae].

¹⁷⁸ c Trist[ia] L[iber] III. eleg[ia] 9.

¹⁷⁹ d Turba Tomitana.

¹⁸⁰ e Trist[ia]. V. eleg[ia] 7.

¹⁸¹ f Ibid[em].

¹⁸² a Trist[ia] L[iber] III. eleg[ia] II.

¹⁸³ b Trist[ia] L[iber] V. eleg[ia] 2.

¹⁸⁴ c Ib[idem] eleg[ia] 10.

Ex his pauculis (cum sint innumera talia) perspectu difficile non est, aduenas, quales Graii apud Getas fuere, non in mores dumtaxat indigenarum, lapsu temporis, verum et in *linguam* transire. Ita cum Celtis apud Pannonios accidisse, postea dicemus. De Pannoniis porro, vt rem paucis complectamur, testimonium D[ivi] Hieronymi, qui seculo quarto scripserat, pro multis adferre libet.¹⁸⁵ *Zython genus est potionis, ex frugibus aquaque confectum: et vulgo in Dalmatiae Pannoniaeque prouinciis, gentili, barbaroque sermone adpellatur Sabaium.* Doctissimus Salagius, cum D[ivum] Hieronymum patria Istrium, contra quam ipse diuus scriptor de se fassus erat, probare vellet, relata Doctoris phrasi, haec subiungit:¹⁸⁶ „Hieronymus sane nec gente, nec sermone barbarus fuit; cui cum sermo Pannonicus, Dalmaticusque barbarus sit, intelligitur certe non fuisse patrius, sed alienus. (*neque tamen, qualis Istriorum sermo fuerit, monstrat*) - - Et qui sustinisset homo Pannonius, vel Dalmata, isque, vt vulgus Croatarum (*hunc dat scriptoribus Croatis titulum*) putat, Sclauinus, gentilem linguam suam cum probro vocare barbaram?“ Multa heic dici, ad quae respondimus alias.¹⁸⁷ Id modo animaduerti velim; doctum Virum, cum haec proderet, non meminisse, quid *barbarus* Graecis Latinisque priscis designarit. Nam || qui alia, quem ipsi ignorant, lingua veterentur, et Latina, Graecae fracte efferrent, *barbari* ab iis nuncupari solebant; de quo te, prae ceteris, Strabo,¹⁸⁸ Ptolemaeus,¹⁸⁹ Stephanus,¹⁹⁰ e Latinis Nepos,¹⁹¹ Plinius,¹⁹² Florus,¹⁹³ abunde docebunt. Itaque, cum D[ivus] scriptor incolas patriae suae *barbaros* adpellat, nihil contra decorum, nihil contra consuetudinem veterum facit. Pannonios autem, quos ea aetate, abolita gentili et auita lingua, vniversos *Latine* locutos contendit Salagius, Doctor sanctus ab Latinis Graecisque clare distinguit. Et vox *Sabaia* apud Soccios, Pannoniorum posteros, non exoleuit. Mixtum enim potulenti genus, quod suibus porrigi solet, *Schiaua* nuncupant; quale D[ivus] Hieronymus, loco supra memorato, describit, continuo subiungens: *Hoc maxime vtuntur Aegyptii, vt non puras aquas bibentibus tribuant, sed turbidas, et commixtarum fecium similes.* Ceterum ea, quae heic a Cl[ar]o Salagio sunt, prolata, cum iis, quae Appendice libri I, in medium adduxit, quibus Pannonios, dominatione Romana, sermone Latino, pro patrio, vsos suadere volebat, conuenire nequeunt. Nam si, vt ipse scriptor libro IV, loco supra citato, fatetur, Pannonii Dalmataeue *barbaro* ac *gentili*, proinde ab Latino diuerso, vtebantur sermone; quorsum ille Romanus, iam a primis imperatoribus, toti Pannoniae (addit Moesiam, Daciam, Thraciam, cur non vniversum orbem Romanum?) ac Dalmatiae *vulgaris* disparuit? Cum integrae adhuc res Romanorum forent. Adeo vniuersis turbamur agris!

II. Idem vir doctissimus, vt Pannonios, cum iuri Romano parere cogentur, Celtica, seu, vt ipse vult, Germanica veteri lingua vsos ostendat, longam facit ad calcem libri primi dissertationem. Singula, quae adducit, recensere, molestum et inutile foret. Quaedam soluit Seuerinius;¹⁹⁴ nos terna persequemur capita, quibus omnis structura inniti videatur. Trogius Iustini est, Strabo, et Tacitus, qui Pannonios, contra quam Salagius opinetur, ab Celtis || distinguant. Oratio Iustini, quam ipse non retulit integre, etsi longiuscula, sic habet:¹⁹⁵ „Galli, abundanti multitudine,

¹⁸⁵ d Comment[atio] in Isaiam L[iber] VII. c[aput] 19. Tom[us] IV. opp[ositum] col[ocatum] 292.

¹⁸⁶ e L[iber] IV. (De statu) E[cclesiae] P[annonicae] c[aput] I, n[umerus] 5.

¹⁸⁷ f Vid[e] Istr[ia] c[aput] IX. n[umerus] 18.

¹⁸⁸ a L[iber] XIV, p[agina] 662.

¹⁸⁹ b L[iber] II., c[aput] 16.

¹⁹⁰ c Voc. βάρβαρος.

¹⁹¹ d Miltiad[es] c[aput] 2.

¹⁹² e L[iber] XXIX H[istoria] N[aturalis] c[aput] 7.

¹⁹³ f L[iber] I., c[aput] 2, 13, IV, 12.

¹⁹⁴ g Dissert[io] de mod[o] (inveniendi) vrb[ium] Pann[oniae] § 20, seq[ue].

¹⁹⁵ a L[iber] XXIV, c[aput] 4.

cum eos non caperent terrae, quae genuerant, trecenta millia hominum, ad sedes nouas quae-rendas, velut ver sacrum, miserunt. Ex his portio in Italia consedit, quae et urbem Romanam captam incendit; et portio Illyricos sinus, ducibus auibus (nam augurandi studium Galli praeter ceteros callent) per strages barbarorum penetrauit, et in Pannonia consedit: *gens aspera, audax, bellicosa, quae prima post Herculem, cui ea res virtutis admirationem, et immortalitatis fidem dedit, Alpium inuicta iuga, et frigore intractabilia loca transcendit: ibi domitis Pannoniis, per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt.* Hortante deinde successu, diuisis agminibus, alii Graeciam, alii Macedoniam, omnia ferro proterentes petiuere.“ Hactenus Iustini artotrogus, vt Bayero audit. Salagius, bona orationis parte, quam cursiuo expressimus caractere, absque omissionis (quod casu factum censeas) signo praeterita, ex hac ambigua Iustini oratione, vult omnem paene Europam a Gallis occupatam, adeo, vt pro indigenis vbique haberentur. At, si Galli *domuere Pannonios, et in Pannonia consedere:* intuito sane Iustino, a Pannoniis, qui autochthones sunt, Gallos aduenas facis. Verum, quid si hos ego Gallos e Pannonia exterminem? In primis, *Pannoniorum* et *Pannoniae* vocabula tribus post seculis, quam haec acciderint, enata sunt; vt nostros Thracum aut Illyriorum nomine scriptores, Trogo vetustiores, sumserint. Deinde, cum alii quoque huius Gallicae expeditionis meminerint, si vera prodidisset Iustinus, *Pannoniae* item meminisse debebant; cuius tamen vocabulum prodidere nulli, neque ad eam aetatem pro-dere poterant. Sed video errorem. Legit Pompeius in Graecis Παιονίαν, quam (vt Xylander in Strabone) more sui temporis, in *Pannoniam* conuertit. Qua ratione vniversos, qui de Celtis postea scripsere, in errorem traxit. Liuium, qui eandem pertractat historiam, adduxisse suffecerit. „Galli, *scribit,*¹⁹⁶ magna hominum vis, seu inopia agri, seu praedae spe, nullam gen||tem, per quam ituri essent, parem armis rati, Brenno duce in Dardanos peruenerunt; ibi seditione orta, et ad viginti millia hominum, cum Leonorio ac Lutario regulis, secessionem facta a Brenno, in Thraciam iter auerterunt; vbi cum resistentibus pugnando, pacem petentibus stipendium imponendo, Byzantium cum peruenerint, aliquamdiu oram Propontidis vectigalem habendo, regionis eius vrbes obtinuerunt.“ Idem scriptor, in oratione Cn. Manlii, Gallorum in haec loca aduentum altius repetens: *Extorres,* inquit,¹⁹⁷ *inopia agrorum, profecti domo per asperrimam Illyrici oram; Paeoniam inde et Thraciam, pugnando cum ferocissimis gentibus, emensi has terras (Asiae) ceperunt.* Habemus Paeoniam et Dardanos, vbi consedere Galli, non ad Sauum, in Pannonia, sed Axium in Macedonia. Itaque prima Celtarum periodo, duce Brenno, nihil ad Pannonios Celtae.

III. Omnis ea Gallorum multitudo, varie postmodum dilapsa, magnam interiit partem. Iustinus: „Galli, *inquit,*¹⁹⁸ bello aduersus Delphos infeliciter gesto, - - amisso Brenno duce, pars in Asiam, pars in Thraciam extorres fugerunt. Inde per eadem vestigia, qua venerunt antiquam patriam repetiuere. Ex his manus quaedam, in confluente Danubii et Sabi consedit, Scordiscosque se adpellari voluit.“ Hos nonnulli Sirmiensi Pannoniae inferri volunt.¹⁹⁹ Strabo eos Martum (Margum) inter et Sauum, in Moestra, locat, ab Istro ad Paeonas et Thracas vsque pertinentes, quos Romani postea domuerint.²⁰⁰ Verum, vt ii nomen hoc secum non tulere, vtpote ab *Scardo*, seu *Scordo* monte desumptum; ita pauci (*manus quaedam*) e Celtica fuerint progenie, iique Dardanis vicini; vt e Liuius, haec scribente, didiceris:²⁰¹ *Per Scordiscos iter* (e Thracia) *esse ad mare*

¹⁹⁶ b L[iber] XXXVIII, c[aput] 16. Conf[er] Polyb[ius] L[iber] IV., c[aput] 46. Iustin[us] L[iber] XXIV, c[aput] 6.

¹⁹⁷ a L[iber] XXXVIII, c[aput] 17.

¹⁹⁸ b L[iber] XXXII.

¹⁹⁹ c Vid[e] Salag[ium] L[iber] III, p[agina] 8. seq[uens].

²⁰⁰ d L[iber] VII, p[agina] 318.

²⁰¹ e L[iber] XL, c[aput] 57.

Hadriaticum, Italiamque. – Facile Bastarnis Scordiscos iter daturos; nec enim aut lingua aut moribus aequales abhorrere. Celtas heic Germanicae originis, cuius Bastarnae fuerunt, clare indicari. Adpellatos autem ab Scordiscis Illyriis, apud || quos diuersati fuerant, vel ex Appiano videas, qui *Σκορδίσκοις καὶ Τριβαλλόνις, γένη Ἰλλυριῶν περιόνημα, Scordiscos et Triballos, inclytas Illyriorum gentes* facit, quae ad Alexandrii vsque et Philippi tempora claruerint, mutuis dein attritae armis.²⁰² Florus Thracas facit:²⁰³ *Saevissimi omnium Thracum Scordisci.* Stephanus *Σκορδίσκοι ἔθνος Παιονίας, ὡς Φλέγων ἐν πεντεκαίδεκάτῃ ὀλυμπιάδι. Scordisci populus Paeoniae, vt Phlegon Olympiade XV.* Epitome Liuii, Scordiscos, cum a Romanis peterentur, *in Thracia* ponit.²⁰⁴ Ex quibus intelligere est, Scordiscis, circa Dardanos, Celtas fuisse immixtos, quorum reliquiae diu persisterint; ceteros, qui per Mysiam late dominabantur, Scordiscos Thraciae genti ad censendos. Arma per Macedoniam et Graeciam socia, vt vel ex Appiano, didiceris, effecisse, vt vniuersi Celtas haberentur. Profecto, vbi Moesia in prouinciae Romanae formam concessisset, Scordisci in Moesos, Illyricam gentem, abiere, nulla heic Celtarum memoria relicta. Paterculus, cum de Tiberio, *Noricos*, inquit,²⁰⁵ *Pannoniamque, et Scordiscos, nouas imperio nostro subiunxit prouincias;* vt Scordiscos Pannonia eximit, sic, vbi Moesia est constituta, is prouinciam ab Scordiscis nuncupatam iri censebat. Cum porro Moesia Pannoniae vicina foret, nomen Scordiscorum, in primis circa Drinum, in eam propagari potuit, vt e Ptolemaeo colligere licet; qui his Pannoniae finibus (excessit enim Pannonia Sauum, Bosnam complexa) notat, *μεσημβρινώτεροι Σκορδίσκοι, magis australes Scordisci:* qui a montibus adpellati, ad Illyricam pertinuerint, vt Moesi, progeniem. Ultra hos Pannoniae fines, ne nomen quidem Scordiscorum, nedum gentem Celticam, ab exortu admittimus in Pannoniam. Quid ab occasu tenuerint, videamus.

IV. Tectosages, ab clade, quam iis Caepio co[nsul] intulit, circiter an[no] V[r]bis C[on]ditae] 648, ex agro Tolosensi isthuc, Iustino teste,²⁰⁶ concesserunt. *Ex gente Tectosagorum non mediocris populus, praedae dulcedine, Illyricum repetiuit, spoliatisque Istris, in Pannonia con-*dit. Strabo similia de Boiis narrat:²⁰⁷ „Olim Padus fluius a plurimis circum-habitabatur Celtis, quorum potentissimae gentes Boii, et Insubres, et qui Romam – ceperunt, Senones cum Gaesatis, *τούτους μὲν οὖν ἐξέφθειραν ὕστερον τελέως Ρωμαῖοι τὸν Βοιῶν ἐξήλασαν ἐκ τῶν τόπων. μεταστάντες δὲ εἰς τοὺς περὶ τὸν Ἰστρον τόπους, μετὰ Ταυρίσκων ὄκουν, πολεμοῦντες πρὸς Δάκας, ἕως ἀτόλωντο πανέθεναι.* Atque hos quidem postea prorsus deleuerunt Romani, Boios autem sedibus eiecerunt; qui deinde ad Istrum cum migrassent, apud Tauriscos habitauerunt, bellum contra Dacos gerentes, donec vniuersa gens funditus est excisa.“ Et continuo: *τὴν δὲ χώραν οὖσαν τῆς Ἰλλυρίδος μηλόβοτον τοῖς περιοικοῦσι κατέλιπον, et agrum, qui ad Illyricum pertinet, desertum, ac pecoribus pasuum vicinis reliquerunt.* Haec Boiorum deserta et ipse alias quoque memorat,²⁰⁸ et Plinius ad Sabariam et Scarabantiam locat.²⁰⁹ Tauriscos autem Celtas, a Boerebista deletos, Strabo docet.²¹⁰ Erant porro Taurisci olim, qui postea Norici sunt vocati, Plinio teste;²¹¹ quos cum Taurinis, gente Ligustica, perperam Schoeleben et Farlatus, Stephanum secuti, commiserunt.

²⁰² a Illyric[a] n[umerus] 3.

²⁰³ b L[iber] III. c. 4.

²⁰⁴ c L[iber] LVI, LXIII.

²⁰⁵ d L[iber] II, c[aput] 39.

²⁰⁶ e L[iber] XXXII, c[aput] 3.

²⁰⁷ a L[iber] V, p[agina] 213.

²⁰⁸ b L[iber] V, p[agina] 212, VII, p[agina] 304.

²⁰⁹ c L[iber] III. H[istoria] N[aturalis], c[aput] 27.

²¹⁰ d L[iber] VII., p[agina] 304, 313.

²¹¹ e L[iber] III. H[istoria] N[aturalis], c[aput] 24.

Cumque Celtae his agris aduenae fuerint, et ab Dacis excisi, veteres incolas alterius generis fuisse oportet: in primis, quod et Tauriscorum et Scordiscorum (a montibus ita nuncupatorum) vocabula Celtae non tulere secum, sed heic apud Illyrios comperere. Id ex Tectosagis quoque, qui Iustino teste, Saum petiuerant, collegeris, in Scordiscis quippe et Tauriscos mutatis, veteri oblitterato nomine.

Hos in Iapodibus, qui Istris fuere vicini, consedis, Strabo non obscure docet, cum, de recenti Drauo locutus, *Ιάποδες δὲ*, inquit,²¹² *τοῦτο ἤδη ἐπίμικτον Ἰλλυριοῖς καὶ Κελτοῖς ἔθνος Ιαποδες, permista nunc Illyrii ac Celtis gens*, circa haec loca habitabant; *καὶ ἡ Οκρά πλησίον τούτων ἐστίν, estque iis Odra vicina*. Montem hunc nos in Geographia nostra, Carnos inter et Pannonios statuimus. Idem Strabo, loco alio:²¹³ Sita est Segestica sub Alpibus, *αἱ διατείνουσι μέχρι τῶν Ιαπόδων, Κελτικοῦ τε ἄμα καὶ Ἰλλυρικοῦ ἔθνους, quae porrigitur ad Iapodas vsque, gentem partim Gallicam, partim Illyricam*. Atque ista quidem nobis omnino perspicua videntur. Plinius, non nihil in exortum Celtas promouisse videtur, ad Neuiodunensem, et Andautoniensem agrum, cum, *Mons Claudius*, inquit,²¹⁴ *cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci*. Hunc montem nos in Geographia Pannoniae ostendimus, esse *Medved*, Zagrabiae a borea praetentum, (Moszlauinam nihil morati) vt Scordiscis *Zagorci*, Tauriscis *Turopolci*, respondeant. Celtas heic, Germanicam progeniem, Pannoniis olim cohabitasse, complura, quibus hodie vsque vtuntur, vocabula monstrant; qualia apud Carniolos et Styros maiori copia obserues: vt opere de Istro, quod hunc excipiet tractatum, adcurate monstramus. Et vocabula quidem haec, vt sunt, *Graba, Shpicza, Lyukna*, alia, id quoque monstrare videntur, Celtas agrum Zagrabiensem, in Pannoniae vltiora egressum non fuisse. Neque enim ea apud ceteros audiuntur.

V. Ex his iam sic argumentari licet. Celtas, Pannoniae fines dumtaxat, in occasum atque exortum australes subiisse: nulla eorum in mediterraneis, apud antiquos, facta mentione. Triceni quippe Pannoniae populi, quos a Strabone, Plinio, Ptolemaeo, aliis, in Geographia veteri censemus, a nemine sunt Celtis adscripti. Neque videas, qui hi Gallis, quos magnam partem Daci consumere, adscribi possint. Neque hae ciuitates Celtarum a Romanis, sed Pannoniorum, apud quos Celtae inquilini erant, adpellatae fuerunt. Aetate porro, qua Romani subegere Pannonios, indigenas inter et aduenas distinctionem manifestam ostendit lingua; quam Iapodibus, Illyricae genti, aliam, Celtis aliam, Strabo clarissime innuit: qui tunc in primis, cum his Tiberius locis versaretur, Geographicos texuit commentarios. Bonam autem Iapodum portionem Pannoniae finibus inclusam fuisse, in Geographia monstramus. Sed et Istros, et Venetos, Illyriis accensent veteres, et ab Gallis distinguunt. De iis Scymnus: *Ενετῶν ἔχοντι Θραῖκες, Ιστροὶ λεγόμενοι, || Venetis contermini sunt Thraces, Istri vocati*. De his Herodotus, leges Babyloniorum recensens:²¹⁵ *τῶ καὶ Ἰλλυριῶν Ενετοῦς πυνθάνομαι κρησθαι*, vna est, inquit, *qua et Illyriorum Venetos vti video*. Esse vero antiquissimum Adriae sinu populum, ab Celtis lingua diuersum, Venetos, Polybius, grauis in primis scriptor, docet perspicue. Sic enim ab Cenomanis: Quod superest, inquit,²¹⁶ deinde spatium ad Adriaticum sinum, *γένος ἄλλο πάνυ παλαιὸν διακατέσχε, προσαγορεύονται δὲ Ουένετοι, τοῖς ἔθεσι καὶ τῶ κόσμῳ βραχὺ διαφέροντες Κελτῶν, γλώττη δ' ἄλλια χρώμενοι*. Alius populus, longe antiquissimus obtinebat; Venetos vocarit, sermone

²¹² f L[iber] IV., p[agina] 207.

²¹³ g L[iber] VII, p[agina] 313.

²¹⁴ a L[iber] III, c[aput] 28.

²¹⁵ a L[iber] I, p[agina] 51.

²¹⁶ b L[iber] II, c[aput] 17.

diuerso a Gallis vntes, cetera moribus et cultu similes. Adhucne Illyrios, Pannoniosque Gallice loqui sustinebis? Accedat auctoritas Taciti:²¹⁷ „Nec minus valent retro Marsigni, Gothini, Osi, Buri: terga Marcomanorum, Quadorumque claudunt: e quibus Marsigni, et Buri sermone cultuque Sueuos referunt. Gothinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit, non esse Germanos, et quod tributa patiuntur: partem tributorum Sarmatae, partem Quadi, vt alienigenis imponunt.“ Quid ad haec Salagius? *Vnus hic Taciti locus,* inquit,²¹⁸ *etiamsi nobis esset contrarius, fraudi esse nec potest, nec debet tot aliorum veterum testimoniis, quibus ad liquidum demonstrauimus, Pannonios a Gallis ortos.* Sane quidem ex Appiani genealogia; quamquam non recta, vt aiunt, linea: quod Pannonius patre Autarico, hic Illyrio, Illyrius Polyphemo nati dicuntur, Celto et Galae nullis prolibus adsignatis; quod Boerebistae armis *tota gens funditus* esset deleta. Quocirca oportet nos ad Deucalionem confugere, vt Pannonios e lapidibus producamus. Sed paraphrasin Salagii audire libet, quod aequae, vt prior, iucunda esse videtur. „Tacitus, *inquit,* non aduersatur nobis; siquidem is sermonem Pannonicum distinguat a Gallico illo, qui in Galliis erat vsitatus. (*ignotus scilicet*). Plura nempe iam secula (*non integra duo*) effluerant, ex quo pars populi Gallici e Galliis digressa (*quibus Galliis?*) Pannonias occupauerat: (*nondum hae natae erant*) || quo temporis interuallo ita veterem linguam suam immutauerat, vt licet origine Gallica esset, vix tamen Gallica videretur.“ Male Tacito! qui hac ratiocinandi methodo vti noluit, Osos Pannoniorum ab Gothinis Gallorum *lingua* distinctos adserens; longe acceptior Salagio futurus, si, vt Gothinos, ita et Pannonios *Gallica lingua* vsos adseuerasset. Porro id quoque e Taciti loco discimus, Gallos veteres ab Germanis vt lingua, sic et origine, non minus, ac Pannonios ab vtrisque fuisse diuersos. Clarus est scriptoris locus, neque vllas admittit glossas. Errare proinde vniuersos, qui cum Lazio, Auentino, Schoenlebens, Velsero, ceteris, omni Celtico nomini Germanicam et linguam tribuunt, et originem. Quo autem sermone Galli veteres vsi fuerint, si quis ex me quaerat; dicerem, eo prorsus, quo hodie. Neque enim linguae, vt fungi, intra noctem nascuntur. Et Gallos ab Romanis, cum subigerentur, eam loquendi adsumisse rationem, opinionibus, nullo fundamento nixis, accenseri debere semper existimabam.²¹⁹ Atque hanc fuisse causam putes, quod Pannonii Dacique *Boios*, et qui eiusdem fuerunt generis, vt alienigenas perditum iuere; *Scordiscis*, et qui Celticae (Germanicae) originis essent, *Sociis* vterentur, tamquam vetustissimis temporibus a borea vicinis. Haec ipsa item causa est, quod in sermone Carantanorum Germanicae modo, nulla prorsus Gallicae, quaedam Italicae linguae superant vestigia. Et hactenus quidem de Pannoniis. Dacas, Moesosque attingamus.

VI. Superest locus Strabonis, ex quo Cl. Salagius omne Thracium nomen ab Gallis itidem, vt Pannonios, prodisse demonstrare contendit. Vbi verba Geographi hunc in modum retulit:²²⁰ *Ipsius orae partem desertam fecere Daci. Ea Gallica natio est, Cretosiro subiecta:* subdit, pro more, paraphrasin: „Ex quo sequitur, Dacos, Getas, Gothos, Sarmatas, - - non Sclauos, non Graecos, minime vero Croatas, sed Gallos fuisse origine.“ Quid, malum! Thraces et Sarmatae Galli? Et Strabonis quidem auctoritate. Doctissimus Seuerini, relato illo a Strabone loco corrupto: *Multa,* || inquit,²²¹ *errauit Strabo: nonne et hic? quis se vadem stiterit?* Atque haec Strabone inconsulto, a viro cetera doctissimo scripta esse, perquam ferimus moleste. Quid si autem non errauit Strabo, et Gallos ab Dacis adcurate secreuit, caesos a Boerebista, et prorsus exstirpatos? Produ-

²¹⁷ c (De origine, situ) Mor[ibus] (ac populis) Germ[anorum] e[aput] 43.

²¹⁸ d L[iber] I Append[ix] n[umerus] 11.

²¹⁹ a Conf[er] Schloezer[ius], H[istoria] S[eptemtrionalis], p[agina] 342. seq[uens].

²²⁰ b L[iber] I., Append[ix] p[agina] 199.

²²¹ a Dissert[atio] de mod[o] inu[eniendi] opp[idorum] Pann[oniae] § 23.

cam Geographum, cui parem e vetustate non habemus, lingua sua loquentem; quod interpretibus, quales adhibet Salagius, non fido. Is, Illyrica expositurus, ducto ab Rhaetis et Vindelicis initio haec memorat: *Μέρος μὲν δὴ τι τῆς χώρας ταύτης ἠρήμωσαν οἱ Δακοὶ καταπολεμησάντες Βοΐους καὶ Ταυρίσκους ἔθνη Κελτικὰ. τὰ ὑπὸ Κριτοσείρω, φάσκοντι εἶναι τὴν χώραν σφέτεραν καὶ περ ποταμοῦ διείργοντος τοῦ Παρίσου ῥέοντος ἀπὸ τῶν ὄρων ἐπὶ τὸν Ἰστρον κατὰ τοὺς Σκορδίσκους καλουμένους Γαλάτας.* Quae Xylander sic reddit: „Huius regionis partem vastam desertamque fecerunt Daci, debellatis Boiis et Tauriscis, Gallicis gentibus, Critosiro subiectis, qui eam sibi vendicabant regionem, quamquam amnis distingueret Parisus, qui a montibus in Istrum defluit, per Scordiscos Gallos.“ Addit continuo Geographus: *καὶ γὰρ οὗτοι τοῖς Ἰλλυρικοῖς ἔθνεσι, καὶ τοῖς Θρακίοις, ὠκῆσαν ἀναμίξ. ἀλλ' ἐκείνους μὲν οἱ Δάκοι κατέλυσαν τούτοις δὲ συμμάχοις ἐχρήσαντο πολλάκις. Ἡ ἐνὶ (Galli) permixti Illyricis ac Thraciis populis habitabant; verum illos Daci deleuerunt, his (Scordiscis) saepe vsi sunt socii.* Atque haec non vno meminit Geographus loco; qualis est de Boerebista:²²² *Idem Celtas, Thracibus et Illyriis permixtos euastauit, Boios, qui sub Critasiro erant, prorsus deleuit, itemque Tauriscos.* Adhuc ne Daci ore Gallico loqui coguntur? Strabone profecto perquam inuito. Vt vir doctus haec aliena manu scripsisse videatur, vt pleaque in ea Appendice; in primis, quae in Timonem, patriae nostrae ornamentum, iecerat: cum argumentum, quo is Iazygas, Dacis cognatos, Slaucico vsos idiomate adferit, *ludicrum ac futile* compellat. Timonem suis indulgere coniecturis, vel potius *commentis*, qui contra fidem veterum (Strabonis, Plinii, Taciti, Iustini) Belgites et Breucos, Pannoniae inferioris populos, Gallos fuisse negauit; cum ipse *non argumentis a similitudine vocabulorum petitis, sed luculentis veterum testimoniis, Pannoniorum sermonem Gallicum fuisse demonstrauerit.* Quam singularem viri demonstrationem omnis Pannoniorum posteritas grata semper recolet memoria. Sed institutum persequamur. Cum Pannonii neque Graeci, neque Latini, neque Germani, minime vero Galli origine fuerint, id iam in quaestione esse videas, quo demum ii sermone olim vsi?

§ IV.

Pannonii sermone Slauo sunt omni retro vetustate vsi.

I. INTER aetatis nostrae Ethnologos, qui gentes certam classem ac systema reuocare conati sunt, principem, post Boyeri (sic!) conatus, video Schloezerum. Et Bayerus quidem, vt erat recondita in Philologicis eruditione, si, qua diligentia Herodoti Scythas et Cimmerios persecutus est, Getas item Thracasue scrutatus fuisset (quamquam obiter non pauca memorauit) non minime nobis hac in re memento futurus erat. Schloezerus, quod recentiora potissimum tempora prae oculis habebat, idque in septemtrionalibus dumtaxat, australes populos, quois accensentur nostri, indicare fatis habuit. Vbi ad Hungariam ventum, acta prouinciae in tres periodos digeri, ait:²²³ quarum prima, eaque vetustissima sit *Pannonia*, quae ad Philologiam pertineat, et ex Graecis Romanisque monumentis pertexi debeat. Quinam hi veteres Pannonii fuerint, se ignorare fatetur:²²⁴ vtrum ad Slaucicam, aut Gallicam, aut Germanicam populorum classem ii pertineant, posset fortassis indagatione vberiori (quae tamen Rudbeckii ornatum praeferentem Otrokoesium non exhibeat) e propriis locorum nominibus erui.“ Haec Schloezerus. Loco alio, cum Thracas, Tribalos, Mysos, Dacas, Getas, Paeonas, et Pannonios, *vnum gentem* recte adseruisset; postea Getas cum Gothis, e vocabuli similitudine, exemplo Iornandis, et qui hunc secuti fuere, com-

²²² b L[iber] VII, p[agina] 312. Conf[er] patr[ia] Croat[orum] praes[ulum].

²²³ a Hist[oria] septemtr[ionalis] p[agina] 251.

²²⁴ b Verba eius sunt: *Wer diese alten Pannonier gewesen, weiss ich nicht.*

mittit perperam, et per omnem Germaniam traducit.²²⁵ Rur||sus, in austrum deuolutus, Italia, Illyrico, Pannonia, et Graecia memoratis: *Harum prouinciarum autochthonas*, inquit,²²⁶ *scrutetur Graecus et Latinus Philologus; si tamen illi ex antiquis Graecis et Romanis monumentis erui poterint. Veteres enim linguae, quae sunt in partibus ceteris notitiae nostrae fontes, haec non comperiuntur amplius, vna Epirotica demta*. Ex hac Viri optimi candida fassione, quisque facile peruidere potest, quanta sit in septemtrione rerum Illyricarum ignoratio. Sed neque Italos, (quod mirere) nobis a vetustissimis inde temporibus non vicinos modo, verum et familiares, et contubernales etiam, partem Philologiae eam coluisse videas, qua amplissimae gentis Illyricae incunabula, e linguae natura, et monumentis veterum, quae e tanto rerum naufragio superant, rimari voluissent. Fortis Albertus, vna peregrinatione Dalmatica, ea in lingua et moribus gentis obseruauit indicia, vt autochthonas patriae adserere non dubitarit, vberior examine aliis relicto. Sebastianus Dolci (Sladich nomine fuit) de re literaria gentis non mediocriter meritus, cum esset Dalmata, primus rem penitus inspicere tentauit; sed legibus Ethnologiae ac Philologiae deficientibus, et ordine, et rebus, et populis permistis, lectorem incertum ac dubium relinquit. Grubischichius, in suo alphabeto Glagolitico, quod remotior aetas ignorauit, per Vniuersos Scythas, Hyperboreos, Phrygas, Celtoscythas, Sarmatas vagatus, Slaucico nomini accenset omnes; prout ab aliis Germanico adscriptos monuimus.

Atque his opinionibus Gothi occasionem in primis dederint; quos cum Iornandes, e tridua scriptorum lectione, cum *Getis*, seu opinione vulgi, seu fauore gentis, seu vocabuli adfinitate ductus, commisisset, vt historia speciosior euaderet; collapsis deinde cum imperio scientiis, nactus est imitatores plurimos. Ex his duae potissimum hoc in genere classes emersere, altera Slaucorum, Germanicorum altera scriptorum. Et hi quidem *Gothos* modo prae oculis habentes, omne Illyriorum nomen in Germanos trahere sunt conati. E conuerso illi, cum Slaucorum famam apud veteres comperissent, || plerosque populos, qui postea Slaucis sedibus erant deprehensi, etsi lingua diuersi forent, Slaucico nomini adscribere nihil verebantur. Ac Germanorum quidem opinioni, Salagius, scriptor Hungarus, medios inter Illyrios, vbi et mei maiores, natus, egregiam nauauit operam; vt ostendimus ante. Rerum Slaucarum scriptores, post Diocleatem, et Orbinum plerique, praeter *Gothos*, quos Slaucis adscribere nihil dubitant, *Hunnos* quoque nonnulli, et *Auares*, Constantini auctoritate, isthuc ad censere nihil ambigunt. Quin, vt me legisse memini, erant, qui *Hungaricam* et *Slaucicam* linguas eodem deriuarint fonte: idcirco forsans, quod Hungari non minimam gentis Slauae vocabulorum copiam in suo habebant idiomate.

Talibus historiae et annales nostri opinamentis pleni sunt. Neque vllus e tanto eruditorum censu Philologus comparuit, qui natura linguarum examinata adhibitis veterum monumentis, hos sentes, quibus priora annalium tempora dense teguntur, exstirpare conatus fuisset. Quid enim iuuat, *Hunnos* et *Auares*, *Patzinacas* et *Chunos*, *Hungaricae* dicere originis, et nullam e veteri illa lingua proferre phrasin, qua adsertum demonstres? Nam, quod vniuersi, quos nunc recensuimus, Geticis sunt comperti agris, pari iure Slaucis adscribi poterunt, vt cum Gothis factum: in primis, quod aduenae mores et linguam indigenarum, lapsu temporis, vt Graeci apud Getas, adoptare solent. Et Porphyrogenneta, cuius auctoritate Hungaros in suis plurimum niti videas, *Abaros* et *Slaucinos* pro iisdem tenet. Verum, vbi his per societates eruditas, et Philologiae, quam desideramus, culturam, linguis (quarum decem, natura diuersas, in Hungaria censemus) cum

²²⁵ c Pag[ina] 274.

²²⁶ a Pag[ina] 344.

indole examinatis, Ethnologia patriae, quae amoenissimam habeat varietatem, in ludis exulta, remedium adferetur; quod hac in primis aetate fore speramus: ea, quae nullo duce, proprio ac diuturno peperimus conatu, in medium proferamus.

II. Si ea, quae de origine Croatorum dedimus nuper, bene consistunt, quae Croatas, Pannoniorum posteros monstrauius: et || lingua cum gente non infirmo stabit pede. Eam ab tot seculis singularem quamquam vicissitudinem non accepisse, etsi barbaris premeretur populis. Esse prorsus eandem, qualis XV, qualis X, qualis VI, et III, et secundo, et primo Christiano seculo erat.²²⁷ Id nunc ostendemus paucis, quod singularem in operibus nostris materiae cuius dedimus tractatum. Primo sit loco epitaphium Catharinae Bosnensium reginae, ante hos tercentos et sexdecim annos Romae positum, quod in templo Ara coeli dicto visitur. Dabimus id caractere Latino, libro de Literatura Cyrillico daturi. Sic autem habet:

Katarini Kralici Bosanskoj
Stipana hercega ad svetoga Sabe
Od poroda Ieline i kuche Cara Stipana
rodjenoj Tomasha krala Bosanskoga xeni
koja xivi godin 50 i 4
i priminu u Rimu na lito Gna 1478
na 20 i 5 dni Oktobra
spominak nye pismom postavlyen.

„Catharinae reginae Bosnensi, Stephani ducis sancti Sabae, ex genere Helenae et domo imperatoris Stephani natae, Thomae regis Bosnae vxori, quae vixit annos LIV, et obiit Romae anno MCCCCLXXVIII, XXV die Octobris, monumentum eius scripto positum.“ Orationem e legibus historiae et chronologiae sequenti explicamus libro. Quae loquendi genus concernunt, qui peritus linguae est, et Bosnenses audiuit sermocinantes, nihil prorsus differre, facile videbit. Hac ipsa dialecto vniuersi, qui Illyrico veniunt nomine, per Hungariam, vtroque Danubii latere, item Slauoniam, Bosnam, Moldauiam, Valachiam, Thracum scilicet Dacorumque posteris, aduenis mixti, vtuntur vsque hodie: inter quos tamen Bosnenses puritate atque elegantia eminent. Ex hoc || autem marmore, cui nulla fraus adpingi potest, conuellitur opinio illorum, qui omni dimidio etiam seculo, linguas mutari aiunt; cum Illyrica ab integris tribus seculis intacta perstiterit. Neque tamen idem de aliis, quae culturam heri cepere, dici oportere censeo. Illyrica vetustati Romanae est innexa, et inde vsque firmissimis radicibus fulta; mollis iam olum, vt Latina: vt Nasonem, qui hac in re delicatissimus alioquin erat, carmen ore Threicio, in Germanici laudem, pangere non piguerit. Eum nuper quidam, opere *Fructuum Auctumnalium* imitari conatus est, dialecto Bosnensi, quam feliciter, viderint Vates.

III. Tribus ante epitaphium seculis, Presbyter Diocleas, historiam Slauorum Illyrica conscripsit lingua, Latine ab se versam, vt ipse fatetur; qua prae ceteris Andreas Kacsich Dalmata in commentariis Slauicis atque poematis est vsus: vbi omnia Bosnensi dialecto expressa videas.

²²⁷ a Vid[e] Orig[enem] Croat[arum] § 6.

Seculo XI, Bulgari, cum insidias Graecis meditantur, percepto Diogenis aduentu, fugam capiunt, vociferantes: *βέζεϊτε ὁ Τζαίσαρ*;²²⁸ vel, vt Scylices *βέζεϊτε τζαίσαρ*. Id est *bjexite! eto Cesar; bexite! Cessar*. Fugite, en Caesar!

Sexto seculo, imperatore Iustiniano, vt in commentatione de Croatarum patria insinuauimus,²²⁹ complura prodire vocabula, ex quibus Illyricam linguam degustare liceat: qualia sunt, *Lyubicza, istok, Vilyenicza, Vpravda*, et id genus alia.

Aeou Constantinorum et numi idiomate Illyrico signabantur, Harduino teste. Vnum Maximiani, ad A[nnum] C[hristianum] 295 promere libet. Ita vero scriptos:²³⁰ „Maximini caput: Inscriptio literis, vt opinamur, Illyricanis. ΝΕΪΕΥΕΪΕΥΕ ΔΥΕΥΔΙΙΕΪΙ. In parte auersa eques: et literae similis formae. Est – in cimelio comitis de Schwarsburg. Ex isto autem, et ex altero Constantii Aug. – || perspicuum est, gloriosum populo Romano semper existimatum esse, si non Latinis modo, sed et Graecis, atque adeo et peregrinis linguis et literis numi signarentur: stultumque commentum eorum, qui quoniam nullos deinceps numos Graecos vident, somniant, iussam hoc tempore e numis exulare linguam Graecam, cum Illyricana non exularet.“ Haec Harduinus, siquis vmquam, in re numaria peritissimus. Epigraphen legas: *Ns Iesus Iesus sve utishi!* Id est: *Nos Iesu Iesu salua omnes!* Plures imperatorum, ante Constantini legem, Christianis fauebant; etsi publice cultum profiteri, Romana id lege vetante, non auderent. Quam ob rem lingua Illyrica, quae imperatoribus illis patria fuit, id genus secreta notabantur. De forma characterum libro sequenti agemus.²³¹

Vulgus scriptura veteri vtebatur, cuius in specimine Literaturae Pannonicae figuras damus. Paulo vetustior sit epigraphe Sirmiensis, antiquo caractere notata, quam reddimus vulgari.

VIIIVICE. SHTA
NOSISH MI EDNO
GA OTROKA GD. IIII.

Vjivice! shta nosishmi jedinog´ otroka, goda csetvertog. Matrem inuehi in Parcam, quod sibi vnica prolem, quadrimulam, spem hereditatis, sustulisset.²³² Dialectum porro heic Bosnensem omnino vides. Epigraphe si non vetustior sequenti, multo sane recentior aetate vix erit; vt e caractere colligas.

IV. Imperatore Gallieno, circiter A[nno] C[hristiano] 259, data est Marcomannis portio Pannoniae; confectae in eam rem tabulae, in sacerdotis gentilis sarcophago Vindobonae repertae. Nos epigraphen caractere antiquo, e Lambecio damus libro sequenti: heic exprimimus vulgari. ||

ΠΑΘΑΛ Ω ΗΤΤ ΝΑΙΑΒ
ΙΖ. ΙΑΝΤΥΡΡΕ. ΔΑΟΥ ΒΥΑ
ΜΕ ΝΕΥ. Α ΒΡΑΤΑ ΙΥΑ

²²⁸ a Pag[ina] 592. Conf[er] Epit[aphium] Cath[arinae] § 3.

²²⁹ b §pho 6.

²³⁰ c Hist[oria] Aug[usta] e num[is].

²³¹ a Spec[imen] (de) Liter[atura] Pann[oniarum] § 4, c. II.

²³² b Vid[e] insc[riptiones] Spec[iminis] (de) Liter[atura] c. II. § 5.

ZBA. A CRANOI PANIA
RI. ZVAM PIAIAZ. THOB. A
KLABA VEC. NA.

Pasal ov jest najavich janturre, dasu svame a vrata Ivaska, a Kransi Paniari. Zvam pjajaz, tjeov, a Slava vecsna. Latine reddas: Scriptum hoc est index pactorum, vestros esse limites a porta Augusta ad confines Pannonios. Concordia vobiscum, pax, et gloria sempiterna.“ Ex hac porro et priore epigraphis perspicias, Sirmiensem loquendi rationem cum Illyrico sermone congruere; Vindobonensium, vtpote ab Graecis remotiorum, continere vetustatem, et ad Sarmaticum non nihil deflectere loquendi genus; quae in Literatura vberius pertractata videas. Ad hanc dialectum, occidua Pannoniae colentes, Norici item et Vindelici, medio aevo Carantani dicti, pertinere: quam et hodie tenent, etsi peregrinis mixtam vocabulis. Vide infra de *Charto*.

Daci, oppositam Danubii ripam colentes, cum Getis, Mysis, Thracibus Illyricam retinere; vt epigraphae in Marcomannorum sedibus, quas olim Daci, Strabone teste, habuerant, rupi incisa monstrat. Ea apud Orbinum sic habet.²³³

STYN OV VY VKLOPYEN BYLIE IESTI MERA
SGODE KRVKOVVYE NASS MARKOMAN I BRE
TE SLAVNOV LYTO V BOYA NASGA: MARKO
MAN PROYDE NI SLAVNOV.: STY NV POKOY
LYTH V VIK A.

„Lapis hic insertus, signum est pacis congressus Cracouiensis (*Cracouiensis*) nostri Marcomannorum, ac sociorum Slauinorum, anno || quinto belli nostri. (*Marcomannici*) Marcomannus praeteriit Slauinos. Lapidis quies perennis.“ Quintum belli Marcomannici annum esse Christi 173, quo M. Antonius, Iazygas, et horum socios Marcomannos, Quadosque petiturus, immanem conscripsit exercitum; vt ostendimus alias.²³⁴

Adde populares deos, *Sarmandum, Belenum, Chartum, Pleistorum, Zamolxin*, alios. Adde Strabonis, *Βογαίωνον, Μενεβρίαν, Πολιτιοβρίαν*, adde nomina regum, populorum, vrbium, fluuiorum, montium, originis Threiciae, vt in Geographia saepe notamus: quae, si tabulae, numi, marmora substunt (quis autem sanae mentis negare ausit?) non vtique ab Celtis, aliisque populis peregrinis, qui haec nomina isthic comperere, sed ab gente Thracia erunt repetenda. Id cum nos in operibus nostris passim ostendamus, capiti huic finem daturi, vnum lectores, Slauicarum rerum studiosos, monitos esse volebamus.

V. Ex intemeratae fidei monumentis, quae adduximus, non aegre intelligi, *Sarmatas* inter et *Illyrios*, quod linguae concernit modum, oportere distinguere. Sarmatis adensemur Russos, Polonos, Bohemos, Morauos Hungariae ad Carpaten Slauos, et inde in boream patentes. Qui sunt in austrum, incolae Pannoniae veteris, Daciae (quo nomine non Transiluanos modo, verum et Iazygas, et Valachos, et Moldauos accipimus) Mysiae, Thraciae, Macedoniae, Dalmatiae, Norici, Vindeliciae; hos omnes cum Carnis, Istris, Venetis, Illyrico adscribimus nomini. Adsertum

²³³ a Regn[um] Slauor[um] p[agina] 104.

²³⁴ a Literat[ura] Pann[iorum] c[aput] 2 § 4. Conf[er] Geog[rapiam] Dac[orum] cap[ut] IV, § 3.

hoc opere de Istro, et veteri harum prouinciarum Geographia, quae typos praestolantur, adcurate monstramus. Ceterum in peregrinationibus nostris (quas Geographo necessarias existimamus) et cum Slaucis populis conuersatione, id quoque obseruauimus, Sarmatas inter et Illyrios, vbi vicini degunt, dialectos misceri, neque admodum notabilem esse in eloquio differentiam, qualis in vocibus observatur. Sane Hungariae Slauos, Sarmatico ortos genere, vt Illyrius loquentes intelli || gat, paucorum mensium familiaritate opus habet. Experti haec scribimus. Itaque Naso, vbi Getice loqui perceperat, et Sarmatice non aegre didicit; quamquam vtrique dialecto, vt hodie quoque, differebant: quotidiano tamen vsu in multis consueuerant mutuo. Audiamus Vatem gentis modulantem!

*Vnus in hoc populo nemo est, qui forte Latine
 Quaelibet e medio reddere verba queat:
 Ille ego Romanus vates (ignoscite, Musae)
 Sarmatico cogor plurima more loqui,²³⁵
 Cumque ego de vestra nuper probitate referrem;
 Nam didici Getice, Sarmaticeque loqui.²³⁶
 Omnia barbariae loca sunt, vocisque ferinae,
 Omnia sunt Getici plena timore soni.
 Ipse mihi videor iam dididicisse Latine:
 Iam didici Getice, Sarmaticeque loqui.²³⁷
 Threicio, Scythicosque fere circumsonor ore:
 Et videor Geticis scribere posse modis.²³⁸
 Ah pudet! et Getico scripsi sermone libellum:
 Structaque sunt nostris barbara verba modis.²³⁹
 Shto pisah, pitash? Reko Seccaru nashki popivke:
 Boxje kripost novini dah velicsanstvo mojoj.²⁴⁰ ||*

²³⁵ a L[iber] V. Trist[ia] eleg[ia] 7.

²³⁶ b L[iber] III. ex Pont[o] ep[istula] 2.

²³⁷ c Trist[ia] L[iber] V. eleg[ia] 12.

²³⁸ d Trist[ia] L[iber] III. eleg[ia] 14.

²³⁹ e Ex Pont[o] L[iber] IV. epist[ula] 13.

²⁴⁰ f Ibid[em] v[ersus] 23.

FILOLOGICKÝ A ZEMEPISNÝ OBRAZ
PANÓNČANOV,
V KTOROM AUTOR MATIJA PETAR KATANČIĆ, RIADNY PROFESOR
KLASICKÝCH ŠTÚDIÍ NA ZÁHREBSKOM ARCIGYMNÁZIU
POJEDNÁVA O PÔVODE, JAZYKU A LITERATÚRE CHORVÁTOV
A ZÁROVEŇ O POLOHE SISAKU, ANDAUTONIE,
NEVIODUNA A POETOVIA,
KEDYSI SLÁVNÝCH PANÓNSKÝCH MIEST,
A K NIM PRIPOJENÝCH VOJENSKÝCH USADLOSTÍ.

V ZÁHREBE,
V ARCIBISKUPSKEJ TLAČIARNI,
1795.

VÝNIMOČNÝ,
NAD ZLATO
VZNEŠENEJŠÍ,
BLAŽENÝ
STARÝ VEK.

Rímske nápisy Petra Apiana, s. 224.

PÁNOVI JURAJOVI ALOJZOVI SZERDAHLYMU,
SLÁVNEMU A CTIHODNÉMU MUŽOVI,
KANONIKOVI
VACOVSKÉJ KATEDRÁLY,
OPÁTOVI SV. MAURÍCIA DE BOTH,
DOKTOROVI SLOBODNÝCH UMENÍ A FILOZOFIE,
RIADITEĽOVI BUDÍNSKEHO KRÁĽOVSKÉHO ARCIGYMNÁZIA,
PRÍSEDIACEMU V ŠTUDIJNEJ KOMISII
PRI SLÁVNEJ UHORSKEJ KRÁĽOVSKÉJ MIESTODRŽITEĽSKEJ RADE,
SVOJMU BÝVALÉMU UČITEĽOVI ESTETIKY,
ZBOŽNÝ AUTOR Z VEČNEJ ÚCTY.

PÁNOVI ŠTEFANOVI SCHOENWISNEROVI,
VZDELANÉMU, VZNEŠENÉMU,
SLÁVNEMU A CTIHODNÉMU MUŽOVI,
DOKTOROVI SLOBODNÝCH UMENÍ A FILOZOFIE
NA KRÁĽOVSKÉJ UNIVERZITE V PEŠTI,
PROFESOROVI NUMIZMATIKY A SPRÁVCOVI KNIŽNICE.
NA JEHO SÚKROMNÝ VÝKLAD A UVEREJNENÉ DIELA
V OBLASTI STAROVEKÝCH VIED,
PROSTREDNÍCTVOM KTORÝCH NEMALOOU MIEROU NAPREDOVAL,
V ZBOŽNEJ MYSLI SPOMÍNA AUTOR.
Αἰδίων μνημα

VEEMI CTENÉMU MUŽOVI,
VZNEŠENÉMU A DÔSTOJNÉMU OTCOVI JOZEFOVI JAKOŠÍČOVI
Z RÁDU MENŠÍCH BRATOV SV. OTCA FRANTIŠKA
PROVINCIE SV. JÁNA KAPISTRÁNSKEHO,
EMERITNÉMU MINISTROVI,
JEDINEČNÉMU CTITEĽOVI VZNEŠENÝCH VIED.
VĎAKA JEHO DIELU A POMOCI ZOZBIERAL
MNOHÉ PAMIATKY STARÉHO VEKU
BUĎ Z KNÍH, ALEBO KAMEŇOV
PRED ŠESTNÁSTIMI ROKMI,
KEĎ SA VENOVAL SLOBODNÝM UMENIAM,
AUTOR ZO ZBOŽNEJ ÚCTY
VEREJNE VYZNÁVA VĎAKU.

VEEMI CTIHODNÉMU MUŽOVI,
VZNEŠENÉMU A DÔSTOJNÉMU OTCOVI JOZEFOVI PAVIŠEVIČOVI
Z RÁDU MENŠÍCH BRATOV SV. OTCA FRANTIŠKA
PROVINCIE SV. JÁNA KAPISTRÁNSKEHO,
PO DVE OBDOBIA EMERITNÉMU MINISTROVI
HISTÓRIE A VIED, SVOJMU BÝVALÉMU
HORLIVÉMU A UŠLACHTILÉMU UČITEĽOVI TEOLÓGIE.
VĎAKA JEHO AKADEMICKÝM DISKUSIÁM
NA TÉMU VÝSKUMU STAROBYLOSTI VLASTI
DOSTAL (AUTOR) V MLADOSTI PRVÉ STIMULY.
AUTOR S RADOŠŤOU SPOMÍNA NA PAMIATKU VEČNÉHO UZNANIA
A NEUSTÁLEJ ÚCTY.

POZDRAVUJEM LÁSKAVÉHO ČITATEĽA.

Tento Filologický a zemepisný obraz, ktorý na začiatku jari roku 1795 vyšiel z tlačiarskeho lisu, mal verejne vyjsť už v lete predchádzajúceho roku. Zahŕňa viaceré časti: jednak tie, ktoré boli dosiaľ neznáme a teraz vychádzajú na svetlo sveta po prvýkrát, ale aj tie, ktoré už boli prístupné skôr, sotva však prekročili hranice tohto kraja. Kniha o dávných sídlach Chorvátov vyšla prvýkrát v roku 1790 v osmorkovom formáte. Dôvod jej opätovného vydania v úplnej a nezmenenej podobe hľadáaj buď v tom, že už sa minuli výtlačky, alebo že kniha má veľmi blízky vzťah k národnej literatúre. Zvyšné knihy z oblasti filológie venujúce sa jazyku a literatúre Panónčanov vychádzajú v tomto roku prvýkrát, hoci niektoré z nich už boli do tlače pripravené skôr, ako napríklad kniha o jazyku a katarínskom epitafe. Nájdeš v nich vždy citované rukopisy, ktoré na vec poskytujú iný pohľad. Avšak opakovaniu všeobecných vecí sa pozornosť nevenovala z jednoduchého dôvodu. Píšeme len vo voľnom čase, v ostatnom nám bráni verejná funkcia, ktorej zaspäcujeme už šestnásť rok väčšinu dňa, čo znamená, že je treba privolať na pomoc noc. V dôsledku čoho písanie ani nemohlo napredovať všade rovnakým krokom, lebo nohy boli unavené z celodennej práce, hoci nám prirodzená elegancia prejavu zvykne byť oveľa prijateľnejšia než polovičaté vyjadrenia a afektovaný spôsob reči, ako to môžeš vidieť u niektorých spisovateľov. Totiž tak nás poučili o dobrom vkuse.

Prvá zemepisná kniha o osade Andautonia²⁴¹ bola napísaná na sklonku roka 1791. Žiadalo sa pripraviť ďalšiu knihu obsahujúcu komentár o Sisaku,²⁴² na ktorú sme si my sami zarobili. Na ňu nadväzuje tlač ďalších dvoch kníh. Obe knihy boli na viacerých miestach – a nebolo ich málo, opravené, najmä v závere, kde sa stretávame s autorom dizertačnej práce O panónskych vládcach, sú rozšírené o čosi výraznejšie. Ostatné knihy o mestách Neviodunum,²⁴³ Poetovia,²⁴⁴ Remista,²⁴⁵ Aquaviva²⁴⁶ sú teraz vydávané po prvýkrát, aj keď boli pripravené do tlače už minulé leto. Mysleli sme si, že by to stálo za to ich spomenúť.

Pokiaľ ide o názov diela, zrejme ho bude každý vnímať ako niečo nové, lebo Panónia nespoznala ani filológa, ani zemepisca, patrí sa však uviesť niečo k veci kvôli tým, ktorí majú záľubu v nadpisoch kníh. Pod názvom *filológie*, ktorú predkovia pokladali za vedu gramatickú a systematickú, sa všeobecne chápe to, čo sa týka vedy, predovšetkým tých jej oblastí, ktoré nazývame slobodné umenia. Zoberme si najskôr filológiu z pohľadu poznania jazykov, aby sme potom z tohto akoby prameňa odvodili druhý okruh slobodných umení. Keď hovoríme o starobylej filológii, prvý z jazykov je gréčtina, druhý latinčina, tretí je materinský jazyk alebo panónčina. Jazykový systém je úzko spätý s etnológiou, čiže s poznaním národov a obyvateľstva, pričom etnológia sa zaoberá pôvodom, osudmi, sídlami a sťahovaním národa. Keďže je však potrebné toto všetko skúmať na základe histórie, filológ musí byť presiaknutý vzdelaním o staroveku. To predstavuje

²⁴¹ Andautonia – rímska osada na južnom brehu rieky Sáva, nachádzajúca sa v dnešnej obci Ščitarjevo juhovýchodne od mesta Záhreb. (Poznámka prekladateľa.)

²⁴² Sisak (lat. *Siscia*) – mesto nachádzajúce sa v strednom Chorvátsku, ležiace na sútoku riek Kupa a Sáva. (Poznámka prekladateľa.)

²⁴³ Neviodunum – starobylá rímska osada v oblasti dnešného Drnova na Krškom poli, ktorá vznikla ako vojenská základňa. (Poznámka prekladateľa.)

²⁴⁴ Dnešné mesto Ptuj (lat. *Poetovio*, *Poetovium*) – jedno z najstarších miest v Slovinsku, ktoré bolo sídlom pre základný tábor pre légii XIII Gemina v Panónii. (Poznámka prekladateľa.)

²⁴⁵ Remista – starorímske mesto ležiace pri toku Sávy v Panónii Superior. (Poznámka prekladateľa.)

²⁴⁶ Aquaviva – starorímska osada v Panónii, ležiaca na križovatke ciest medzi Ptujom, Sisakom a Osijekom. Predpokladá sa, že ležala blízko Varaždina. (Poznámka prekladateľa.)

niekoľko oblastí. Je to predovšetkým epigrafika a numizmatika. Prostredníctvom nich je totiž možné nazerať na celú vzdelanosť predkov: na rozmanité pomenovania božstiev, rôzne obrady a povery, na podoby riadenia verejných záležitostí, na zmluvy a dohody, na kráľov, provincie, národy, mestá a nespočetné veci tohto druhu hodné zreteľa. Ale aby sme ich boli schopní dobre poznať, potrebujeme dvojaké osvetlenie, a to prostredníctvom geografie a chronológie. Z nich prvá nás vedie priamou aj vojenskou cestou po celom svete a bráni narúšať územia provincií a polohu miest, druhá nás pouča pripísať každej dobe udalosti, ktoré sa stali, a nariaduje, aby sme to, čo sa udialo v rôznych vekoch, nepripisovali veku jednému.

Geografia je zasa rozdelená do viacerých častí, z ktorých sú hlavnými geometria a astronómia. Jedna ukazuje smer ciest a presnú vzdialenosť miest od seba, druhá pozemskú polohu miesta vzhľadom na nebo. Starobylé mestá obohané múrom a násypmi treba odlíšiť od predmestí, to hovorí vec sama za seba. Kto by teda tvrdil, že napríklad Sriem²⁴⁷ sa rozkladal od rieky Bacuntius (dnešný Bosut) po Mitrovicu, alebo Sisak po riekku Odra, alebo Andautonia od Šćitarjeva²⁴⁸ po Szuszec,²⁴⁹ ten by sa mimoriadne mýlil. Pretože tá vzdialenosť je zaiste väčšia a ani v strede úseku nejstávajú žiadne stopy dokladajúce také mesto. Na základe toho môžeš vidieť, že na prvom mieste stojí vlastná skúsenosť. Ale ten, kto by chcel situovať Stridon,²⁵⁰ vlast' sv. Hieronyma, na Istriu alebo, ak by sa to bohom páčilo, na brehy Drávy, v astronómii by sa preukázal ako úplne nevzdelaný. Keďže sv. Hieronym umiestnil Stridon priamo na hranice Dalmácie a Panónie, teda na hrebene vrchu Bebius,²⁵¹ dnes označovaného Velebit, ktorého rovnobežka má byť vzdialená od rovnobežky Stridona a Ormožu²⁵² o dva stupne šírky, čo zodpovedá 30 nemeckým míľam a 150 rímskym míľam. V rovnakej vzdialenosti je vzdialené Ptolemaiovo *Σιδρῶνα*, ktoré je nepochybne Hieronymovým Stridonom vyjadreným prostredníctvom metatézy, od mesta Tarsatica na západných hraniciach Liburnie.

A keďže sa do starobylej geografie medzi historiografmi vkradli mnohé takéto chyby a došial sa ešte nenašiel ani jeden odborník v starovekej geografii, ktorý by sa ich pokúsil odstrániť, zdalo sa, že nás k tomu primäla istá nevyhnutnosť, aby sme boli ochotní riskovať svoje sily v tejto oblasti, spoliehajú sa na mladický zápal a zbrane vhodné na vykonanie tejto veci. A tak keď sme systematicky oslobodili podľa nových poznatkov od chýb starovekú geografiu obyvateľov Istrie, pričom sme postupovali od Réťanov a Vindelikov po Gétov alebo až Trákov, čím sme takmer s herkulovskou námahou zničili tisíc mylných strašiakov, zdalo sa nám vhodné vopred v úvode odkázať na tieto knihy, aby sme nejako pripravili čitateľov, ktorí majú v oblube takéto delikatesy, na dôslednejšie čítanie tých vecí, ktoré budú nasledovať. Alebo ak by sa našli nejakí jednotlivci, ktorým by sa náš názor pozdával menej, načisto by sme ich presvedčili dôvodmi predloženými k veci v prípade, že by sme neboli zahnaní z cesty, ktorou kráčame vpred, čím by náš zemepis, v ktorom nemôže byť ponechaný priestor na sporné otázky, bol schopný čeliť prekážkam. Mám predtuchu, že toto dielo, ako aj tie, ktoré budú nasledovať, si neoblúbia

²⁴⁷ Sriem (lat. *Syrmia*) – historické územie vo východnej Slavónii rozprestierajúce sa medzi Sávou a Dunajom na území dnešného Srbska a Chorvátska. (Poznámka prekladateľa.)

²⁴⁸ Pozri pozn. 1. (Poznámka prekladateľa.)

²⁴⁹ Túto lokalitu sa nám nepodarilo bezpečne identifikovať, mohlo by ísť o poľskú obec v Pomoranskom vojvodstve. (Poznámka prekladateľa.)

²⁵⁰ Stridon – rímska provincia v Dalmácii. (Poznámka prekladateľa.)

²⁵¹ Vrch Bebius (lat. *mons Bebius*) – oddeľuje Adriatické more od povodia Dunaja. (Poznámka prekladateľa.)

²⁵² Ormož – mesto na severovýchode Slovinska situované na ľavom brehu rieky Dráva neďaleko hraníc s Chorvátskom. (Poznámka prekladateľa.)

rovnako všetci, pravda, lebo ako žiadam čitateľa filologicky podkutého, aby si o týchto veciach urobil správny úsudok, tak nepohnem nezmyslami nevedomých a závistlivcov. Ty, láskavý čitateľ, nech si ktokoľvek, prijmi toto dielo, ktoré ti predkladáme, napísané z lásky k literatúre a vlasti a vydané tlačou na naše vlastné náklady. Nech ti slúži na úžitok a buď zdravý. Vydal som v Záhrebe, v dome Blaškovičových, na marcové kalendy²⁵³ v roku 1795.

²⁵³ 15. marec. (Poznámka prekladateľa.)

NECH TO BOH OBRÁTI NA DOBRÉ.

PRVÁ ČASŤ OBRAZU

FILOLOGICKÝ OBRAZ TRI KNIHY

§ 1.

Pôvod a sídla dávnych Chorvátov.

I. Viacerí z historikov, ktorí opísali dejiny vlasti skôr, než sa rozšírili komentáre Ivana Lučiča²⁵⁴ a Anzelma Banduria²⁵⁵ k Porfyrogenetovi,²⁵⁶ sa neostýchali pripočítavať Chorvátov k ilýrskemu národu, pričom sa zdá, že neboli pod vplyvom ani tak známeho dekrétu Alexandra Veľkého, ktorý priraduje (Chorvátov) k slovanskému národu, ako tvrdia, ale skôr sa zdá, že spútani rímskymi a gréckymi dielami veria, že Chorváti pochádzajú z Panónčanov a Ilýrov. S Ratkaiom, ktorý sa ako prvý z domácich historikov odvážil spájať dejiny chorvátskych miestokráľov s dávnymi Ilýrmi, boli vedené nemalé spory, najmä z dôvodu, že uvádza onú slávnu macedónsku listinu. Akoby aj príbehy nemali o sebe skrytú pravdu a akoby sa čokoľvek, čo nám vzdelanci našej doby sprostredkujú zo vzdialeného staroveku, malo všetko prijať ako akási veštna a malo by byť považované za preskúmané. Ale ak sme nútení hovoriť ústami ľudí z minulosti v týchto záležitostiach, prečo je potrebné byť voči čitateľom násilný? Vždy som sa domnieval, že o predkoch treba hovoriť a správať sa k nim s úctou, ako k tým, ktorí uviedli v záznamoch tie veci, o ktorých si mysleli, že sú blízko pravde. A možno keby dostali do rúk tie dokumenty, ktoré máme k dispozícii, možno by sa s rovnakou horlivosťou zaoberali záležitosťami vlasti ako my.

Okrem toho, čokoľvek si myslíš o Alexandrovom spise, čo tvrdia autori maďarských kroník, ako napríklad Petteus Gregor,²⁵⁷ že bol prevzatý zo starej gréckej knihy, preložený do latinčiny a objavený v Konštantínopole, dnes je takmer isté, že celé to územie, ktoré bolo vraj na základe kráľovej vôle odkázané národu Slovanov, v najstarších časoch obývali národy, ktoré dnes nazývame Slovanmi. A čo sa v skutočnosti týka Ilýrov a Panónčanov, už dávno to naznačil (Martin) Svätajánsky,²⁵⁸ muž znamenitý svojou výnimočnou učenosťou, ktorého nasledujú maďarskí dejepisci. Neskôr si v tejto veci osvojil jeho názor Samuel Timon,²⁵⁹ ktorý ako prvý uviedol panónske dejiny do istého poriadku a v neposlednom rade ich pristúpil k ich objasneniu. Napokon však Ján Severini²⁶⁰ v diele *Osvietená Panónia*, ktorá mu bude už navždy veľmi dlhá, priviedol vec ďalej a dôkazmi posilnil názory popredných mužov, ktorými sa nesmie opovrhovať.

²⁵⁴ Ivan Lučič, lat. Joannes Lucius (1604 – 1670) – historik pôvodom z Trogiru, autor kritického diela *Dalmátske a chorvátske kráľovstvo (De Regno Dalmatiae et Croatiae)* zaoberajúceho sa dalmátskymi a chorvátskymi dejinami, ktoré obsahuje aj súbor šiestich máp. (Poznámka prekladateľa.)

²⁵⁵ Anzelm Bandur (1671/1675 – 1743) – chorvátsky byzantológ a numizmatik. (Poznámka prekladateľa.)

²⁵⁶ Konštantín VII. Porfyrogenet (905 – 959) – byzantský cisár, ktorý sa venoval literárnej činnosti. Vďaka jeho iniciatíve bolo zostavených viac ako päťdesiat encyklopédií prezentujúcich vtedajší súhrn poznatkov. (Poznámka prekladateľa.)

²⁵⁷ Petteus Gregor – maďarský historik, o ktorom sa nám do tlače tejto publikácie nepodarilo zistiť viac informácií. (Poznámka prekladateľa.)

²⁵⁸ Martin Svätajánsky, lat. *Szentiváni* (1633 – 1705) – slovenský historik, polyhistor, profesor pôsobiaci na historickej Trnavskej univerzite, autor viacerých historických a popularizačných diel. (Poznámka prekladateľa.)

²⁵⁹ Samuel Timon (1675 – 1736) – jezuitský vzdelanec, historik, zakladateľ criticalkej historiografie v Uhorsku. (Poznámka prekladateľa.)

²⁶⁰ Ján Severini (1716 – 1789) – slovenský pedagóg, autor stredoškolských učebníc z viacerých oblastí, ale aj historického diela o pôvodných obyvateľoch preddunajského Uhorska. (Poznámka prekladateľa.)

II. Ale ani mnohí z tých, ktorí podľa Konštantína pripúšťajú, že Chorváti prišli na to miesto, nepopierajú, že slovanský národ obýval končiny Ilýrie ešte pred Herakleiovým obdobím; ako Ritter²⁶¹ v diele Chorvátske letopisy, Jordanes²⁶² v Kráľovstve Slovanov, Krčelić²⁶³ v Predbežných poznámkach k dejinám, Severini v diele Národy preddunajského Uhorska (pre nás zadunajského), Schlözer²⁶⁴ v Dejiniach severu, Kollár²⁶⁵ v Podrobnostiach uhorského práva, pričom iné nebudeme spomínať.

Sám Lučić, ktorého podľa všetkého nasledovala väčšina tých, ktorí mali opačný názor, sa neodvážil poprieť, že Slovania kedysi žili v okolí Dunaja pod inými menami, a takto písal o starých Crobyzioch: „Nie je potvrdené, či tí istí,“ hovorí, „keď boli našimi Crobotmi a Bulharmi vyhnaní zo svojich sídiel, nevyháňali postupne ostatné národy a neobsadili zároveň spolu s Bessanmi územia Chorvátska a Bosny, ktoré dnes obývajú, keďže to dosiaľ nikto nevyriekol, a aj keby to niekto tvrdil, poprelo by sa to, keďže sa nezdá nemožné, že Slovania nazývaní inými menami, sídlili od pradávna tak za Dunajom, ako aj na tejto strane, pričom ani Dunaj nebol neprekonateľný, ani natoľko chránený, aby tieto národy počas meniacich sa časov tu a tam nemohli prebývať.“²⁶⁶ Lučić v snahe zaznamenať skutky Ilýrov a Chorvátov zanedbal pátranie po ich pôvode, čo by vneslo nemalé svetlo aj do ich histórie. Vtedy bola taká úroveň etnológie. Po vynaložení úsilia druhých sme v knihe Dunaj a jeho obyvatelia dostatočne preukázali, že Géti, Dákovia, Mysovia, Panónčania, Ilýri, Carni, Istrijci, Veneti, Vindelici by sa mali uvádzať v súvislosti s národom Trákov, ktorých moderná doba označuje pojmom Slovania, pričom sme niť (nášho bádania) viedli od najstarších čias až do našej doby. Z tejto knihy sme si zobrali niekoľko vecí, ktoré tu budeme tvrdiť o Chorvátoch.

III. A tak mnohí chceli spolu s Lučićom vyvodiť z Porfyrogenetovho *ἀπὸ τῆς Βαυβαρείας*, akoby to slovo označovalo Babiu horu, teda časť Karpát. Je užitočné vypočúť si najprv Lucia, aby sme mohli ľahšie posúdiť, o aký základ sa opierajú ostatní. Takto on sám hovorí:²⁶⁷ „Babigarias je slovanské slovo, skomolené z gréčtiny, teda *βαβεια ὄρεία*, *babia oria*, čiže pohorie Babia,²⁶⁸ slovansky Babie Gore, teda *Vetulae*, alebo pohorie starých žien. Takýmto menom niektorí nazývajú pohorie Karpát oddeľujúce Poľsko od Uhorska.²⁶⁹ A keďže sa zdá, že Porfyrogenet berie Franskú ríšu za dnešné Nemecko a Turecko za Uhorsko, schvaľuje, že Chroboti prišli zo Sarmatie, dnes nazývanej Poľskom, alebo z Čiech. Na neho sa odvolávajú spisovatelia bohém-ských a poľských dejín, spomínani Kromerom.²⁷⁰

²⁶¹ Jacob Johann Ritter (1608 – 1676) – nemecký učenec zaoberajúci sa dejinami Slovanov. (Poznámka prekladateľa.)

²⁶² Jordanes (1. pol. 6. stor.) – historik ostrogótskeho pôvodu, autor diel o rímskych a gótskych dejinách. (Poznámka prekladateľa.)

²⁶³ Baltazar Adam Krčelić (1715 – 1778) – doktor teológie, historik, významná osobnosť chorvátskej historiografie. (Poznámka prekladateľa.)

²⁶⁴ August Ludwig von Schlözer (1735 – 1809) – nemecký historik, ktorý okrem iného pôsobil aj v Rusku, kde nadviazal na hypotézy o normanskej teórii. (Poznámka prekladateľa.)

²⁶⁵ Adam František Kollár (1718 – 1783) – slovenský spisovateľ, právny historik a knihovník, nazývaný pre svoju múdrosť a rozhladenosť „slovenským Sokratom“, autor viacerých diel z oblasti dejín práva. (Poznámka prekladateľa.)

²⁶⁶ O dalmátskom a chorvátskom kráľovstve, I, II.

²⁶⁷ O dalmátskom a chorvátskom kráľovstve, na citovanom mieste.

²⁶⁸ Prečo nie skôr *Bebii*? Vskutku starší, tí sú za *babja gora*.

²⁶⁹ Tu pozri Pubička, *Chronica Bohemorum*, s. 233 nn.

²⁷⁰ Marcin Kromer (1512 – 1589) – poľský historik, autor diela *Původ a dejiny Poliakov* (O pôvode a dejinách Poliakov) z roku 1555. (Poznámka prekladateľa.)

Neskôr Lucia nasledovala väčšina tých, ktorí písali o slovanských alebo avarských dejinách. Pray²⁷¹ v Avarských letopisoch, Pubička²⁷² v Slovansko-českej kronike, Severini vo svojom Historickom komentári o starobylých obyvateľoch preddunajského Uhorska, Assemanus²⁷³ v Slovanských kalendároch, Farlatus v Posvätnom Illyricu, Kerčelič v Prípravách starej Panónie, Salagius v Panónskej cirkvi, pričom opomenieme ostatných.

IV. Dobner²⁷⁴ vedený inými dôvodmi si myslí, že Caesarovým Βαγβαρείας sa označuje Bavorsko, keďže ho v Konštantínovej dobe franskí spisovatelia obyčajne nazývali *Bagwaria*, *Bagvaria*, *Baivaria*. Tento spôsob latinského zápisu je veľmi podobný gréckemu menu, ak by si po chorvátsky povedal *Bagyvaria*, ako sa stáva. Stritter²⁷⁵ si u Schlözera v Severských dejinách, ako prvých dokončených, myslí, že sa má čítať *Vagivaria*,²⁷⁶ lebo sa domnievajú, že Chorváti prešli do Panónie od uhorskej rieky Váh. V tom je však vysvetlená len prvá časť gréckeho výrazu, druhá sa neuvádza. A Schlözer nasledujúc Dobnera si ďalej myslí, že pod tým názvom treba rozumieť Bavorsko ako *Boiki*.²⁷⁷ Či toto zodpovedá väčšmi pravde než onen Porfyrogenetov názor o Karpatoch, sa ukáže z jeho reči, ktorú si môžeme na tomto mieste vypočúť.

§ II.

Na základe viacerých miest u Porfyrogeneta je zrejmé, že Βαγβαρείαν, odkiaľ údajne prišli Chorváti, je Bavorsko.

Vznešený spisovateľ, keď povedal, že Dalmáciu obsadili Slovania, ktorých nazýva aj Avari, čo sa podľa jeho výpočtu stalo okolo roku 449, zakončuje túto reč o Chorvátach,²⁷⁸ ktorú uvádzame z Banduriovoho²⁷⁹ prieskumu v gréčtine a latinčine.²⁸⁰ *οἱ δὲ Χρωβάτοι κατῴκουν τηλικαῦτα ἐκεῖθεν Βαγβαρείας, ἔνθα εἰσὶν ἀρτίως οἱ Βελοχρωβάτοι. Αὐε Χορβάτι ποτὸν bývali za Bagivariou, kde sú teraz Belochorváti. Potom, čo boli viacerí z porazených Avarov zabíjajú a Chorvátsko bolo obsadené, pokračuje takto: Οἱ δὲ λοιποὶ Χρωβάτοι ἐμείναν πρὸς Φραγγίαν καὶ λέγονται ἀρτίως Βελοχρωβάτοι, ἤγουν ἄσπροι Χρωβάτοι ἔχοντες τὸν ἴδιον ἄρχοντα. Αὐε zvyšok Chorvátov prebýval oproti Franskej ríši a dnes sa nazývajú Belochorváti, teda bieli Chorváti, ktorí sú podriadení svojmu vlastnému vládcovi.*²⁸¹ Môžeš si všimnúť, že sa tu uvádzajú dva poznatky k vlasti Chorvátov: *κατῴκουν ἐκεῖθεν Βαγβαρείας*, bývali na druhom brehu Bagivarie, a *ἐμείναν*

²⁷¹ Juraj Pray (1723 – 1801) – uhorský historik, knihovník a profesor pomocných vied historických na Trnavskej univerzite. (Poznámka prekladateľa.)

²⁷² František Josef Pubička (1722 – 1807) – historik a publicista pôsobiaci v Čechách, autor historických diel skúmajúcich dejiny Slovanov. (Poznámka prekladateľa.)

²⁷³ Joseph Simon Assemani (1687 – 1768) – libanonský orientalista. (Poznámka prekladateľa.)

²⁷⁴ Gelasius Dobner (1719 – 1790) – český historik, ktorý je zakladateľom modernej kritickej českej historiografie. Je autorom komentára k Hájkovmu dielu Česká kronika. (Poznámka prekladateľa.)

²⁷⁵ Johann Gottfried Stritter (1740 – 1801) – historik, demograf a archivár, svojho času konrektor na gymnáziu v Petrohrade. (Poznámka prekladateľa.)

²⁷⁶ Česká kronika, s. 539.

²⁷⁷ Pozri Schlözera na citovanom mieste, pozn. 53. Por. s. 232, 540.

²⁷⁸ O spravovaní ríše, 29.

²⁷⁹ Anselmo Banduri (1675 – 1743) – chorvátsky historik, numizmatik a byzantológ, autor viacerých diel z oblasti numizmatiky a byzantológie. Okrem toho na základe novoobjaveného rukopisu vydal v roku 1712 spis *De administrando imperio*, ktorého autorom je cisár Konštantín Porfyrogenet, pričom išlo o druhé vydanie tohto diela. (Poznámka prekladateľa.)

²⁸⁰ Musím priznať, že za použitia ako ostatných významných pamiatok, tak aj byzantských dejepiscov, vďačím biskupstvu v Päťkostolí, kde mi bolo dovolené dlhý čas zažívať výnimočnú láskavosť a štedrosť jeho predstavených.

²⁸¹ O spravovaní ríše, 30.

πρὸς Φραγγίαν, zdržiavali sa oproti Francúzsku alebo Nemecku, čiže Sasku, ako ich on sám nazýva. Tol'ko k téme Dalmácia.

Navyše tam, kde vložil osobitnú rozpravu o Chorvátoch, začína takto: *Οἱ Χρωβάτοι, οἱ εἰς τὰ Δαλματίας νῦν κατοικοῦντες μέρη, ἀπὸ τῶν ἀβαπίσιων Χρωβάτων καὶ τῶν ἄσπρων ἐπονομαζομένων κατάγονται οἱ τινες Τουρκίας μὲν ἐκεῖθεν, Φραγγίας δὲ πλησίον κατοικοῦσι, καὶ συνοροῦσι Σκλάβοις τοῖς ἀβαπίστοις Σέρβλοις.* Chorváti, ktorí teraz obývajú územia Dalmácie, odvodzujú svoj pôvod od pokrstených Chorvátov, ktorých nazývajú aj bieli. Tito skutočne žijú mimo územie Turecka blízko Franskej ríše a sú susedia so Slovanmi, nie s nepokrstenými Srbmi.²⁸²

II. A tak Belochorváti *Βελοχρωβάτοι* alebo *ἄσπροι Χρωβάτοι*, bieli Chorváti, *ἐκεῖθεν Τουρκίας, πλησίον Φραγγίας, bývali mimo Turecka blízko Franskej ríše.* Takto opisuje hranice Turecka na inom mieste: „Tieto národy susedia s Tureckom: *πρὸς μὲν τὸ δυτικώτερον μέρος, ἡ Φραγγία* na západ Franská ríša, na sever Pečenehovia, na juhu je Veľká Morava alebo Svätoplukova krajina, ktorú Turci úplne spustošili a teraz ju sami majú v moci, *οἱ δὲ Χρωβάτοι πρὸς τὰ ὄρη τοῖς Τούρκοις παράκεινται,* Chorváti sú však pre Turkov susedmi v horách.²⁸³

A napokon, pojednávajúc o Chazaroch a Turkoch, o spomenutom meste Belehrad *Βελεγράδα* a o sídlach Turkov pri Temešvári,²⁸⁴ Tise²⁸⁵ a Mureši,²⁸⁶ a potom o Veľkej Morave, podriadenej Svätoplukovi, hovorí,²⁸⁷ že susedmi Turkov sú na východe Bulhari, kde ich oddeľuje rieka Ister, ktorá sa nazýva aj Dunaj, na severe Pečenehovia, na západe Frankovia, na juhu Chorváti, *πρὸς δὲ τὸ μεσημβρινὸν οἱ Χρωβάτοι.* Vyššie uviedol, že Chorváti hraničia s Turkami smerom k horám, ktoré nemožno považovať za Karpaty,²⁸⁸ pretože sa tiahnu k Turkom na sever, nie na juh. Ide o hory Bosniakov a Chorvátov, ktorí obývali (Panóniu) Saviu²⁸⁹ a ďalej na západe mali za susedov Korutáncov, čo sa vznešený spisovateľ rozhodol prijať pod menom Belochorváti. Tieto oblasti vtedy poznali skôr Frankovia než veľmi vzdialení Byzantínci a z veľkej časti im podliehali. Preto bude vhodné preskúmať tieto končiny zo strany Frankov, Turkov a Korutáncov na základe franských historikov, aby sme mohli ľahšie objaviť Konštantínovo veľké Chorvátsko v okolí Sávy a Drávy u Korutáncov a Chorvátov.

§ III.

Korutánsko a Slavónia 9. storočia je Porfyrogenetovo veľké Chorvátsko (μεγάλη Χρωβατία).

I. Hranicou medzi Franskou ríšou a Tureckom vzhľadom na Dunaj bola za čias Konštantína rieka Erlauf, po starom Arlape,²⁹⁰ na pravej strane Dunaja, na ľavej strane Maruš alebo Mora-

²⁸² Ibidem, kap. 31.

²⁸³ Ibidem, kap. 13.

²⁸⁴ Rumunské mesto Temešvár bolo v roku 1552 dobyté Turkami. (Poznámka prekladateľa.)

²⁸⁵ Tisa (lat. Tissa, maď. Tisza) pramení vo Východných Karpatoch na území Ukrajiny, preteká cez Slovensko, Maďarsko, Rumunsko a Srbsko, kde sa pri Novom Sade vlieva do Dunaja. (Poznámka prekladateľa.)

²⁸⁶ Rieka Maruša (lat. Marusium, rum. Mureș(ul), maď. Maros) preteká cez Maďarsko a Rumunsko. Pramení vo Východných Karpatoch v Sedmohradsku, je dlhá takmer 800 km a ústí do Tisy pri Segedíne. (Poznámka prekladateľa.)

²⁸⁷ Idem, kap. 40.

²⁸⁸ To isté si myslel Severini, Komentáre, VII, 5, 8.

²⁸⁹ Za vlády cisára Diokleciána bola Panónia rozdelená na štyri časti, pričom vznikli nové politicko-správne jednotky: *Pannonia Prima* na severozápade, *Pannonia Valeria* na severovýchode, *Pannonia Savia* na juhozápade a *Pannonia Secunda* na juhovýchode. (Poznámka prekladateľa.)

²⁹⁰ Rieka Erlauf pramení na úpätí hory Gemeindealpe v Rakúsku. Ide o pravostranný prítok Dunaja v Pöchlarn. (Poznámka prekladateľa.)

va,²⁹¹ kde sa koncom 9. storočia podľa Porfyrogeneta rozprestierala Svätoplukova krajina Veľká Morava aj na opačnom brehu Dunaja.²⁹² Východofranská ríša, ktorú chcel cisár označiť, keď hovoril o Turkoch a Chorvátach, zahŕňala Bavorsko, ktoré rieka Erlauf rozdelila na dve časti, východnú a západnú. K jednej časti sa priradili pobrežné Noricum, Avaria, Horná Panónia až po Dunaj súběžne s Balatonom, k druhej časti Korutánsko so západnou časťou dnešného Bavorska, ako aj dolná Panónia od Ráby súběžne so Saviou. Na čele prvej časti bol vojvodca Osterichia, na čele tej druhej korutánsky vojvodca.²⁹³ Ako píše Konštantín, časť pobrežného Norika od Erlaufu po horu Cecius (Kalenberg) sa už od roku 799 nazývala po germánsky Osterichia,²⁹⁴ zvyšok od Erlaufu na západ Bavorsko. Tento výraz vznikol na brehu Norika počas emigrácie Longobardov koncom 5. storočia. Neskôr sa rozšíril aj na opačný breh Dunaja. V Herakleiovej dobe, keď vraj Chorváti prišli z Bavorska, malo východné Bavorsko pomenovanie Hunnia a Austria, ktorá sa rozprestierala až k rieke Enže,²⁹⁵ pretože Avari vtedy ovládali túto oblasť.²⁹⁶

II. Na východe susedilo Bavorsko s veľkou provinciou Korutáncov, tak ich pomenovali Slovania, dnes ich nazývame Karniolmi a Krančanmi, podobne ako aj Slavónsko nazývajú spisovatelia tej doby Slavínsko. Najlepším svedkom tejto veci je Anonym zo Solnohradu²⁹⁷ v knihe o obrátení Korutáncov.²⁹⁸ Toto územie zahŕňalo aj Štajersko, Korutánsko, Kraňsko a dobrú časť Tirolska a pred dunajského Bavorska,²⁹⁹ ako aj Dolnú Panóniu tej doby súběžne od Balatonu po Sávu. Aj o tom je možné sa dopočuť od Anonyma. On popritom, ako spomína, čo sa udialo okolo roku 803 s Arnomom, hovorí,³⁰⁰ že biskup Arn, nástupca Virgila, zaraz vykonával úrad duchovného správcu Salzburského biskupstva, všade vysväcoval kňazov a posielal ich do Slavónska, totiž do jeho častí Korutánska aj dolnej Panónie, k tým istým vojvodcom a kniežatám, ako to robil už skôr Virgil. Toto Slavónsko, keďže leží za Konštantínovým Tureckom a blízko Franskej ríše a Bavorska, sa určite nebude líšiť od veľkého Chorvátska.

III. Ak však porovnáme Porfyrogenetove tvrdenie s dalmátskymi spisovateľmi, nájdeme Biele Chorvátsko, odkiaľ hovorí Konštantín, že prišli Chorváti na územie Dalmácie, tiež u Liburnov³⁰¹ a Japodov.³⁰² Kňaz Diocleas,³⁰³ spisovateľ 12. storočia, rozdelil Svetopolekovu Dalmáciu na dolnú, čiže západnú, a hornú, čiže východnú, pričom tej prvej bolo udelené pomenovanie Biele Chorvátsko, tej druhej Červené Chorvátsko.³⁰⁴ Dandulus, ktorý prebral nemálo informácií od

²⁹¹ Pozri Katona, Kritické dejiny prvých uhorských vládcov, s. 388nn.

²⁹² O spravovaní ríše, 28 a 40.

²⁹³ Pozri Salagius, O stave panónskej cirkvi IV, s. 245nn.

²⁹⁴ Náčrt nemeckých dejín I, s. 106, viedenské vydanie z roku 1751. Por. Rakúska topografia, Granell., s. 3.

²⁹⁵ Rakúska rieka Enža (lat. Anisus alebo Anasus, nem. Ens) pramení v Alpách a je pravostranným prítokom Dunaja pri meste Mathausen v Hornom Rakúsku. (Poznámka prekladateľa.)

²⁹⁶ Pray, Diatriba, s. 49. Porovnaj Anály Hunov II. č. s. 264.

²⁹⁷ Ide o tzv. Salzburské anály (lat. Annales Iuvavenses), historický dokument z 9. a 10. storočia, ktorý je dôležitým zdrojom k dejinám veľkej časti dnešnej Európy. (Poznámka prekladateľa.)

²⁹⁸ Salagius, O stave panónskej cirkvi IV, koniec.

²⁹⁹ Pozri Karol Granelli in praes. ad dition. Austr. Por. Salagius, O stave Panónskej cirkvi I, s. 127.

³⁰⁰ Č. 14.

³⁰¹ Liburni (gr. Λιβυρνοί) obývali územie od Krky v Dalmácii po Rašu na Istrii a susedné ostrovy. (Poznámka prekladateľa.)

³⁰² Japodi (gr. Ἰάποδες) obývali územie smerom do vnútrozemia a severne od Liburnov. Obsadili územie vymedzené riekami Kupou a Unou a pohorím Velebit, ktoré ich delilo od pobrežných Liburnov. (Poznámka prekladateľa.)

³⁰³ Predpokladá sa, že Diokleas, známy aj pod označením *pop Dukljanin*, je pravdepodobne autorom kroniky z 13. storočia, ktorá sa venuje dejinám Dalmácie od 5. do 12. storočia. (Poznámka prekladateľa.)

³⁰⁴ Farlatus, Posvätná Ilýria, tom. I, III, s. 338. Lučić, O dalmátskom a chorvátskom kráľovstve I, 14.

Diokleata, keď uviedol, že okolo roku 874 sa na základe kázania blahoslaveného Cyrila obrátil dalmátsky kráľ Svetopol, ktorý podľa práva podliehal konštantínopolskému cisárovi Michalovi, vyjadril sa o Dalmácii takto: Dalmácia je prvou z provincií Grécka, od východu má Macedónsko, od západu Istriu, od juhu Jadranské more a Liburnské ostrovy a od severu má Panóniu, ktorá je súčasťou Mézie. Preto nazval Bielym Chorvátskom územie od roviny Dalma až po Istriu, Červeným Chorvátskom územie od spomínanej roviny po Dyrrachium a Bosnou nazval oblasť smerom k horám od rieky Driny³⁰⁵ až po macedónsku Rasciu³⁰⁶ a územie z tejto strany spomínanej rieky. – Súčasní historici nazývajú celú prímorskú oblasť Dalmáciou, hornatú časť Chorvátskom.³⁰⁷ Hranicou medzi Bielym a Červeným Chorvátskom bola rieka Cetina,³⁰⁸ u Porfyrogeneta Zevtriva, od ktorej začína to územie, ktoré sa správne označuje ako Chorvátsko a siaha až k hraniciam Istrie a mestu Albinu. Táto časť zeme, ktorá siaha až k Jadraniu, je domovinou ilýrskeho národa, ktorú Taliani nazývajú Morlachos, oni sami sa volajú *Horvatos* a prímorskými (Primorczy). Albi boli kedysi dávno povolani z hory Albius, ktorá od seba oddeľovala Panóniu a Liburniu. Stopy po tomto kmeni zostali podnes v terajšom Velebite a v Biokove,³⁰⁹ ako aj pri Metlike³¹⁰ v Belochorvátoch.³¹¹

IV. A ak sa chcel Porfyrogenet obzrieť späť na tieto miesta, označil by Bielym Chorvátskom územie Chorvátov a Krančanov, ako sa dá usúdiť z toho, čo bolo doteraz povedané. Iste, keď hovoríme o Trpimirovi,³¹² povedal, že *ἀπὸ Φραγγίας τῆς μεταξύ Χρωατίας, καὶ Βενετίας* z *Franskej ríše, ktorá je medzi Chorvátskom a Benátkami*, prišiel istý Martin, ktorý Chorvátom pripomínal prísahu pápežovi.³¹³ Korutánske územie, ktoré sa cisár (Porfyrogenet) rozhodol vnímať skôr niekde medzi Benátkami a Franskou ríšou, než ho uvádzať medzi prvými, susedilo s Franskou ríšou a Benátkami, k Chorvátom bolo blízko zo západu a severu. Popravde musíme vznešeného spisovateľa ospravedlniť, keď sa zaoberá západnými provinciami, pre Byzantínca v tom čase neznámymi,³¹⁴ najmä pokiaľ ide o ich územia, ktoré často opisuje v opačnom poradí, podobne ako umiestnil Pečenehov s Turkami na sever a Veľkú Moravu na juh³¹⁵ a Srbov *πρὸς ἄρκτον τῆ Χρωατία, πρὸς μεσημβρίαν δὲ τῆ Βουλγαρία, na sever Chorvátska, na východe ako susedov Bulharska*.³¹⁶

Ak však vezmeme do úvahy viaceré miesta tohto spisovateľa, jednako dokážeme sledovať jeho myslenie, nakoľko sa dá. Tak zatiaľ čo (nesprávne) presviedča, že Chorvátsko prechádza do vnútrozemia nad Istriou³¹⁷ a smerom k Cetine a Hlivne hraničí s územím Srbska, správne tvrdí, že Chorváti bývajú blízko Sávy v dávnej krajine Japodov a Panónčanov rozprestierajúcej sa od

³⁰⁵ Rieka Drina tvorí prirodzenú hranicu medzi Bosnou, Hercegovinou a Srbskom, v minulosti bola hraničným bodom medzi Západorímskou a Východorímskou ríšou. (Poznámka prekladateľa.)

³⁰⁶ Rascia býva stotožňovaná so Srbskom. (Poznámka prekladateľa.)

³⁰⁷ Dandula odpísal Blondus Flavius II. Blonda Platina v diele Vita Ioann[is] P[apae] XIV. Lučić, ibidem, Dufresn. s. 42n.

³⁰⁸ Chorvátska rieka Cetina pramení v Dinárskych horách a pri Omiši sa vlieva do Jadranského mora. (Poznámka prekladateľa.)

³⁰⁹ Velebit a Biokovo sú horské masívy v Dinárskej horskej sústave. (Poznámka prekladateľa.)

³¹⁰ Mesto Metlika sa nachádza v juhovýchodnej časti dnešného Slovinska. (Poznámka prekladateľa.)

³¹¹ Krčelič, *Predbežné poznámky k dejinám*, s. 50.

³¹² Trpimír I. – chorvátsky vojvodca pôsobiaci v 2. pol. 9. storočia. (Poznámka prekladateľa.)

³¹³ O spravovaní ríše, 31.

³¹⁴ Pozri aj Lučić, *De regno Dalmatiae et Croatiae* I, 13.

³¹⁵ O spravovaní ríše, 13.

³¹⁶ *Ibidem*, kap. 30.

³¹⁷ *Idem*, *ibidem*.

Cerknického jazera,³¹⁸ ktoré je na západ od Srbov až po Bosnu. A toto je Porfyrogenetovo Biele Chorvátsko, ktorého pomenovanie sa rovnakým spôsobom rozšírilo až do nášho veku, ak si odmyslíš časť Kraňska. Teraz sa pozrime, čo zvykne Konštantín hovoriť o migrácii Chorvátov.

§ IV.

Chorváti na území Panónie a Dalmácie nie sú prisťahovalci, ale domorodí obyvatelia.

I. Konštantínove spisy o spravovaní ríše vstúpili väčšine historikov slovanských dejín po Lučičovi a Banduriovovi názor, na základe ktorého sa nielenže domnievajú, že Chorváti nie sú v týchto oblastiach prisťahovalci, ale s plnou vážnosťou to potvrdzujú ako pravdu a do nemoty o tom ubezpečujú. My sme dielom o Dunaji a tých, čo bývajú v jeho blízkosti, ukázali, koľko stačilo, jednak na základe starých dokumentov, jednak prostredníctvom charakteru jazyka, ktorý je základným princípom etnológie, že Chorváti sú potomkovia Panónčanov. Z toho je možné vyvodiť niekoľko vecí. Preto, ak ukážem svojim čitateľom, že 1. pomenovanie Chorvátov vzniklo medzi Panónčanmi, 2. že tu boli Chorváti nazývaní v Porfyrogenetovej dobe, a aj pred ním až do čias Avarov, Slovanmi, 3. pod nadvládou Gótov a Longobardov Svávmi, 4. v čase rímskej vlády Panónčanmi, domnievam sa, že som si ich naklonil natoľko, že túžia ukázať prstom na daný názor. Toto však, ako som upozornil, je možné preskúmať na základe niekoľkých nepovšimnutých novších názorov. Domnievam sa, že uvádzať ich tu bude zbytočné a na škodu vecí.³¹⁹

Cisár hovorí o prvotnom základe slova Chorváti takto:³²⁰ *Τὸ δὲ Χρωβάτοι τῆ τῶν Σκλάβων διαλέκτῳ ἐρμηνεύεται, τουτέστι, οἱ τὴν πολλὴν χώραν κατέχοντες, Chorváti sa však nazývajú jazykom Slovanov, to znamená, že majú veľa pôdy.* Neviem, či Konštantín rozumel po chorvátsky. My by sme *πολλὴν χώραν κατέχοντες* povedali *mnohu zemľu imajuchi*. Zdá sa, že tento výraz so slovom *Χρωβάτων* nemá žiadnu príbuznosť. Grécky spisovateľ sa nepozeral v prvom rade na grécke *χώραν* (krajina), najmä keďže sa tiež píše *Χωροβάτοι* (poľnohospodári), ale keď mu vypadla pamäť, namiesto *ἐν τῆ τῶν Σκλάβων διαλέκτῳ* (v jazyku Slovanov) písal *ἐν τῆ διαλέκτῳ Ρωμαίων* (v jazyku Rimanov). Ale to nie je u Porfyrogeneta nič nezvyčajné. Nájdeš v ňom mnohé takéto odvođeniny, ako napríklad o Srboch, o Diadore, o pohanoch, Raguse a sto ďalších, ktoré vytvoril celkom prirodzene dlhý rad vekov. Ostatne, ľahko zistíte, či Chorváti, ako ich on opisuje, vlastnili veľa pôdy.

II. Nespomíname názory niektorých, že názov národa je odvodený od Korybantov,³²¹ ak sa to bohom páci, od Krobyzov³²² alebo od kráľa Krobata^{323, 324} Zdá sa, že mienka tých, ktorí si myslia, že Chorváti sú pomenovaní podľa hôr, v blízkosti ktorých bývali, je ďaleko od pravdy. Lebo sami sa nazývajú Chorvátmi, horu označuje v slovanskom jazyku *hora*, tak ako v gréčtine ὄρος,

³¹⁸ Cerknické jazero (lat. Cirknitz, slov. Cerkniško jezero) sa nachádza v južnej časti Dinárskych hôr na juhozápade Slovinska. (Poznámka prekladateľa.)

³¹⁹ Koho to teší, nech si pridá Lučičov, Assemanov, Banduriov, Farlatov, Prayov, Pubičkov, Krčeličov, Salagiov a i.

³²⁰ O spravovaní ríše, 31.

³²¹ Korybantí – v gréckej mytológii patrili medzi nižšie božstvá, kňazi bohyně Kybelé. Ich charakteristickou črtou bola prilba s trojitým okrajom. (Poznámka prekladateľa.)

³²² Legendárny trácky, gétsky alebo dalmátsky kmeň. (Poznámka prekladateľa.)

³²³ Krobatos (gréč. *Χρωβάτος*) bol údajne jeden z piatich bratov, ktorí viedli Chorvátov v bojoch proti Avarom. (Poznámka prekladateľa.)

³²⁴ Pozri, ak sa ti páci, Pubička, *Chronica Bohemorum* k roku 438, 638.

v ilýrčine *gora*.³²⁵ Mnohé národy v každom veku prijali pomenovanie podľa polohy konkrétnych miest, hôr, riek, ako napríklad Zagorčania, Posavčania, Čiernohorci a mnohí ďalší.

Jednako chráň sa na základe toho dokazovať, že Chorváti sú sarmatským národom, lebo je mu bližšie *h* než *g*. Dlhšie sa to dialo medzi Ilýrmi, ktorí sa riadili podľa zvyku Grékov a latiníkov a používali *g* namiesto *h*. To ukazuje na pôvod jazyka rovnakým spôsobom. Sťahovanie národov sa nedokazuje na základe podobnosti nejakých slov alebo písmen, ale na základe dokladov.

Okrem toho považuj meno Chorvátov za staršie než je Porfyrogenetov vek, nachádza sa totiž v 9. storočí v listinách Trpimíra, ktoré sprostredkoval Lučić.³²⁶ Nejestvujú starobylejšie dokumenty, z ktorých je možné to vypátrať. Lebo to, čo Konštantín píše o Herakleiovej dobe, v ktorej meno Chorváti nebolo rozšírené, preberá zo svojej doby. Naši ľudia sa však už dávno oslovovali ako Chorváti, veď si azda nemyslíš, že pomenovanie takéhoto ľudu sa môže zrodiť cez noc. Chorváti vždy bývali v blízkosti hôr. Čo ak Plinioví Arivati alebo Ptolemaiova Caruanca budú mať nejaké príbuzenstvo s Chorvátmi? Zaiste, Ptolemaios umiestnil Caruancu na hranici Norika, Panónie a Korutánska, kde sme stanovili Konštantínovo Veľké Chorvátsko. Plinius však postupoval od západu na východ, ako je zvykom u zemepiscov, a prvých menuje Arivatov,³²⁷ ktorých sme umiestnili na základe polohy ostatných panónskych národov v Zemepise na starobylé zagorské územie. Rozhodne má pomenovanie Chorvátov svoj pôvod v tejto oblasti a odtiaľto sa potom rozšírilo ďalej.³²⁸

III. V Konštantínovej dobe nemohli byť Chorváti vyhnaní späť do Karpát, lebo žiaden zo spisovateľov medzi Behemanmi, Marahanmi, Vilsmi, Sorabmi ani inými slovanskými národmi Chorvátov nepoznal pred Lučićovým názorom, ktorý prekvapivo s takým nadšením prijal toľko moderných ľudí a neustále ho obhajuje. Ak by si nechcel Čecha a Lecha, ktorých slovanskí vzdelanci vymazali zo svojich letopisov, odvodiť z nášho Chorvátska, to akoby si sa domnieval, že Chorvátov nájdeš pri Karpatoch. Ale ako žiaden spisovateľ toho veku nepoznal túto našu migráciu do karpatských hôr, tak Porfyrogenetovi Chorváti nepovstali z potomstva Sarmatov, ako obyvatelia Karpát, ale z krvi Ilýrov, o čom svedčia mená miest a osôb, ktoré uviedol Konštantín. *Toðya, Boðya, Βελοχρωβάτοι, Tuga, Vuga, Belochorváti*³²⁹ sú ilýrske výrazy. *Ποργά, Τερπιμέρη, Κρασημέρη, Porga, Terpimir, Krasimir*,³³⁰ sú vyjadrené v ilýrskom jazyku. Takýchto mien je u Konštantína nespočetné množstvo, ale nezrodili sa v Karpatoch, ale u Chorvátov, v krajine Panónčanov, Dalmatíncov a Liburnov. Ilýrsky spôsob reči treba starostlivo odlíšiť od sarmatského. Ale keby to urobili tí spisovatelia, ktorí chceli priviesť Chorvátov z Karpát, táto migrácia by nebola pre nich príliš úspešná. Obyvatelia Karpát sa nazývajú Čechmi, Lechmi, Slovákmi a Moravanmi, Chorváti sami nevedia, čo tieto mená znamenajú.

IV. Konštantínov výklad o migrácii Chorvátov je však príliš osobitý, nech sa pozrieš na ktorúkoľvek jeho časť. Lebo aby sme skonštatovali len jedno z mnohých tvrdení, totiž čo sa dá

³²⁵ Idem, s. 238.

³²⁶ II, 2.

³²⁷ II, 28.

³²⁸ Jestvuje rieka Chorvatska, ktorá preteká strednou Zagorou.

³²⁹ O spravovaní ríše, 30.

³³⁰ Ibidem, kap. 31.

vojvodcu, prevzali jeho synovia Taso a Cacco toto vojvodstvo pod správu. Títo svojho času obsadili územie Slovanov, ktoré sa volá Zellia (Cilley), až po miesto zvané Medaria³⁴⁰. „Naši po Köhlerovi tvrdia, že tu ide o Korutánsko.³⁴¹ Jonáš v živote sv. Kolumba³⁴² nazýva Venétov Slovanmi, o ktorých naši tvrdia, že susedia s Itáliou, Franskou ríšou a Bavorskom.³⁴³ Hovorí, že mu v hlave skrsla myšlienka navštíviť hranice Benátčanov, ktorí sa nazývajú aj Slovania, a vniesť do slepých myslí svetlo Evanjelia. A toto sú záležitosti týkajúce sa prvého roku vlády Herakleia.

II. V piatom a desiatom roku pred vládou Herakleia získal Thassilo, kráľ Bójev, po porážke Slovanov triumf podľa svedectva Sigeberta z Gembloux³⁴⁴.³⁴⁵ Diakon Pavol o tom hovorí takto: „Thassilo bol ustanovený za bójskeho kráľa franským kráľom Childebertom,³⁴⁶ ktorý čoskoro potom, čo vstúpil s vojskom na územie Slovanov a potom, ako zvíťazil, vrátil sa do svojej krajiny s veľmi veľkou korisťou.“³⁴⁷ Časť Vinidov, ktorá susedila s Bavarimi, bola slobodná alebo podriadená Avarom. Treba si uvedomiť, že naši sa v tomto veku nazývajú Slovanmi bez bližšieho označenia. Ďalšie miesto³⁴⁸ z Diakona poukazuje na to, že toto slovanské územie bolo v Korutánsku, pričom spomína, že zabili jeho pradeda, ktorého Avari zajali a odtiaľ utiekol na územie Slovanov, blízko Furlandie.

Ďalej ani Diakon, ani žiadny iný franský či grécky spisovateľ tohto veku nespomína príchod týchto Slovanov do tejto krajiny. Ale ani Porfyrogenet nevyhlásil, že Slovania prišli do Bieleho Chorvátska z iného miesta. Nehodí sa teda hovoriť o domorodcoch?

III. Niečo na začiatok, na hraniciach dnešného Chorvátska a Slavónska sa v tom istom čase spomínajú Slovania u Menandra v dejinách Avarov spolu s vodcom Laurentiom. Je užitočné predstaviť si časť výroku, aby sme z nej mohli ľahšie posúdiť túto vec. „Avarský vojvodca,“ hovorí Menander,³⁴⁹ „sa zľutoval nad Laurentiom, slovanským vojvodcom, a tými, ktorí mali medzi ľuďom rešpekt, aby počúvali slová Avarov a aby sa nechali zapísať k počtu tých, ktorí im dlhujú dane. Ale Laurentius a poprední ľudu riekli, kto z ľudí je ten, ktorého ohrievajú slnečné lúče a mohol by si podrobiť a ovládnuť našu krajinu? Sme totiž zvyknutí ziskávať nadvládu nad inými krajinami, nie aby iní získavali nadvládu nad našou. Určite zostáva zachovaný ten, kto nás ovláda, pokiaľ budú vojny a zbrane.“ Potiaľto Menander. Pray a z neho Pubička umiestňujú týchto Slovanov medzi pramene rieky Mura a Istriu. Čo je pravda, pretože Menander tvrdí, že Chagan potom, ako pri Sirmiu vystúpil na horný, teda na ľavý breh Sávy, spustošil mužov a dediny Slovanov ohňom a mečom.³⁵⁰ Domnieval by som sa, že Menandrovi Slovania sú po-

³⁴⁰ Niektorí uvádzajú *Meraniam*.

³⁴¹ Pozri Pubička, na citovanom mieste, s. 201.

³⁴² Idem, s. 200 pri roku 610.

³⁴³ Idem, *ibidem*.

³⁴⁴ Sigebert z Gembloux (lat. Sigebertus Gemblacensis; asi 1030 – 5. október 1112) – benediktínsky mních, stredoveký historik, známy najmä ako autor kroniky, ktorý bol proti expanzívnemu pápežstvu Gregora VII. a Pascala II. (Poznámka prekladateľa.)

³⁴⁵ Pri roku 595.

³⁴⁶ Childebert I. (496 – 558) – franský kráľ, jeden zo štyroch synov Chlodovika I., spolu s bratmi viedol boje s Ostrogótmami a Visigótmami. (Poznámka prekladateľa.)

³⁴⁷ Dejiny Longobardov XVII, u Pubičku s. 170.

³⁴⁸ IV, 39; u Pubičku pri roku 576, s. 158.

³⁴⁹ Výpisky, s. 76.

³⁵⁰ Letopisy Avarov pri roku 579.

tomkovia Satagov, ktorých Jornandes³⁵¹ umiestnil v Dolnej³⁵² Panónii³⁵³ a ktorí obývali mesto Bassiana,³⁵⁴ podrobení boli Atilovmu synovi Dinziovi (Dengizikovi). V skutočnosti už samotná Laurentiova reč ukazuje, že Slovania mu podliehali a že aj v skorších dobách slobodní ľudia v ich krajine zotrúvali na otcovskej pôde, pričom platili dane barbarským národom, ktoré z času na čas získali prevahu. Ale to sú Shockii a Chorváti, ktorých dialekt jazyka sa líšil od Sarmatov. Nik zo Satagov, nik z Menandrových Slovanov nezaznamenal migráciu do týchto miest, tak ako ani jedna zo siedmich generácií Slovanov v Mézii,³⁵⁵ a už v 5. storočí, ako uvádza³⁵⁶ Mojžiš Choronský,³⁵⁷ sa Slovania z Trácie rozdelili na dvadsaťpäť kmeňov.

Zanechali sme Herakleiov vek a nachádzame Slovanov pri nájazde Avarov u Chorvátov. Nasledujú Góti, ktorí Justiniánovi vytrhli Dalmáciu so Sáviou. Skôr, ako budeme pokračovať v týchto časoch, rád by som uviedol niečo o pôvode migrácie Chorvátov, ktorú opisuje Porfyrogenet.

IV. Počas toho, ako Herakleios držal žezlo vlády, bulharský vojvodca Cubratus, Theophanov Crobatus,³⁵⁸ keď boli Avari ako spojenci odmietnutí, prostredníctvom vyslaného posolstva k Herakleiovi s ním uzavrel mier, ktorý dodržiaval až do konca svojho života.³⁵⁹ Mal piatich synov, ktorým vraj zanechal závet, aby sa po jeho smrti zhromaždili pohanía a vrátili sa do vlasti. V skutočnosti sa po smrti otca rozišli do rôznych končín, Batbaias a Cubratus odišli do Tanaimu, Asparuch do Danapru, štvrtý, prekračiac Dunaj, do Panónie a spojil sa s Avarmi, piaty odišiel do Ravenny v Itálii.³⁶⁰

Avšak v dvadsiatom roku vlády Herakleia, v čase, keď medzi Bulharmi vznikol spor, či povstali z bulharského, alebo avarskeho rodu, a mal sa zvoliť vládca, Avari Bulharov porazili, pričom deväťtisíc mužov so svojimi manželkami a deťmi opustilo Panóniu, odišli do Bavorska a usadili sa tam so súhlasom Dagoberta. Pravda, pre zradu Franského národa boli počas jednej noci zničení. Rovnakým spôsobom som sa na úteku tackal so 700 mužmi, okrem manželiek a detí do marky Vinidov, keď medzi Vinidmi vládol Samo.³⁶¹

Len čo sa toto dočítal Porfyrogenet v spisoch predkov, aby predostrel históriu skôr veľkolepú než pravdivú, vyviedol Chorvátov na čele s piatimi bratmi a dvoma sestrami, *ἀπὸ τῆς Βαυβαρείας*, z Bieleho Chorvátska s prosperujúcimi stádami na územie Dalmácie a Liburnie. V dvadsiatom šiestom roku po smrti Herakleia Cubaovi synovia sa po prvýkrát rozdelili, zatiaľ čo Vinidi si pokojne našli so svojimi susedmi, osem rokov predtým, ako sa naplnil Samov

³⁵¹ Jornandes (okolo 480 – po 552) – neskororímsky historik, pôvodom Gót, autor diel Zhrnutie období alebo čias, čiže o pôvode a dejinách rímskeho národa a O pôvode a dejinách Gétov. (Poznámka prekladateľa.)

³⁵² Niektorí (uvádzajú) *inferiori*.

³⁵³ Dejiny Gótov, kap. 53.

³⁵⁴ Bassiana bolo dôležitým starovekým rímskym mestom v Panónii, dnes Syrmia v srbskej Vojvodine. (Poznámka prekladateľa.)

³⁵⁵ U Praya Letopisy Avarov, s. 263.

³⁵⁶ Gotlieb, Anton, Morava Slovanov § 3, s. 17.

³⁵⁷ Mojžiš Choronský, inak aj Moyses Khorensi (410 – 490) – arménsky historik, autor arménskych dejín. (Poznámka prekladateľa.)

³⁵⁸ Pray, Letopisy Avarov pri roku 635, Pubička pri roku 634.

³⁵⁹ Nikefor u Praya, na citovanom mieste.

³⁶⁰ Pozri Pray pri roku 667.

³⁶¹ Fredegar, kap. 71, u Praya pri roku 630.

osud, po ktorom v krátkom medziobdobí vládli Vinidom viacerí menší panovníci, a potom až do veku Pipina vládol Boruthus.³⁶²

V. Slovania boli v Dalmácii prítomní už od roku 449, ak to Konštantín správne spočítal. Píše totiž, že od tej doby, keď sa salonskí občania, potom, ako sa Slovania (ktorých nazýva aj Avarmi) zmocnili mesta Salonu,³⁶³ presťahovali do Ragusy, prešlo 500 rokov do jeho súčasnosti.³⁶⁴ Bolo to v čase Atilu, ktorý vraj spustošil Ilýriu (východnú), Tráciu, Dáciu a Méziu, ale nepokúsil sa o žiaden vpád do Dalmácie. Ale Konštantín sa rozhodol vyrieknuť, že Góti, ktorí za cisára Justiniána obsadili Dalmáciu a Liburniu, so Slovanmi bývajúcimi na tomto území vychádzali dobre. Je však pravda, že mnohí historici vlasti od Dioklea spájali gótskych vládcov so Slovanmi. Zaiste, keď sa západná ríša ponáhľala do záhuby a zaplavili ju barbarské národy, synovia vlasti obsadiac najskôr bezpečnejšie miesta v horách, sa obzerali späť za slobodou zdedenou po otcoch, pričom sa často spojili s prisťahovalcami. Aby si to nemusel s námahou zhromažďovať z dávnych letopisov Dalmácie.

Za vlády Justiniána sa totiž vo východnej Dalmácii, do ktorej sa neskôr rozšírili Srbi, s gótskymi kniežatami stretli aj Slovania. Tak v čase, keď bol v Salone arcibiskup Honorius III., ktorý stál na čele arcibiskupstva v rokoch 527 až 544, sa spolu s Ostroilom³⁶⁵ a Sevioladom uvádza Selimir³⁶⁶ a Vladan. A skutočne, Vladanovo meno sa objavuje až do roku 580, Selimirovo do roku 566. Potom od roku 638 vládli štyria tyrani a nepriatelia cirkvi, od smrti Ratomira po Selimira II., ktorý zrušil tyranu a po dlhotrvajúcej vojne priniesol kresťanstvu mier.³⁶⁷ Pri roku 650 (sa uvádza) ten istý Selimir s Budimírom. Za Jána VI., arcibiskupa zo Salony, ktorý ako arcibiskup pôsobil v rokoch 650 až 680, za vlády Konštantína III., Konštantína II., Konštantína IV. Pogonata, za vládcov východnej Dalmácie alebo Chorvátska, za vlády Corbata Porina. Porina, otca Porgu, spomína aj Porfyrogenet. Asi v polovici deviateho storočia, po smrti Ciaslaia, Diokleas uviedol.³⁶⁸ Potom krajina zostala bez kráľa a báni začali ovládať svoju vlastnú zem a každý vládol nad provinciami a územiami.

VI. Ale je pravda, že kedysi dávno k takémuto rozdeleniu došlo. Lebo z týchto niekoľkých úryvkov z listiny salonskeho arcibiskupa vidno, že v tej istej provincii vládli od príchodu Gótov do Dalmácie viacerí súčasne. A vláda Michaela Balba predbehla Ciaslavov vek o viac ako tridsať rokov. Porfyrogenet o ňom hovorí toto: „Od Herakleiovej vlády, *πᾶσα ἡ Δαλματία, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἔθνη οἷον Χρωβάτοι, Σέρβλοι, Ζαχλούμοι, Τερβονιωῖται, Καναλεῖται, Διοκλετιανοὶ, καὶ Ἀρεντιανοὶ*, celá Dalmácia, a nielen tieto susedné národy ako Chorváti, Srbi, Zachluniti, Terbunioti, Kanaliti, Diokleciáni a Arentáni, - - ušli spod rímskej právomoci. Keďže Rímska ríša pre zbabelosť a lenivosť vtedajších vládcov, najmä Michala Amorského Balba, dosiaľ nezanikla, *οἱ τὰ τῆς Δαλματίας κάσρα οἰκοῦντες γεγόνασιν αυτοκέφαλοι, μῆτε τῷ βασιλεῖ Ρωμαίων, μῆτε ἑτέρω τινὶ ἱποκείμενοι*, tí, ktorí obývali dalmátske mestá, sa osamostatnili a nepodliehali ani rímskemu

³⁶² Pubička pri roku 659

³⁶³ Salona je zaniknuté mesto neďaleko dnešného Splitu, svojho času štvrté najväčšie mesto Rímskej ríše a hlavné sídlo provincie Ilýrie. (Poznámka prekladateľa.)

³⁶⁴ O spravovaní ríše, 29.

³⁶⁵ Ostroilom – gótsky kráľ, ktorý si podrobil Chorvátsko, Slavóniu a Dalmáciu po páde Rímskej ríše. (Poznámka prekladateľa.)

³⁶⁶ Selimir (631 – 652) – legendárny prvý srbský kráľ. (Poznámka prekladateľa.)

³⁶⁷ Farlatus I, 3, Prolegomena, s. 333.

³⁶⁸ Ibidem, s. 340, pozn. m. Diocleas R. S., kap. 19.

cisárovi, ani žiadnemu inému.“ Potom vymenoval, ako už skôr, národy, ktoré susedia s Dalmáciou, τῆς τῶν Ρωμαίων βασιλείας ἀφηνιάσαντες γεγόνασιν ἰδιόρρυθμοι καὶ ἀυτοκέφαλοι, τινὶ μὴ ὑποκείμενοι. Ἀρχοντας δὲ ὡς φασὶ ταυτὰ τὰ ἔθνη μὴ ἔχει, πλὴν Ζουπάνου γεγοντα, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ Σκλαβίνια ἔχουσι τύπον, potom, ako sa striasli nadvlády Rímskej ríše, boli slobodní a riadili sa podľa svojich vlastných zákonov, a nie podľa cudzích. Vskutku, ako hovoria, tieto národy nemajú okrem starých županov vládcov, ako aj zvyšok slovanského ľudu.³⁶⁹ Potiaľto vznešený pisateľ.

Ale pred Herakleiom naozaj žili v Dalmácii králi Selimir a Vladan poddaní Gótom a početnosť takýchto vládcov ukazuje, že Dalmácia, najmä tá hornatá, so susednými územiami pri výpadoch barbarkých národov predovšetkým za vlády Justiniána, keď videli, ako sa Rimania vytrácajú, postupne obnovili svoju slobodu a začali vládnuť po krajoch vlastnému ľudu ako kedysi. A tak tieto provincie nerozdelil najprv Ciaslaus medzi bánov ani Herakleius, ani Michael Balbus medzi županov, ani následne Zachlumi, Terbuniotovia, Kanalíti, Diokleciánovci, Arentáni, práve tak ako ani Chorváti a Srbi nepovstali až vtedy. Ani tieto mená sem neprinesli z Karpát, iba ak by si tvrdil, že tam boli prenesení Diocleas aj Narona. Toto sú prastaré mená národov, podobne ako aj Slovanov, ktoré sme spoznali neskôr, keď sa dali spoznať počas vojen. Ale venujme sa Panónčanom.

§ VI.

Svébi, o ktorých sa v 6. storočí zmieňujú Procopius a Iornandes, ako aj diakon Pavol v panónskych krajinách, sú predkami Chorvátov.

1. Tam, kde Menander umiestnil Slovanov s vodcom Laurentiom v Panónii pri Sáve, žili krátko predtým Svébi podrobení časti Longobardov.

Lebo Alboinus vraj, potom ako Avari opustili Panóniu, priviedol so sebou do Itálie mnohé z rôznych národov, ktoré si buď iní králi, alebo on sám podrobil.³⁷⁰ „Odvtedy až dodnes,“ pokračuje Diakon, „nazývame ich dediny, v ktorých žijú, gepidské, bulharské, sarmatské, panónske, svébske, norické.“ Jornandes uviedol trochu pozmenene Svébi, ak tu nenastala chyba pri opise. Hovorí o Hunimundovi, svébskom vodcovi, ktorý prešiel do Dalmácie, a keď sa vracal domov obťažkaný korisťou, zajal ho v boji pri jazere Pelsodi³⁷¹ v Panónii gótsky vodca Theodemir.³⁷² A samozrejme, samotný výrok: „pretože Suevia bola blízko Dalmácie a nebola neďaleko Panónie“,³⁷³ ukazuje, že Jornandes chcel povedať Suavia. Lebo územie germánskeho národa Svébov, ktorý opisuje o niečo neskôr, bolo ďaleko od Panónčanov aj od Dalmatíncov. Hovorí, že toto územie Svébov³⁷⁴ susedí na východe s Bójmi, na západe s Frankami, na juhu s Burgundmi a na severe s Durinkami.

II. Ešte jasnejšie to spomína Prokopius v čase Justiniána, keď pripája Svébov k Siscom. Lebo potom, ako vymenoval Liburnčanov, Istrijčanov a Venetov, hovorí:³⁷⁵ „Aj toto sú obyvatelia

³⁶⁹ O spravovaní ríše, 29.

³⁷⁰ Varnefrid, Dejiny Longobardov II, 26.

³⁷¹ Je to Balaton.

³⁷² Theodemir († 570) – bol jedným z posledných svébských kráľov Galície a jedným z prvých chalcedónskych kresťanov. (Poznámka prekladateľa.)

³⁷³ Dejiny Gétov, kap. 33.

³⁷⁴ Ibidem, kap. 55.

³⁷⁵ Gótske vojny, I, 15.

mora.“ ὕπερθε δὲ αὐτῶν, Σίσκιοί τε, καὶ Σουάβοι, οὐχ οἱ Φράγγων κατήκοοι, ἀλλὰ παρὰ τούτοις ἕτεροι, χώραν τὴν με||σὸγειον ἔχουσι, nad ktorými sú Siskovia a Svébi, nie tí, ktorí poslúchajú Frankov, ale odlišní od týchto, ktorí okupujú vnútrozemie, ὑπὲρ τούτους Κάρνιοι καὶ Νορικοὶ ἴδονται, za nimi sídlia Korutánci a Norici. Staroveké názvy provincií a národov boli krátko po odchode Longobardov zmenené.

Hovorí sa, že Siskovia a Svébi boli barbarmi, to znamená, rozprávali rozdielnym jazykom než Góti a Rimania. „Vitiges³⁷⁶ poslal Asinaria³⁷⁷ a Uligisala³⁷⁸ s veľkým vojskom do Dalmácie, aby ju prinavrátili pod nadvládu Gótot, a prikazuje ἐκ τῶν ἀμφὶ Σουαβίαν χωρίων στράτευμα ἐταιρῖσαμένοις τῶν τάτη βαρβάρων, aby, keď uvidia domorodé barbarské sily z územia Suavie, pochodovali priamo do Dalmácie a Salony.“ A kým sa zdržiavali pri Suavii hovorí³⁷⁹ ἀμφὶ τὴν Σουαβίαν, Asinarius τὸ τῶν βαρβάρων στράτευμα ἤγειρε, naverboval barbarské vojsko a Vligisalus sám priviedol Gótot do Liburnie. Zo Suavie sa išlo do Liburnie, zo Sisaku do Scardony.

Títo Svébi, barbari a pôvodní obyvatelia bývajúci pri Sáve, ktorí sa o niečo skôr nazývali Saviovia a o niečo neskôr Slovania (*Slavi*), boli starobylými obyvateľmi krajiny, potomkami Panónčanov. Nikto totiž nespomína ich príchod, a keď časť z nich odišla s Longobardmi do Itálie, zvyšok zostal doma.

III. Na konci 5. storočia, keď sa Chorváti ukrývali v Suavii, východná Ilýria zanechala znaky ilýrskeho jazyka v Justiniánovom potomstve. Vskutku, Justín starší ἐκ Βεδερτιανῆ³⁸⁰ alebo presnejšie Βεδερίνῆ³⁸¹ povstal vo Vedrine. Jeho manželka bola Λουπκίνη, čo Prokopius, neznalý ilýrskeho jazyka, považoval z pohľadu latinčiny za potupné. Výraz *Ljubicza* alebo *Ljubiczna* ἀπὸ τῆς *ljuba*, sa v rodnom jazyku používalo na označenie nevesty a toto pomenovanie Ilýri neprestali používať dodnes. Justiniánus, synovec Justínovej sestry, mal za otca Isztoka, matku Biglenicu Βιγλενίζαν (Viljenicza), ako to dosvedčuje Theofil, jeho učiteľ. Jedno u Ilýrčanov znamená východ, druhé Nymfa.³⁸² *Vila* je aj dnes u nás lesnou múzou, prostredníctvom jej vzývania naši predkovia zvykli veštiť.

Ale ako v spôsobe života, tak aj v reči Justinián uprednostňoval všetko ilýrske, ako dosvedčuje Prokopios.³⁸³ „Na začiatku vlády,“ hovorí, „nevlastnil alebo sa nestaral o nič, čo patrilo k cisárskemu majestátu, ἀλλὰ τὴν τε γλῶτταν, καὶ τὸ σχῆμα, καὶ τὴν διάνοιαν ἐβαρβάριζεν, ale jazykom, spôsobom života a charakterom sa priblížil skôr k barbarským mravom. Hovoril materinskou rečou, žil obvyklým spôsobom života, nepochybne ilýrskym.“³⁸⁴ U mladého Justiniána, ako dosvedčuje jeho učiteľ, znamenal výraz *Vpravda*, ktorý označuje súdnu právomoc, ἀπὸ τοῦ *pravda*, spravodlivosť. Odtiaľ pochádza priezvisko Justiniánus a možno aj meno starého otca Justínus.

³⁷⁶ Vitiges – ostrogótsky kráľ v rokoch 536 – 540. (Poznámka prekladateľa.)

³⁷⁷ Asinarius – ostrogótsky vojvodca, ktorý počas Justiniánovej gótskej vojny viedol výpravu do Dalmácie s cieľom dobyť Salonu. (Poznámka prekladateľa.)

³⁷⁸ Uligisalus – ostrogótsky vojenský veliteľ, ktorý bol porazený v bitke o Scardon. (Poznámka prekladateľa.)

³⁷⁹ Dejiny I, 16.

³⁸⁰ Procopius, Tajné dejiny, kap. 4.

³⁸¹ Tak ako je *lupa* (vlčica, neviestka), z toho *lupanar* (nevestinec).

³⁸² Kollár to uvádza trochu inak, A. H. I, 3, § 10n, ale nie podľa zákonitosti ilýrčiny .

³⁸³ Procopius, Tajné dejiny, kap. 14.

³⁸⁴ Pozri poznámky Alemana v Procopiovi, na citovanom mieste.

IV. Na základe tohto aj Schlözerus, veľmi svedomitý historik slovanských dejín, sa domnieval, že Ilýri sú slovanského pôvodu, obviňujúc z nevedomosti tých, ktorí si myslia, že slovanský národ sem prvý raz prišiel v 6. storočí.³⁸⁵ Ilýri boli určite kedysi tými, ktorými sú aj dnes, lebo Germáni, Galovia, Itali, Gréci a iní sú potomkovia svojich predkov, ktorí nesú rovnaké meno.

A dodnes existujú názvy ostrovov, miest, národov onoho dávneho veku, v ktorých možno vnímať ilýrsky jazyk našich predkov. Dunaj, Dráva, Drina, Corcoras, Sisak, Metubaris sú ilýrske názvy.³⁸⁶ Veľmi sčítaný Fortis, výnimočne dôkladný a svedomitý muž ich spoznal počas putovania Dalmáciou, o čo viac výrazov by však mohlo mať naše Ilyrikum. Pri prechádzaní dalmátskych hôr chápal, že zvyky tohto národa a samotný spôsob reči obsahujú v sebe niečo zo vzdialenej starobylosti. To tvrdím. Z tohto dôvodu sa domnieval, že tie starobylé názvy *Promona, Aluona, Senia, Iadera, Rataneum, Stlupi, Vscana, Bilaxora, Zagora, Tristolus, Ciabrus, Ochra, Pleuratus, Agron, Teuta, Dardani, Triballi, Grabaei, Pirustae* sú očividne slovanské.³⁸⁷ Viac takých sme vymenovali v diele o Dunaji, ktoré spolu s ostatnými argumentmi dokazujú, že starobylý jazyk Ilýrov bol úplne rovnaký ako ten, ktorý sa dnes nazýva ilýrčinou. A počas toľkých storočí nepodľahla zmene. Lebo dnes hovoríme celkom presne tým istým spôsobom, ako pred 300 rokmi hovorili naši: Katarini Kralyici Boszanszkoj.³⁸⁸ Pred 600 rokmi *βεζεϊτε ó Τζαϊσαρ, bjexite!* eto Cessar.³⁸⁹ Pred týmito tisícšesťdesiatimi a viac rokmi: *Βογαίωvov, Bog-je-ono,*³⁹⁰ *Μεβεβρία, Πολτιοβρία,*³⁹¹ *Menin-brieg, Poltin-brieg;* v spomínanom diele nájdeš viaceré takéto výrazy. Sledujme teraz už obyvateľov Savie.

§ VII.

Suavia sa pred Jornandesom a Prokopiom volala Sauia, ktorej obyvateľmi boli Panónčania, predkovia Kréťanov.

I. Jornandes v známom diele, v ktorom sa venoval postupnosti kráľovstiev a časov, medzi osemnástimi provinciami Ilýrie uvádza Suaviu podľa zvyku svojej doby, ktorú skorší historici nazývali Savia. Hovorí, že Ilýria sa skladá z osemnástich provincií.³⁹² Sú to: dve Noriká, dve Panónie, dve Valérie, Suavia, Dalmácia atď. Sextus Rufus, spisovateľ za vlády cisára Valentiniána,³⁹³ ktorého Jornandes odpísal takmer tými istými slovami: „Ilýria má sedemnást' provincií,“ hovorí, „dve Noriká, dve Panónie, Valériu, Saviu.“³⁹⁴ Podľa poznatku o ríši, na ktorý sa vzdelanci odvolávajú až do čias Theodosia mladšieho,³⁹⁵ umiestnil Sisak v Savii a Sirmium v Panónii (s prívlastkom) Secunda, miestodržiteľ pokladnice Sisakov, Savie. Rufus na inom mieste nazýva toto územie sávskym.³⁹⁶ „Pod panónskym kráľom Bathonom,“ hovorí, „sa dostali na územie našej Panónie. Keď porazili Amantinov bývajúcich medzi Sávou a Drávou, získali oblasť Sa-

³⁸⁵ Severské dejiny, s. 276.

³⁸⁶ Po odstránení cudzej koncovky *dan, drin, zdrav, gork* alebo *gorok, szejeticz, medjubarje*.

³⁸⁷ Putovanie po Dalmácii I, s. 45.

³⁸⁸ Epitaf Kataríny u Lambeca, Bibliotheca Vindelicorum I, s. 92, vydané vo Viedni v roku 1655.

³⁸⁹ Cedrenus pri roku 1018 v diele Dejiny.

³⁹⁰ Scrabonius VII., s. 298.

³⁹¹ Idem, s. 319, vydané v Paríži, 1620.

³⁹² I. kniha.

³⁹³ Valentinián I. (321 – 375) – vládol v rokoch 364 až 375 ako nasledovník cisára Joviana. (Poznámka prekladateľa.)

³⁹⁴ Podrobnejší výklad pozri v našom Zemepise.

³⁹⁵ Theodosius II. (401 – 450) – po smrti svojho otca sa ako 7-ročný stal východorímskym cisárom. (Poznámka prekladateľa.)

³⁹⁶ Stručný prehľad, 7.

vie a územie druhej Panónie.“ Obe mali takmer tú istú hranicu, ktorá aj dnes delí Slavóncov od Chorvátov, línia vedúca od Drávy cez Moslavinu k prameňu rieky Cetina v Dalmácii. Sávi obývali územie od tejto hranice až po západ a ich potomkovia bývajú v Chorvátsku dodnes. Táto časť Panónie pred Valentiniánovým vekom bola v súpise Hornej Panónie podľa starého usporiadania tejto provincie, ktoré zaviedli Rimania, ktorého kópiu zaznamenal Claudius Ptolemaius.³⁹⁷

II. A tak boli naši Panónčania, ktorí vlastnili rozsiahle územie, počas rozkvetu Rímskej ríše nútení rozdeliť sa na niekoľko spoločenstiev, ktoré spravovali prostredníctvom rodín ako slobodný štát. Appianus, opisujúc vojenské ťaženie Augusta v Panónii, takto jasne hovorí o našich, dosiaľ slobodne žijúcich vo vlasti:³⁹⁸ *Οὐδ' ἐς βουλευτήρια κοινὰ σιγήσασιν, οὐδ' ἄρχοντες αὐτοῖς ἦσαν ἐπὶ πᾶσιν. Vo všeobecnosti nejestvuje spoločná vláda nad celým národom, nie sú žiadne spoločné súdy, žiadni vládcovia, skutočne žili oddelene podľa príbuzenstva vo svojich rodinách. Oí πόλεις ὄκουν οἱ Παῖονες οἶδε, ἀλλ' ἀγροὺς ἢ κόμας κατὰ συγγένειαν, neobývajú panónske mestá, ale polia alebo dediny podľa príbuzenstva.*³⁹⁹

Takáto bola tvár dávneho štátu, ktorý na zhromaždeniach v slobodných mestách, akými boli Iassi, Andautonia a mnoho ďalších, kým ešte prekvitala Rímska ríša, splňal predstavu starobylého štátu, a potom, ako barbari zaplavili krajiny, prešiel na potomstvo. Túto podobu mal v čase Gótotov, Avarov a Frankov. Vtedy naši predkovia bojovali predovšetkým za slobodu našej vlasti a za slávu našich mien, keď videli, že ich príselci násilne utláčajú alebo že ich nadvláda privádza na mizinu. Toto bola podoba chorvátskeho mena, ktoré opísal Porfyrogenet, keď sa Chorváti od čias Herakleia za neistej situácie na Východe potom, ako sa striasli svojho jarma, začali držať svojej dávnej nezávislosti na území rozdelenom na župy.

III. A aby som ukončil terajšie pátranie, na základe ktorého mohli poučení čitatelia, ktorým je prednejšia pravda pred štúdiom strán, ľahko nájsť starú vlasť Chorvátov, postupujúc od Rimánov až do čias Konštantína Porfyrogeneta, privediem v krátkosti Panónčanov do Chorvátska. Rimania považovali Panónčanov, veľký národ, v tejto krajine za pôvodných obyvateľov. A nikdy sa nikomu z predkov ani neprisnilo, že Panónčania sú tu prisťahovalci. Panónia s domácim obyvateľstvom zotrvala pod Gótmami, Gepidmi, Longobardmi, Avarmi aj Frankami. Nijakí z nich neovládal celú provinciu, ako bola ohraničená rímskou nadvládou. Všetky tieto barbarské národy sem prišli odinakaľ, sčasti po odčlenení sa od iného národa, sčasti potom, ako boli porazení a vyhnaní na toto miesto, vyjmúc azda niekoľkých, ktorí boli potom nútení osvojiť si spôsoby a jazyk domorodcov. Keď boli príselci takto rozptýlení a odrezaní, zrazu sa na toľkých ilýrskych územiach objavili sami Ilýri, sami Chorváti. Budeme si myslieť, že taký veľký národ pod vládou jedného Herakleia, sa zrodil za jednu noc ako huby po daždi? Nie, tí, ktorým tieto myšlienky niekedy robili potešenie, zrejme skôr prezentovali obraz básnikov než historikov, ktorí využívali povolenie zakladať nové svety a nové národy. Jazyk nedovoľuje odvodzovať pôvod Chorvátov od Karpát. Nie je sarmatského, ale ilýrskeho pôvodu, pričom tieto jazyky musia byť starostlivo oddelené, ak by si nechcel zmiešať všetky veci dohromady, a tak zahaliť temnotou aj veci, ktoré sú inak jasné. Teraz by som rád začal rozhovor o starobylom jazyku Chorvátov.

³⁹⁷ Claudius Ptolemaius (asi 85 – 165) – grécky geograf, astronóm a astrológ, ktorý pravdepodobne žil a pôsobil v egyptskej Alexandrii. (Poznámka prekladateľa.)

³⁹⁸ (Dejiny) Ilýrov, kap. 22.

³⁹⁹ Jednako sám považuje za murované mestá Sisak, Metulu, Modruš a iné.

FILOLOGICKÝ OBRAZ

2. KNIHA JAZYK OBYVATEĽOV PANÓNIE

§ I

Rôzne názory na panónsky jazyk

1. Pochop, že väčšinu dnešných významnejších spisovateľov, ktorí prišli na toto územie, priviedli slová Appiana z Alexandrie k tomu, aby sa domnievali, že Panónčania, inak nazývaní Paioni, boli gréckeho pôvodu, pretože Paioni, ktorých spomína otec básnikov v Illiade pri rieke Axios (dnešný Vardar, pozn. prekladateľa), boli Gréci. Všetmi si predovšetkým Lazia,⁴⁰⁰ ktorý má významné zásluhy na poli písomníctva, spolu s Aventinom v Dejínach Bojoľanov a s Cluveriom⁴⁰¹ v diele Starobylé Nemecko. Knihami o sťahovaní národov odovzdal pochodeň ostatným vzdelancom, aby sa začali zaoberať touto témou.

Uvidíš ich, ako sťa na vojenský povel nasledujú zrýchleným alebo pomalým krokom celý zástup historikov píšucich o ilýrskych dejinách. Títo sa domnievali, že treba odčleniť Panónčanov od Ilýrov, lebo spozorovali prevažovanie mena Keltov medzi Ilýrmi, aby sa Ilýri pripísali ku Keltom (o ktorých hovoria, že boli pôvodne Germáni) a Panónčania ku Grékom. Toto bol po Laziovi a Cluverovi názor Schönlebena,⁴⁰² Lambecka,⁴⁰³ Bedekoviča,⁴⁰⁴ Sáskeho⁴⁰⁵ a Farlatiho,⁴⁰⁶ ktorý sa zakladal predovšetkým na Laziových komentároch.

Štefan (Salagius), veľmi učený muž s mimoriadnymi zásluhami o panónske dejiny, keď zbadal, že Panónčania boli spojení s ilýrskym menom, aby sa neodchýlil od Farlatovho názoru, ktorý uznával najviac, odvážil sa vyriešiť niečo nové, čo ostatní netvrdili. Navrhoval totiž, že je potrebné Ilýrov nielen ako susedov Jadranu, ale ďalej aj Panónčanov a obyvateľov Mézie, ako aj Dákov a Trákov, to znamená všetko, čo sa v širšom kontexte nazýva Ilýria, pričleniť ku keltskému alebo, ako sám hovorí, germánskemu národu. Ku komu sa potom prikloníme?

II. Národní historici, ktorí uvažovali podľa lepšieho vkusu a filológie, si myslia niečo iné. Ako napríklad Svätajánsky, Timon, Bel, Severini a Kollár, ak pomlčíme o historikoch menších národov. Martin Svätajánsky, ktorý podľa Timonovho⁴⁰⁷ svedectva ako prvý začal veľmi starostlivo skúmať uhorské dejiny a vyniesol na svetlo mnohé nejasné veci, v Rozmanitostiach⁴⁰⁸ píše takto o našich Ilýroch: „Prvými obyvateľmi Panónie boli Panónčania, ktorých jazyk bol a de facto je slovanský.“ Samuel Timon, ktorý sa ako prvý pokúsil preniknúť hlbšie do panónskych

⁴⁰⁰ Wolfgang Laz, lat. Lazius (1514 – 1565) – rakúsky humanista, pôsobiaci aj ako kartograf, historik a lekár. (Poznámka prekladateľa.)

⁴⁰¹ Philip Clüver (1580 – 1622) – nemecký geograf a historik, autor viacerých zemepisných a historických diel, vychádzajúcich zo staroveku. (Poznámka prekladateľa.)

⁴⁰² Johann Ludwig Schönleben (1618 – 1681) – kranský kňaz, rétor a historik. (Poznámka prekladateľa.)

⁴⁰³ Peter Lambeck (1628 – 1680) – nemecký historik a knihovník. (Poznámka prekladateľa.)

⁴⁰⁴ Kazimír Bedekovič (1728 – 1781) – jezuita, chorvátsky náboženský spisovateľ. (Poznámka prekladateľa.)

⁴⁰⁵ Ján Tomka Sásky (1692 – 1762) – slovenský geograf, historik a pedagóg, blízky spolupracovník Mateja Bela. (Poznámka prekladateľa.)

⁴⁰⁶ Daniele Farlati (1690 – 1773) – jezuita, taliansky historik, autor diela Posvätná Ilýria. (Poznámka prekladateľa.)

⁴⁰⁷ Dodatok k Obrazu Uhorska, s. 9.

⁴⁰⁸ V II. časti, III. dekáda, záznam 119.

a dáckych dejín, keď videl, že neskoršie časy nemožno patrične opísať, iba tak, že sa vychádza z dávných čias, zastáva Svätójánskeho názor.⁴⁰⁹ „Pretože padla zmienka o jazyku Jazygov,“ hovorí, „je možné pýtať sa aj na jazyk Panónčanov. Cornelius Tacitus uisťuje, že nie je germánsky, avšak ani grécky. Totiž prečo by autor jazyk Osov, ktorými boli títo Jazygovia, nazval panónskym jazykom? Takže slovanský jazyk bol aj jazykom Panónčanov.“ Preto Bel, muž každopádne významnejší, tvrdí, že Panónčania boli nazývaní v materinskej reči *pánmi*, od slovného koreňa PAN, tak ako *Pani-oni*, *neobmedzení vládcovia*, *páni zeme*.⁴¹⁰

Vďačne vyznávame, že komentáre Jána Severina, nášho veľmi dobrého priateľa, keď bol nažive, k panónskej histórii nás veľmi nasmerovali. Ako Timonov nasledovník, len čo sa výklad dostal k Osom, poznamenal nasledovné: „Vynára sa tu otázka o jazyku Osov.“ – Historik Tacitus nazýva tento jazyk panónskym. Zdá sa, že je celkom odlišný od nemčiny, latinčiny a gréčtiny. Ale ani galský jazyk starých Keltov, ktorý používali Góti, nebol podobný sarmatskej reči (ktorú dnes nazývame slavónskou). Maďarský jazyk schvaľuje jedine ten, kto nevie, v akom čase prišli Huni do Panónie.⁴¹¹ Toto uplatňujú viacerí tak v tomto diele, ako aj v Preslávenej Panónii,⁴¹² čo nie je hodné čítania. K týmto je možné pridať krakovského biskupa Vincenta Kadľubka,⁴¹³ ktorý v 13. storočí vydal komentáre o dejinách Poliakov a okrem iného poznamenáva: „Panónia je podľa niektorých matkou a pôvodkyňou všetkých Slovanov a ich národov.“⁴¹⁴ Aj keď sa to môže zdať príliš zveličené. Pripoj k nim Kollára⁴¹⁵ a získaš ďalších vynikajúcich historikov, ktorí o tejto veci hovorili. Ich názor potom, čo sme sa striasli Appianových slov, ktorý nám poskytol príležitosť toľko básniť o Keltoch, podporíme novými a veľmi silnými argumentmi, ako sme sami presvedčení. Poď, uvidíme kolísku ilýrskeho národa!

III. Appianos, rodák z Alexandrie, ktorý sprístupnil komentáre k rímskym dejinám za cisára Antonia Pia v knižočke s ilýrskym názvom, ktorú ako prvý vydal v celku Dávid Hoeschel⁴¹⁶ z rukopisných kódexov v Augsburgu, po krátkom úvode hovorí takto:⁴¹⁷ „*Φασι δὲ τὴν μὲν χώραν ἐπώνυμον Ἰλλυριοῦ, τοῦ Πολυφήμου γενέσθαι. Πολυφήμω γὰρ τῷ Κίκλωπι καὶ Γαλατεῖα Κελτῶν καὶ Ἰλλυριῶν, καὶ Γάλαν παῖδας ὄντας, ἐξορμήσει Σικελίας, καὶ ἄρξει τῶν δι' αὐτοὺς Κελτῶν, Ἰλλυριῶν, καὶ Γαλατῶν λεγομένων, καὶ τότε μοι μάλιστα πολλὰ μυθεόντων ἕτερα πολλῶν ἀρέσκει. Ἰλλυριῶ δὲ παῖδας, Εγγέλεα, καὶ Αὐταριέα,⁴¹⁸ καὶ Δάρδανον, καὶ Μαῖδον, καὶ Τάυλαντα, καὶ Πεῤῥαῖβὸν γενέσθαι, καὶ θυγατέρας, Παρθῶ καὶ Λαορθῶ, καὶ Δασσαρῶ, καὶ ἐτέρας. ὅθεν εἰσὶ Ταυλάντιοί τε καὶ Πεῤῥαῖβοι καὶ Εγγέλεες, καὶ Αὐταριεῖς, καὶ Δάρδανοι, καὶ Παρθηνοὶ καὶ Δασσαρήτιοι, καὶ Δάρσοι. Αὐταριεῖ δὲ ἀπὸ Παννόνιον ἠγοῦνται παῖδα ἢ Παίονα γενέσθαι, καὶ Σκορδίσκον Παίονι,⁴¹⁹ καὶ Τριβαλλόν. ὧν ὁμοίως τὰ ἔθνη παρώνυμα εἶναι. Καὶ τότε μὲν τοῖς ἀρχαιολογοῦσι μεθείσθω.* Hovorí, že ilýrska krajina dostala pomenovanie po Illyrovi, synovi

⁴⁰⁹ Obraz starého Uhorska I, § 13.

⁴¹⁰ Por. Severini, Rozprava o Jazygoch, § IV, s. 60, pozn. c.

⁴¹¹ Ibidem.

⁴¹² II, 9.

⁴¹³ Vincent Kadľubek (1150/1160 – 1223) – poľský katolícky kňaz, biskup, cistercián, v rokoch 1208 – 1217 pôsobil ako krakovský biskup. Autor diela *Chronica Polonorum*. Prídomok Kadľubek mu dal iný poľský historik Jan Długosz. (Poznámka prekladateľa.)

⁴¹⁴ Kniha I.

⁴¹⁵ Pôvaby uhorského práva, § 3.

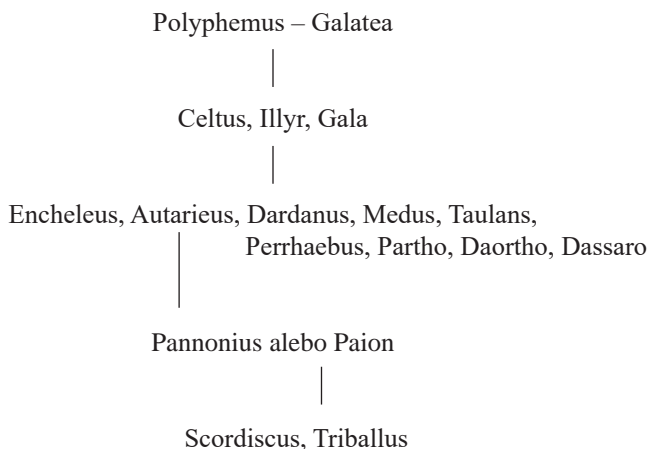
⁴¹⁶ David Hoeschel (1556 – 1617) – knihovník, editor a učenc, údajne autor viac ako 70 diel. (Poznámka prekladateľa.)

⁴¹⁷ Opp[osite] Appian[us] p[agina] 62 edit[io] Paris[iensis] 1551 Edit[io] Lips[iensis] 1785, p[agina] 831.

⁴¹⁸ Parížske vydanie Αὐταρέα.

⁴¹⁹ Ibidem Παίονωv.

Polyféma. Totiž Polyfémus mal z manželstva s Galateou synov Celta, Illyra a Galu. Títo vrah, keď odišli zo Sicílie, vládli národom, ktoré boli podľa nich nazvané Kelti, Ilýri a Galatovia.⁴²⁰ Tieto príbehy spomedzi mnohých, ktoré sa na tomto mieste rozprávajú, schvaľujem najviac. Ďalej hovoria, že Ilýr mal synov Enchelea, Autariea, Dardana, Méda, Taulanta, Perrhaeba a dcéry Parthonu, Daorthonu, Dassaronu a iné. Z nich vzišli Taulanti, Perrhaebi, Enchelesi, Avatari, Dardani, Partheni, Dassareti a Darsi. Potom sa ako potomok Autariea narodil Pannonius, od Paiona pochádzal Scordiscus a Triballus, u ktorých máme národy s podobnými priezviskami. Ale toto nech sa vskutku ponechá nadšencom staroveku.“ Dotiaľto Appianova výpoveď. Vychádza z nej tento rodokmeň:

IV. Doteraz sa nenašiel nik, kto by vyložil tento strom ilýrskeho potomstva ako celok, viacerí sa ním zaoberali len čiastočne. Pán Andrej Blaškovič⁴²¹ sa v nedávno vydanéj knihe ujal tejto úlohy. Titul knihy je *Pamiatka na ilýrske dejiny od najstarších správ ohľadom národa a mena*, azda *Knížnica* (totiž vyžaduje sa správny údaj) alebo čo prezrádza nasledujúca strana, I. kniha, prvá kniha alebo jediná, lebo číslo sa dá čítať obidvoma spôsobmi.

Prostredníctvom tejto knihy pozostávajúcej z dvadsiatich stránok, keď v prvých ôsmich kapitolách uvažoval nad rôznymi názormi týkajúcimi sa ilýrskeho mena aj nad tými postojmi historikov, ktoré boli zavrnuté, v deviatej kapitole napadne Appianovu Genealógiu, hodlajúcou poukázať na to, že Poliphemus uzavrel dohodu s Iavanom, synom Iapetha (pod ktorým tento rozumie Noema Saturna), v nasledujúcej kapitole, že Illyr sa spojil s Elizom, Iavanovým synom. Bez povšimnutia nenechá ani lýru, obľúbený nástroj medzi Ilýrmi. V posledných štyroch kapitolách sa zaoberá Cadmom a potopou týkajúcou sa Noema. Zabudol na pätnásť ďalších generácií z Ilýrie, najmä z Panónie, o ktorej, ako sa zdá, uvažoval ako o prvej. Navyše (na rozdiel od toho, čo hovorí názov) neuviedol nič, čo by sa týkalo ilýrskych dejín okrem toho, čo môžeme očakávať v nasledujúcich knihách pri genealogickom výklade. Vskutku, takýto výklad ilýrskych dejín zaberie veľa zväzkov! Ale rád by som vyložil, čo si o Appianovom tvrdení myslíme my sami.

⁴²⁰ Galatovia – keltský kmeň, ktorý sa usadil v Anatólii. (Poznámka prekladateľa.)

⁴²¹ Andrija Blaškovič (1726 – 1796) – pôsobil ako historik a archeológ, autor mnohých historických prác pojednávajúcich o dejinách Ilýrie, Panónie, Dácie a pod. (Poznámka prekladateľa.)

Sám Appianus povedal, že tento rodokmeň sa počíta medzi historiky. A nie je to nesprávne. Lebo čo by mohlo byť medzi historikmi hlúpejšie, ako pliesť rodokmene z rôznych národov do jedného národa? Ale priviesť Keltov a Galatov zo Sicílie a spájať ich v rámci jedného potomstva s Ilýrmi, je podľa môjho názoru veľmi hlúpe. Lebo kto z tých, čo nie sú neznalí gréckej antiky, by nevedel, že Kelti prišli k Ilýrom až za vlády macedónskeho kráľa Ptolemaia Kerauna okolo roku 474 od založenia Mesta? Keď viac ako osemdesiat rokov predtým mali Ilýri Amynta ako vyberača mýta? Kto by teda mohol byť Illyr, otec Ilýrov, brat Celta? Ale aj Galatovia sú nesprávne oddeľovaní od Keltov ako tí, ktorých v minulosti zvykli spájať. Z diela o Dunaji a zo zemepisných komentárov sa dozvedáme, že Scordisci neboli nesprávne označovaní ako Paioni alebo Tráci, nikto sa neprávom nepripisoval Keltom. Médi sa príbuzenstvom spájajú s Trákmi, zvyšok je správne pripočítaný k ilýrskemu národu. A to je dôvod, prečo sa v tomto rodokmeni neuvádzajú ani obyvatelia Mézie, ani Dákovia, ani Istrijci, Liburnovia, Dalmáti, ani Norici, Vindelici, Veneti a mohol by si to považovať za nedostatok a sotva niečo, čo prekračuje Oktaviánov vek. Prenecháme to však nadšencom mytológie, podobne ako to, že Ilýr je potomkom Cadma, že Ilýri sú pomenovaní po Herkulovom synovi Hyllovi, že Dodanus bol nazývaný otcom Ilýrov, alebo máš radšej nazývať ním Elisa ako Elira, a že Geta, Dák, Pannon, Brigus, Thynus boli synovia Mescha, otca Mézov. Aké zhody je možné vidieť s Apianovou genealógiou? Vráťme sa k Panónčanom.

§ II.

Pomenovanie Panónčanov v materinskom jazyku.

I. Neexistuje jeden názor, či predkov alebo súčasníkov, pokiaľ ide o pôvod slova. Turóci⁴²² opísal staršie obdobie takto: „Tento kraj,“ hovorí, „vraj kedysi nazvali podľa úrodnosti Panónia.“⁴²³ Bonfini⁴²⁴ prináša zdvojenie: „Úžasná plodnosť dobytká, - - tiež hojnosť obilia, krmiwa, zeleniny a ovocia. Z toho dôvodu panuje názor, že Panónia bola pomenovaná podľa boha pastierov Pana alebo len na základe úrodnosti. Niektorí, s ktorými sa zhoduje Appianus, nazývali Panóniu podľa Paiona, Antariovho (Autariovho) syna, ktorého niektorí volali Pannona.⁴²⁵ Otrokoksi⁴²⁶ tvrdil, že Panónčanom dal meno egyptský Pan, boh pastierov a vynálezca ich hudby.⁴²⁷ K nim sa pridáva aj Dežerický:⁴²⁸ „Pri čítaní sme sa aj my stretli s tým, že starobyľí Panónčania, totiž vtedy ešte oddaní poverčivosti, museli na tomto vrchu (sv. Martina) vykonávať slávnostnú obeť Panovi, domácemu božstvu.“⁴²⁹ Dokonca aj Timon vraví: „Ale vec jasne dokazuje aj národ, v ktorého jazyku výraz *Pan* označuje pána.“⁴³⁰ A o niečo nižšie o kráľovi Pannonovi: „Pravda, aj kráľ, ak jestvoval niekto s takým označením, bol pomenovaný podľa *Pana*, to znamená pán.

⁴²² Ján z Turca, lat. Thurocius (1435 – 1489) – autor Uhorskej kroniky, ktorá opisuje dejiny Uhorska od príchodu Maďarov do podunajskej oblasti až po obdobie vlády Mateja Korvína. (Poznámka prekladateľa.)

⁴²³ Kronika I. č., § II.

⁴²⁴ Antonio Bonfini (1427 – 1502) – taliansky humanista a historik, pôsobiaci na kráľovskom dvore v Budíne, autor Uhorských dejín (Rerum Ungaricarum decades), rozsiahleho diela, ktoré malo vplyv na uhorskú historiografiu. (Poznámka prekladateľa.)

⁴²⁵ Dekáda I, I, s. 19, 20.

⁴²⁶ František Fóris Otrokoksi (1648 – 1718) – vysokoškolský pedagóg, doktor teológie a práva, historik, autor viacerých zaujímavých diel z rozmanitých vedných oblastí. (Poznámka prekladateľa.)

⁴²⁷ Uhorské počiatky II, s. 11.

⁴²⁸ Jozef Inocent Dežerický (1702 – 1765) – cirkevný historik, autor viacerých historických diel. (Poznámka prekladateľa.)

⁴²⁹ Komentáre o počiatkoch a predkoch Maďarov, zväzok V, V, 9.

⁴³⁰ Obraz starého Uhorska I, 1.

V neskorších storočiach sa aj náčelníci slovanských provincií nazývali *báni*, pričom sa zmenilo prvé písmeno. „Ján Severini na mieste, kde opisuje slovanský jazyk, hovorí: „Najprv bolo treba dať meno, Panónia, slobodná a pani mnohých národov.“⁴³¹ Už skôr sme spomenuli, čo povedal Bel. V inom diele sa však Severini pokúša spojiť Paionov a Panónčanov s bohom Panom.⁴³²

Salagius im, naopak, protirečí: „Niektorí sa domnievajú,“ hovorí, „že oni (Panónčania) vzišli zo slovanskej rasy, na základe argumentu vychádzajúceho zo slova Pannon, o ktorom tvrdia, že je slovanské a že znamená pán. Ale argument vyvracia tvrdenie Diona Cassia.⁴³³ Jeho vlastnými slovami, s ktorými sa stretáme neskôr, dodáva: Panónčania teda neboli pomenovaní podľa slovanského slova *Pan*, ktoré označuje pána. Ale podľa latinského slova *pannis*.⁴³⁴ Toto sú hlavné názory novších autorov.

II. Zo starovekých autorov Panónčanov pred Periegetom⁴³⁵ a Strabónom nespomenul nikto. Prvú zmienku o nich priniesol Appianus, ktorý vedený príbuznosťou mena udelil Panónčanom označenie Paioni, ako hovorí podľa vzoru Grékov, kým Strabón, starší od tohto historika, veľmi dôsledne rozlišuje Paionov a Panónčanov. Appianus prvýkrát prezrádza túto svoju neobľúbenosť v histórii rodokmeňa, keď Autariovi prisudzuje syna Παννόνιον ἢ Παίονα.⁴³⁶ Potom, keď začne písať o Panónčanoch podrobnosti: *Παίονες μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λεγόμενοι, καὶ Ῥωμαῖσι Παννόνιοι, Ἕρεσι ἠοροῖα Παῖονι, Ῥιμανία Πανόντῆνια*.⁴³⁷ A aby sa potvrdil už raz prijatý názor, tak o Panónčanoch o čosi nižšie dodáva: *Παίονες εἰσι τῶν κάτω Παϊόνων, Ἰλλυριοῖς ἄποικοι, Παῖονι (Panónčania) sú z ilýrskej kolónie Ilýrov Dolnej Paionie. Z tohto dôvodu neváhal nazvať ich Paionmi tam, kde je treba hovoriť o Panónčanoch,⁴³⁸ čím mnohých priviedol do omylu. Z nich Arrianus z Nikomédie vo svojej histórii Indie,⁴³⁹ ktorú napísal za Hadriána, keď pojednával o Dunaji, povedal, že videl τὸν Ἐνον τε καὶ τὸν Σάον, Ena a Sava, Ἐνος μὲν ἐν μεθωρίῳ τῆς Νορικήων καὶ Ραιτῶν γῆς, μίγνεται τῷ Ἰστροῦ ὃ δὲ Σάος, κατὰ Παίονας, ὃ δὲ χῶρος, ἵνα περ συμβάλλουσι οἱ ποταμοὶ, Ταυροῦνος καλεῖται. A Enus sa skutočne spája s Dunajom na hranici Norikov a Réto, Saus blízko Paionov, ale to územie, kde sa tieto dve rieky navzájom stretávajú, sa volá Taurunus. Pridaj Herodiana,⁴⁴⁰ Zosima,⁴⁴¹ Štefana⁴⁴² a ďalších novších historikov, ktorí vedení všeobecnou mienkou písali Παίονας, Παιονίαν, nie bez zmätku v dejinách a mestách, keď pojednávali o Panónčanoch. Z tohto by si mohol obviniť už Strabóna a Ptolemaia, z ktorých jeden ich neustále nazýva Παννονίους, druhý Παννονίαν.*

Mrzí ma jedine Ján Severini, ktorý bol počas života mojím priateľom, ktorý chcel dokázať, že je správne hovoriť Paioni a Panónčania, totiž tvrdí, že najstarší zemepisec Strabón používa

⁴³¹ Obytelia Uhorska IV, § 4.

⁴³² Panónia vykreslená na základe historických pamiatok I, 2.

⁴³³ Appendix I, 1.

⁴³⁴ Lat. *pannus* môže znamenať kus látky, zdrap, handra alebo aj plášť z hrubej látky. Definícia prebratá z práce: Július Špaňár – Jozef Hrabovský: Latinsko-slovenský slovník. Bratislava: SPN, 2012, s. 419. (Poznámka prekladateľa.)

⁴³⁵ Dionýsios Periegetes, známy aj ako Dionýsios z Alexandrie (koniec 3. stor.) – Origenov žiak, pôsobil ako alexandrijský biskup, autor viacerých spisov s cennými historickými informáciami. (Poznámka prekladateľa.)

⁴³⁶ Illýria, 2.

⁴³⁷ Číslo 14.

⁴³⁸ Číslo 3, 6, 17, 22, 29.

⁴³⁹ s. 317, parížske vydanie z roku 1704, s. 121, neapolské vydanie z roku 1575 (sic!).

⁴⁴⁰ I, 3; II, 9, VII, 5; VIII, 6.

⁴⁴¹ I, 48n, II, 46, 48; III, 10; IV, 45; V, 29, 37, 45.

⁴⁴² V Noraku.

bez rozdielu obidva pojmy na označenie toho istého.⁴⁴³ Cituje v tejto veci Strabónovu 8. knihu a pridáva: „kde by som však jednako rád videl grécky príklad.“ Obávam sa, aby tento veľmi vzdelaný muž nebol zavádzaný prácou prekladateľa, ktorý Strabónov výraz Παιονίαν prekladá zväčša ako Panóniu,⁴⁴⁴ keďže zemepisec dôsledne rozlišuje národy. Poskytnime miesto príkladu. V siedmej knihe Strabóna, ktorú chcel Severeni uviesť, sa grécky hovorí: *τά τε Ἰλλυρικὰ, καὶ τὰ Παιονικὰ καὶ τὰ Θράκια ὄρη*, čo Xylander prekladá: *ilýrske, panónske a trácke hory*.⁴⁴⁵ O niečo ďalej: *Ὀπρὸτι Ἰαδρανὸν ἐστὶν ἡμεῖς τὴν Ἰαδρίαν, μέση δ' ἡ Παιονία, ἡνὲν αἰτὶν ἡ μεσσηνία Πανόνια*. Podobne aj podľa ďalších miest je však zrejmé, kde zemepisec hovorí o Paionii pri Axii a Strymone.⁴⁴⁶ Okrem toho Strabón, keď hovoril o Panónčanoch, používal len výraz Παννονίων v zmysle národa, nikdy nie vlastní. Tak ako na tomto istom mieste, zhruba na konci strany: *τὸ λοιπὸν ἔχουσι Παννονιοὶ μέχρι Σεγεστικῆς καὶ Ἰστρου, ζυγὸς σμερὸν κ' Σισακὸν ἀπὸ τοῦ Δουναίου Πανόνια*. A hneď nato: *ἡ Σεγεστικὴ πόλις ἐστὶν Παννονίων, ἡ Σισακὸν ἐστὶν ἡ πανόνια*. Podobne na mnohých ďalších miestach.⁴⁴⁷ Podobne aj starší latinskí autori: Tibullus,⁴⁴⁸ Naso,⁴⁴⁹ Paternus,⁴⁵⁰ Livius,⁴⁵¹ Plinius,⁴⁵² Tacitus,⁴⁵³ Suetonius⁴⁵⁴ a iní uvádzali *Πανόνια* a *Πανόνια*, nikto Paionia. Naso na jednom mieste ako básnik píše:

Pridaj, že nedávno bol kmeň Paionov zdolaný, pridaj
že zaviedli aj v hornej Dalmácii mier.⁴⁵⁵

Ten istý pridáva k Ematiom iných Paionov,⁴⁵⁶ ak by si nechcel aj toto jeho miesto, ktoré sme uviedli, odkázať na Axium.

III. Preto Dio Cassius správne takto reaguje na tých, ktorí tieto výrazy používajú bez rozdielu:⁴⁵⁷ *τῶν δὲ δὴ Ἑλλήνων τινῶν, ἀλλήθες ἀγνοήσαντες, Παίονας σφῶς (Παννονίου) προσείπον, ἀρχέου μὲν ποὺ τοῦ προσρήματος τούτου ὄντος, οὐ μὲν τοι καὶ ἔκει, ἀλλ' ἐν τε τῇ Ροδόπῃ, καὶ πρὸς ἀπὸ τῆς Μακεδονίας τῆς νῦν, μέχρι τῆς θαλάσσης. ὅφ' οὐπὲρ καὶ ἐγὼ ἐκείνους μὲν Παίονας, τούτους δὲ Παννονίους, ὡσπερ ποὺ καὶ αὐτοὶ ἑαυτοῦς, καὶ Ῥωμαῖοι σφῶς καλοῦσι, προσαγορεύσω*. „Niektorí Gréci neznali pravdy ich nazývali Paioni (Panónčania), čo je v skutočnosti tiež staré meno, nie však tohto národa, ale toho, ktorý obýva územie Rodopského pohoria,⁴⁵⁸ blízko samotnej Macedónie, ktorá sa dnes tiahne až k moru. Preto budem nazývať jedných Paioni, druhých Panónčania, tak, ako sa nazývajú aj oni sami a ako ich nazývajú Rimania.“ Takto s ohľadom na rozdielnosť ľudu (uvažuje) správca Hornej Panónie Dio. Učený Severini, len čo povedal, že Paioni sú podľa Cassia tak ďaleko od Panónčanov, ako bol Axius vzdialený od Drávy a Rodopy

⁴⁴³ Panónia vykreslená na základe historických pamiatok I, 1.

⁴⁴⁴ VII, s. 313, 323.

⁴⁴⁵ s. 313.

⁴⁴⁶ Ako napr. I, s. 6; VII, s. 323, 331.

⁴⁴⁷ IV, s. 207, VII, s. 292, 314, 317.

⁴⁴⁸ Zač. IV. knihy.

⁴⁴⁹ Ov. Tr. II, 225; Consolatio ad Liviam, s. 388.

⁴⁵⁰ II, 39.

⁴⁵¹ Epitomé, 139.

⁴⁵² Plinius, Prírodoveda III, 28, XXXVII, II.

⁴⁵³ Anály XV, 10, Dejiny II, 14, 17; III, 12.

⁴⁵⁴ Augustus 20, Tiberius 9.

⁴⁵⁵ Ov. Pont. II, 2.

⁴⁵⁶ Ov. Met. V, 302, 313.

⁴⁵⁷ XLIX, 36.

⁴⁵⁸ Rodopy – pohorie nachádzajúce sa v juhovýchodnej Európe na Balkánskom polostrove. (Poznámka prekladateľa.)

od Bakonského lesa⁴⁵⁹ bohatého na žalude, slovami Dionovho výroku: „Toto je skutočne vážna vec,“ hovorí⁴⁶⁰, „ak nepoviem sťažnosť, ale obvinenie, ktoré však nemožno ľahko vyvrátiť, iba ak máš väčšiu autoritu ako ne jeden autor tohto už neskoršieho veku, než je autorita mnohých, ktorí boli veľmi blízko k pôvodu panónskeho národa,“ cituje potom Strabóna, Ovidia, Arriana a Appiana, ktorých sme vymenovali. Lebo Filostratos⁴⁶¹ a Plutarchos, ktorí sa v poznámkach zhodujú, sa tejto veci nevenujú. Potom prichádza na rad etymológia pojmu. „Ak je pravda,“ hovorí, „že najstarší pisatelia o Panónčanoch tvrdili, že boli Paionmi: budeme môcť na základe toho bez problémov usudzovať aj o pôvode jazyka, najmä ak zoberieme do úvahy po grécky vyjadrené ΠΑΙΟΝΙΑΜ. Lebo každý vidí, že grécke písmeno I sa dá ľahko zameniť za latinské N a môže dôjsť k vzájomnej výmene.“ Nemyslím si, že to má byť dôvodom odmietnutia diela, lebo tu sa argument predkladá od *môže* k *je*, avšak nedbanlivosť knihovníkov vraj poskytla aj tým najvážnejším spisovateľom príležitosť na omyl. K tomu, ak najstarší geograf Dionýz a Strabón, ktorí ako prví poznali Panónčanov, týchto nenazývali inak len ΠΑΝΝΟΝΙΟΥΣ, prečo toto umelé odvodzovanie našich od Paionov? A naozaj sme si vypočuli Strabóna. Periegetes od Norikov to upravuje takto:⁴⁶²

*Παννόνιοι, Μυσοί τε, βορειότεροι Θρηίκων,
Αυτοί τε Θρηήκες, άπειρονα γάϊαν έχοντες.*

Panónčania a Mézi (žili) severnejšie od Trákov a samotní Tráci majú obrovskú zem. Priscianus, napodobňujúc básnika, uvádza takisto herojský verš:

Tu Norici bývajú, aj boja Panónčan chtivý,
a Mézi zrodení na severných hraniciach Trákov. –
Za nimi Tráci, vlastníaci územia rozsiahle veľmi.

Preto čokoľvek tu Severini potom vysvetľuje podľa príkladu Otrokoksiho⁴⁶³ o pôvode jazyka, a podľa Lazia⁴⁶⁴ o trojitej migrácii Paionov k Panónčanom,⁴⁶⁵ po odstránení základu, na ktorom je postavená, táto stavba spadla sama od seba. A ak Panónčania *αυτοί έαυτοϋς και Ρομοαίοι σφας Παννονιους έκαλον*, sami seba nazývali Panónčanmi a tiež Rimania ich tak označovali, kým Paioni sa nazývali Paionmi, bude treba rozumne poukázať na to, že Panónčania sú rovnako starobyľí ako Paioni pri Axiu a Rodopách. V prvom rade preto, že Homér ospevuje Mézov, ktorí sú našimi susedmi od začiatku a určite označil našich epitetami *ίππημολγών, άγαυών, γλακτοφάγων, άβίον, δικαιοτάτων*, keďže sa zdá, že ich spojil s Dákmi,⁴⁶⁶ ako napríklad Mela Pomponius tráckym výrazom. Samozrejme, keď Herodotos (tvrdí, že) Dunaj *ρέειν δι οικεομένης* preteká obývanou krajinou *έκ Κελτών και Πυρρήνης πόλιος, μέσην σχίζοντα την Εύρώπην* rozdeľujúc Európu v strede od Keltov a pyrenejských miest,⁴⁶⁷ *Angrus a Brongus ές πεδίον τὸ Τριβαλικόν έσβάλλειν*

⁴⁵⁹ Bakonský les – krasové pohorie v Maďarsku vo Vesprémskej župe a Rábsko-mošonsko-šopronskej župe. (Poznámka prekladateľa.)

⁴⁶⁰ Panónia vykreslená na základe historických pamiatok, začiatok.

⁴⁶¹ Flavius Filostratos (165/170 – 244-249) – aténsky učenec, autor viacerých historických pojednaní. (Poznámka prekladateľa.)

⁴⁶² Verš 322.

⁴⁶³ II. časť, § II.

⁴⁶⁴ O sťahovaní niektorých národov a sídlach IV, s. 114.

⁴⁶⁵ Panónia vykreslená na základe historických pamiatok II, § 4n.

⁴⁶⁶ Hom. II. XIII, začiatok.

⁴⁶⁷ I, s. 64.

pretekajú po Tribalskej rovine,⁴⁶⁸ nad týmito bývajú *Σιγύνας* *Siginovia*, národ v médskom šate, ktorého kone sú malé, zato vynikajú rýchlosťou,⁴⁶⁹ je celkom ako Dákovia a Panónčania. Budeme predpokladať, že Panónia bola bez obyvateľov pre vojnu, ktorú Dárius vypovedal Skýtom, aby mohla byť cez Tribalskú rovinu napadnutá prísťahovalcami z ďalekej Paionie? Pravda o týchto veciach sa hovorila doteraz.

IV. Čo sa týka pôvodu slova, ako prvý sa vyjadril Dio Cassius takto:⁴⁷⁰ *Ὀνομάζονται δὲ ὄντως, ὅτι τοὺς χιτῶνας, τὸν χειριδωτὸν ἐξ ἱματίων τινῶν ἐς πάντους ἐπιχωρίως πως καὶ κατατέμνοντες καὶ προσαγορεύοντες συρράπτουσι*. Avšak volajú sa tak (Panónčania) z toho dôvodu, že šijú košeľe s rukávmi, a podľa akýchsi šiat, ktoré boli nejakým spôsobom podľa otcovského zvyku rozstrihané na kusy látky (*pannos*) a tak sa aj nazývajú. Chcel povedať kabanica. Cellarius v zemepise provincie⁴⁷¹ hovorí takto: „Pomenovanie Panónia je (odvodené) z kúskov látok *ἐξ ἱματίων τινῶν*, ako sa domnieva Dio Cassius v 49. knihe, hoci nerozumiem prečo, lebo dodáva *ἐπιχωρίως κατατέμνοντες καὶ προσαγορεύοντες*, že šaty rozstrihajú a označujú podľa otcovského zvyku. Materinský jazyk je však barbarský a nie latinský, ibaže latinský prekladateľ len žartom narážal na kus látky a pod *ἱματίοις* sa skrýva ďalšie barbarské slovo. Staroveký výraz pre mesto.“ Nakoniec dobre, keď priznáva predovšetkým barbarský jazyk Panónčanov, uniká mi však, že hovorí, že latinský prekladateľ ho prirovnal ku kusu látky. Lebo v gréckom texte Diona Cassia sa jasne uvádza *ἐς πάντους* a Panónčania nech sú nazývaní podľa toho slova. Ukážem, že bolo nevyhnutné pridať podobné slovo, keďže sa nedá pochybovať, že výraz *pannos* je latinský. Timon narazil na Xylandra,⁴⁷² keď čítal Cellaria: „Dio a Xylander sa zdajú byť hlúpi, keď tvrdia, že meno udelené Panónčanom bolo odvodené od kusov látky (*pannis*), ako keby boli vyrobení z látky alebo sa obliekali do zaplátaných šiat a odevov vyrobených z rôznych kusov látok. Sami ich totiž oslovovali menom, keď sa ešte nespojili s Rimanmi žiadnym zvykom a vôbec nevedeli, akú hodnotu má to slovo *pannus* v jazyku Rimanov. Severini opravuje Timona: „Možno chcel napísať Xiphilina, lebo prečo by mal dostať výprask nevinný prekladateľ?“ Ale on Xiphilina, ktorý nemá s touto vecou nič spoločné, nemohol napísať, ale povedal priamo, že prekladateľ so svojím autorom hovoria hlúposti, a príčinu výroku presne uviedol. Reimarus⁴⁷³ k tomuto Dionovmu miestu poznamenáva: „Ak je pravdivý tento dôvod pomenovania Panónčanov (o ktorom pochybuje Casaubon⁴⁷⁴ u Suetoniovho Augusta v kapitole 21), budeš si myslieť, že to bolo odvodené z latinského slova *panni* (ako od tóg pri Galii Togate⁴⁷⁵) a nie od jazyka samotného národa a častého užívania. A jednako Dio nižšie *ὥσπερ που καὶ αὐτοὶ ἑαυτὸν καὶ Ρωμαῖοι σφᾶς καλοῦσι*. Ešte neistejšie sa zdá, že František Foris Otrokoksi na druhej strane druhej časti Uhorských počiatkov pripúšťa, že Panónia bola nazvaná podľa kultu egyptského Pana: „Samotný Dio

⁴⁶⁸ IV, s. 115.

⁴⁶⁹ V, s. 185.

⁴⁷⁰ XLIX, 26.

⁴⁷¹ Vedomosť o starovekom svete II, 8.

⁴⁷² Wilhelm Xylander (1532 – 1576) – nemecký klasický vzdelanec a humanista, autor mnohých významných diel, vrátane latinských prekladov Diona Cassia, Plutarcha a Strabóna. (Poznámka prekladateľa.)

⁴⁷³ Hermann Samuel Reimarus (1694 – 1768) – nemecký filozof, prívrženec deizmu a jeden z priekopníkov používania kritickéj metódy v biblickom výskume. (Poznámka prekladateľa.)

⁴⁷⁴ Isaac Casaubon (1559 – 1614) – protestantský mysliteľ a významný humanista, ktorý ako prvý zaviedol pojem *scriptores Historiae Augustae*, za ktorým sa skrývali šiesti, podľa všetkého fiktívni autori dejín cisárskeho Ríma. (Poznámka prekladateľa.)

⁴⁷⁵ *Gallia Togata*, Galia odetá do tógy, tzn. ovládnutá Rimanmi. Išlo o Predalpskú Galiiu, ktorú si Rimania podrobili v rokoch 225 – 222 pr. Kr. po bitke pri meste Telamon (dnes Talamone). Medzi najbohatšie mestá patrili Patavium (dnes Padova) a Augusta Taurinorum (dnešný Turín). (Poznámka prekladateľa.)

váha nad pôvodným slovom, ktoré predniesol, keď neustále (zdôrazňoval) *καὶ οἱ μὲν εἴτ' οὖν διὰ τοῦτο, εἴτε καὶ δι' ἄλλο τι, οὕτως ὀνομάδεται*. Ale či je toto pôvod pomenovania, alebo je iný, jednako niektorí Gréci neznali pravdy, ich nazývajú Paionmi.“ A prečo je potrebné utiekať sa k latinskému výrazu, ak sa naši nazývali Panónčanmi ešte pred všetkou slávou Latínov? Pomenovanie podľa toho istého významu by mohlo byť odvodené aj od hojnosti chleba. Domnievame sa, že egyptského boha Pana nepoznali Panónčania predtým, ako si tu svoje pozície upevnili Rimania. A navyše aj v samotnom tomto období mali Panónčania prastaré božstvá ako bohovia Chartí, Beleni, Sarmandí a tieto pomenovania by si márne hľadal medzi gréckymi a latinskými božstvami. Preto si si mohol myslieť, že pôvod pomenovania Panónčanov je iný.

V. Výraz PAN u tých, čo obývajú severné územia Panónie, teda obyvateľov Karpát, ktorých nazývame Slovanmi, aby sme pomlčali o Moravanoch a Čechoch, znamená pán. V tomto zmysle len zriedka v celom Uhorsku uvidíš ľudí hovoriť ilýrskym dialektom. Ale zdá sa, že kedysi sa toto slovo používalo na označenie božstva. Lebo tí pradávni ľudia, ktorí žili od prirodzenosti jednoducho, sa zdravili oslovením bratia, otcovia, mladší i starší, ale vznešený titul (pána) sa udeľoval len božstvám. Dosiaľ sa o tom zachovalo jasné stopy. Kmeň stromu alebo kôl voláme všeobecne *pány*, čo kedysi označovalo obraz alebo podobu božstva vyrobenú z dreva. V geografických komentároch jasne poukazujeme na to, že lesy, rieky, hory a nymfy boli uctievané tráckym národom. Homér dosvedčuje, že v Dodone v Epire bolo zvykom uctievať starý dub.⁴⁷⁶ Tyrius Maximus⁴⁷⁷ uvádza, že Kelti uctievali vznešený dub a slávnostne ho nazvali Jovovým menom.⁴⁷⁸ Naši nazývali Jova Panom a verili, že to on je pôvodcom bleskov a že sa nachádza v dubovom dreve a v soškách z neho zhotovených na uctievanie. U Kraňanov sa nazýva inak ako *Belenus*, u Norikov a obyvateľov Panónie Sávie je to *Latobius*, u Dákov *Sarmandus*, ako spomenieme neskôr. Prokopius píše o Slovanoch, ktorých zahŕňa menom Gétov a Dákov:⁴⁷⁹ *Θεὸν μὲν γὰρ ἕνα, τὸν τῆς ἀστραπῆς δημιουργὸν ἀπάντων κύριον μόνον αὐτὸν νομίζουσιν εἶναι uznávajú iba jedného boha, pôvodcu blesku, pána tohto sveta*.⁴⁸⁰ Jemu podriadili *ποταμοὺς, καὶ Νύμφας, καὶ ἄλλ' ἅττα δαιμόνια, rieky a nymfy a niektoré ďalšie božstvá*, s tým dodatkom, že to, čo u tohto *Pana* uctievali ako zvyk, sa zachovalo vo výraze *pány*, čo znamená poleno.

Pomenovanie ako prejav úcty je medzi Slovanmi povestné a u obyvateľov severných oblastí Uhorska zostáva najdlhšie bez akýchkoľvek zásahov, podobne ako u Ilýrov. Tí, ktorí obývajú najmä dolnú časť Panónie, ako Slavónci, Bosniaci, Srbi, Dalmáti, Chorváti, Kraňania potom, ako si osvojili od obdobia Cyrila a Metoda výrazy *Gospod*, *Gospon*, *Gospodin*, postupne upustili od pojmu *Pan*, kým sa začal používať na pomenovanie grófov, richtárov a správcov. Až do 10. storočia, ako sa môžeš dozvedieť z Porfyrogeneta, *župani* spravovali ilýrsky ľud po rodinách. Títo totiž, keď zlyhali na Východe, nemali iných vládcov *πλὴν Ζουπάνους γέγοντας, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ Σκλαβίνια ἔχουσι τύπον*, okrem starých županov, podobne ako zvyšok slavónskeho ľudu.⁴⁸¹ Prefekti poslaní z Byzancie na tieto územia sa nazývali *Μεγαζουπάνοι, megažupani*, takým bol Neemania, pán Srbska, skôr než prijal kráľovské pocty. O tomto, keď

⁴⁷⁶ Hom. Od. XIV, 328; XIX, 297.

⁴⁷⁷ Cassius Maximus Tyrius (2. stor.) – grécky rétor a filozof, žil a pôsobil počas vlád cisárov Antonina a Commoda. (Poznámka prekladateľa.)

⁴⁷⁸ Pozri Lipsius, Poznámky k Tacitovi M. G., § 9.

⁴⁷⁹ Gótske vojny III, § 14.

⁴⁸⁰ L. III. Gótske vojny, c. 14.

⁴⁸¹ O spravovaní ríše, § 29, por. Vlast' Chorvátov, s. 38.

sledujeme Lučiča,⁴⁸² vykladajú viacerí,⁴⁸³ my to však uvedieme, ako sa udržali až dodnes. Podľa pamäti otcov knieža Turopoleos počúval na oslovenie župan. List z roku 1523: *My, Mikuláš Koskovič z Hrašče, župan a záhrebské knieža*. Na území Slavónie, Bosny, Dalmácie *župa* (ilýrsky *xupa*, francúzsky by si napísal *jupa*, maďarsky *zsupa*) označuje kraj a v Slavónii aj farnosť. Odtiaľ je potom správca, *xupnik*, miesto pri Sáve *Xupanya*. U našich susedov Kraňanov starešina obce, ktorého ľudovo nazývajú richtár, počúva podľa starého zvyku na *shupan* (*xupan*). Medzi Chorvátmi a Slavóncami sa ten, na koho pleciach je vládnutie, nazýva *shpan*. Všetky tieto pomenovania boli odvodené od výrazu *pan*, k čomu je možné sa prikloniť, pričom prvá časť zloženého slova bola prebratá z latinského *sub* a písmeno *b* sa vypustilo pre eufóniu.

VI. Zdá sa, že pôvod výrazu *bán* je iný, čo si podľa mňa dosiaľ nikto nevšimol. Lebo keďže pri oboch slovách sú jasne viditeľné podobné stopy, ale zistil sa iný význam, nemožno sa odvolávať na rovnaký koreň slova, hoci *Ban* a *Pan* sa líšia len jemnejším zvukom prvého písmena. Keď Panónčanov napadli Rimania za cisára Tibéria, ich vodca sa volal *Bato*. Strabón o tom potom jednoducho napísal: *Εθνη δ' ἐστὶ τῶν Παννονίων, ἠοροί, Βρεῦκοι, καὶ Ἀνδιζήτοι, καὶ Διασίωνες, καὶ Πυροῦσαι, καὶ Μαζαῖοι, καὶ Δαισιτιᾶται, ὧν Βάτων ἡγεμῶν ἦν*.⁴⁸⁴ *Národy Panónčanov sú Breuciovia, Andizeti, Diasioni, Pyrusti, Mazaei a Diasitiatae, ich vodcom bol Bato*. Velleius Paterculus, píšuci v rovnakom čase, spomína *Batona* a *Pineta*, ako veľmi vznešených vojvodcov.⁴⁸⁵ Ďalej Suetonius nazýva v Tibériovi *Batona* panónskym vojvodcom,⁴⁸⁶ niektorí píšu o *Batonovi* aj na inom mieste.⁴⁸⁷ U Nasona je to *Bato*:

Život a omilostenie z nich si väčšina vzala,
u nich *Bato* hlavou vedenia vojny aj vojvodcom bol.⁴⁸⁸

U Cassia sa vyskytuje častejšie⁴⁸⁹ skutočne správne *Βάτων* ako u Strabóna, nepriamo *Βάτωνος*, *Βάτωνα*, v pluráli *Βάτωνες*. Severini tvrdí, že ide o výraz úcty: „Mohol by som sa domnievať, že meno *Bato* je skôr kvôli počte než vlastné meno. Podľa Herodota v lýbijskom jazyku označovalo kráľa. Bolo to isté ako u Hunov *Tanio*, *Chan* alebo *Chagan* u Avarov, u Turkov dnes *sultán*.“⁴⁹⁰ Toto sú slová Herodota: *Αἰβυες γὰρ τὸν βασιλέα Βάτων καλέουσι, totiž Πύνη* nazývajú kráľa *Battus*.⁴⁹¹ Mohol by si si myslieť, že je to veľmi staré meno. Zmysel dôstojnosti môžeš vnímať aj na základe toho, že u Cassia sa nachádzajú traja *Batoni*: *Βάτων ὁ Δαλμάτης*, iný *ἀπὸ Βάτωνος τοῦ Ἀνσιδιάτου* a ten *Βρεῦκοι Παννονικὸν ἔθνος Βάτωνα*, ktorého si zvolili za vodcu.⁴⁹² Aj *Dardani*, ilýrsky kmeň, mali kráľa *Bata*, ako potvrdzuje Livius: „*Pleuratus*, syn *Scerdileda* a *Amynder*, kráľ *Athananov* a od *Dardanov* *Bato*, syn *Longaria*.“⁴⁹³

⁴⁸² O dalmáckom kráľovstve VI, § 1.

⁴⁸³ Bayer, s. 504, 506; Dufresne, s. 139.; Pubička, s. 162; Kaprinai, *Historia Diplomatica* II, 564; Katona *Historia regum Hungariae* I, s. 85; Salagius II, § 1.

⁴⁸⁴ VII, s. 314.

⁴⁸⁵ Rímske dejiny I, s. 85; Salagius II, § 1.

⁴⁸⁶ § 19.

⁴⁸⁷ Pozri Severini, s. 1.

⁴⁸⁸ *Ov. Pont.* II, 1.

⁴⁸⁹ *LV*, § 29n.

⁴⁹⁰ Panónia vykreslená na základe historických pamiatok III, § 6, písmeno b.

⁴⁹¹ *IV*, s. 172.

⁴⁹² *LV*, § 29.

⁴⁹³ *XXXI*, § 28.

Tento pojem by čoskoro zanikol v čase rímskej nadvlády na tomto území, aby čoskoro to, čo sa vzrastajúcou silou barbarov začalo ponáhľať do záhuby, bolo po čase obnovené. To potvrdzuje aj Diocleas v Ciaslavovi,⁴⁹⁴ správne by si ho pripísal tomuto veku: „Potom táto krajina zostala bez kráľa a *báni* začali vládnuť nad svojou zemou, každý nad provinciami a oblasťami, a podmanili si županov a vybrali od nich dane.“ A o bánoch, ktorých kráľovskú moc opisuje Diocleas výnimočným spôsobom,⁴⁹⁵ nepochybujeme, že sú tí istí, len pomenovaní neskôr, ktorých naši predkovia neskôr nazývali asynkopicky *batoni*. Rozhodne *bán* a *baton* sa zvukovo príliš nelíšia a označená moc zostáva nedotknutá. Nebudeš prekvapený touto nepatrnou slovnou zmenou, ak vezmeš do úvahy štyri storočia trvajúce otroctvo. Tými, ktorí odvodzujú etymológiu slova od nejakých *Baianov*, od vodcov Avarov alebo iného cudzieho národa, sa nezdržiavame. U Panónčanov je toto slovo staršie, než sa stal nejaký z cudzích národov na panónskom území známym. Pozrime sa, aké sú tieto cudzie národy.

§ III.

Panónčania sa vždy líšili jazykom od Grékov, Rimanov a Keltov.

1. Je viac než dostatočne zjavné, že sa Panónčania rátali medzi barbarské národy, teda k tým, ktoré mali jazyk odlišný tak od Grékov, ako aj od Rimanov. Na to správne upozornil aj Severini.⁴⁹⁶ Grék Dio Cassius, keď vykladá o odeve Panónčanov, hovorí: *ἐξ ἰταλιῶν τινῶν, ἐπιχωρίως, κατατέμνοντες καὶ προσαγορέοντες σαρρῶπτουσι*, šijú z nejakých látok, nastrohaných a pomenovaných podľa ich zvyku. Nie nenápadne naznačuje, že (ich) obyčaje vlasti a pomenovanie šiat nemajú nič spoločné s Grékmi. Preto mal Cellarius pri Dionových slovách pravdu: „Ale barbarský jazyk,“ hovorí, „bol materinský.“ Naso, ktorý žil vo vyhnanstve u Gétov, príbuzných Panónčanov, je plný takýchto epitet, z ktorých, ako som uviedol obšírnejšie inde,⁴⁹⁷ je možné na tomto mieste spomenúť len niekoľko. Tieto verše dokazujú, že Gétci sa líšia od Grékov jazykom:

Z Milétu sem poslaní noví občania prišli
grécke si stavali domy, gétsky kde prebýval ľud.⁴⁹⁸
Hoci pobrežie Tomidy⁴⁹⁹ mieša sa s Grékmi a Gétmi
gétsky tu prevláda živel, dráždivý, bojovný ľud.⁵⁰⁰
Dosiaľ u mnohých nájdú sa gréckeho jazyka stopy,
výslovnosť gétska však dáva mu barbarský ráz.⁵⁰¹

Keď Naso prvýkrát neporozumel Getom, ukázal, že mali jazyk odlišný od gréčtiny aj latinčiny.

V reči sa s divokým kmeňom ja nemôžem nijako zhodnúť,
všetky miesta sú tu plné tiesne a hrôz.⁵⁰²

⁴⁹⁴ Kráľovstvo Slovanov, § 19.

⁴⁹⁵ § 13.

⁴⁹⁶ Pozri vyššie § I, č. 2.

⁴⁹⁷ Dielo O Dunaji, zo Zemepisu Mézie.

⁴⁹⁸ Ov. Tr. III, 10.

⁴⁹⁹ Dav ľudí z mesta Tomis.

⁵⁰⁰ Ov. Tr. V, 7.

⁵⁰¹ Ibidem.

⁵⁰² Ov. Tr. III, 12.

Ani že latinská reč je neznáma tunajšej vrave
 namiesto gréckeho slova prevláda gétsky tu zvuk.⁵⁰³
 Veď tak aj tí, ktorých vraj grécke zrodilo mesto,
 perzské gate nosia, zradili domáci kroj.
 keď v reči stretnú sa s nimi, hovoria jazykom gétskym,
 ja musím posunky použiť pre to, čo naznačiť chcem.
 Tu som aj ja barbarom, moju reč nechápe nikto,
 lebo Gétom hlúpym je latinský jazyk na smiech.⁵⁰⁴

V týchto niekoľkých veršoch (hoci takých je nespočetne veľa) nie je ťažké spozorovať, že prisaľovalci, akými boli medzi Gétmi Graiovia, nepristúpili časom ani na mravy domorodcov, avšak ani na jazyk. Neskôr uvedieme, že sa to tak stalo s Keltmi medzi Panónčanmi. Ďalej pokiaľ ide o Panónčanov, aby sme vec v krátkosti zhrnuli, radi by sme pre mnohých priniesli svedectvo sv. Hieronyma, ktorý písal v 4. storočí.⁵⁰⁵ „Zyton je druh nápoja, ktorý sa vyrába z ovocia a vody a ľudovo sa na území Dalmácie a Panónie v pohanskej a barbarskej reči nazýva *sabaium*.“ Učený Salagius, keď chcel dokázať, že sv. Hieronym bol rodákom z Istrie, čo sám blahoslavený spisovateľ o sebe priznal, potom, ako uviedol Hieronymov výrok, pridáva tieto slová:⁵⁰⁶ „Hieronym celkom určite nebol barbarom ani pôvodom, ani rečou, hoci panónska a dalmatínska reč, ktorej rozumel, je barbarská, chápe sa, že istotne nebola jeho materinskou rečou, ale bola pre neho cudzou. (A predsa neukazuje, aká bola reč Istričanov.) – A ktorý Panónčan alebo Dalmatínek alebo tento Slavónčan, ako si myslí chorvátsky ľud (toto označenie dáva chorváckym spisovateľom), by dokázal s výčitkou nazvať svoju rodnú reč barbarskou? Mnohé sa tu dá povedať, na čo sme odpovedali inde.⁵⁰⁷ Chcel by som upozorniť na to, že učený muž, keď vydával tieto veci, si nepamätal, čo znamená *barbar* pre starých Grékov a latiníkov. Lebo tí, ktorým bolo zakázané používať iný jazyk, ktorý oni sami nepoznali, a ktorí hovorili lámanou latinčinou a gréčtinou, boli zvyčajne nazývaní barbarmi, o čom ťa zoširoka poučia predovšetkým Strabón,⁵⁰⁸ Ptolemaios,⁵⁰⁹ Štefan,⁵¹⁰ z latinských autorov Nepos,⁵¹¹ Plinius,⁵¹² Florus.⁵¹³ Preto, keď blahoslavený spisovateľ nazýva obyvateľov svojej vlasti barbarmi, nerobí nič, čo by bolo v rozpore so slušnosťou, nič v rozpore so zvykom predkov. Ale Panónčanov, o ktorých Salagius tvrdí, že v tom veku hovorili všeobecne latinsky potom, čo zanechali pohanský a rodný jazyk, svätý doktor jasne odlišuje od Grékov aj latiníkov. A výraz Sabaia nezaničil u neskorších spojencov Panónčanov. Druh miešaného nápoja, ktorý sa zvykne ponúkať svojim, nazývajú *schlava*, ako to na spomínanom mieste opisuje sv. Hieronym vzápätí dodajúc: „To sa páči najmä Egyptanom, že pijúcim nedávajú čisté nápoje, ale zakalené podobajúce sa na zmiešané bahno.“ Ostatne to, čo tu predniesol slávny Salagius, sa nezhoduje s tým, čo v prílohe 1. knihy pritiahol do centra pozornosti, čím chcel presvedčiť, že Panónčania pod rímskou nadvládou hovorili latinčinou ako svojou materinskou rečou. Lebo ak, ako sám spisovateľ priznáva v 4. knihe na vyššie citovanom mieste, Panónčania

⁵⁰³ Ov. Tr. V, 2.

⁵⁰⁴ Ibidem elégia 10.

⁵⁰⁵ Komentár k Izaiášovi VII, § 19, zv. IV. umiestnené opačne, s. 292.

⁵⁰⁶ O stave panónskej cirkvi IV, § I, 5.

⁵⁰⁷ I, § 2, 13; IV, 12

⁵⁰⁸ XIV, s. 662.

⁵⁰⁹ II, § 16.

⁵¹⁰ Nazývaný βάρβαρος.

⁵¹¹ Miltiades § 2.

⁵¹² Plinius, Prírodoveda, XXIX., 7.

⁵¹³ I, § 2, 13; IV, 12.

a Dalmatínci hovorili barbarským a pohanským jazykom, úplne odlišným od latinčiny, prečo tento Riman už od prvých cisárov celej Panónie (pridáva Méziu, Dáciu, Tráciu, prečo nie celý rímsky svet?) a Dalmácie *ľudovo* zmizol, keď dejiny Rimanov neboli ešte v pohybe. Doteraz nás uvádzajú do zmätku vo všeobecnosti územia!

II. Ten istý učený muž vypracoval na konci prvej knihy rozsiahlu dizertáciu, aby ukázal, že Panónčania, keď boli nútení poslúchať rímske právo, hovorili keltským alebo, ako on sám uvádza, starým germánskym jazykom. Bolo by problematické a zbytočné skúmať detaily toho, čo (táto dizertácia) prináša. Severini niektoré veci vyriešil,⁵¹⁴ my si prejdeme tri kapitoly, na ktorých – zdá sa – spočíva celá práca. Je to Justínov Trogus,⁵¹⁵ Strabón a Tacitus, ktorí odlišujú Panónčanov od Keltov, opačne než si myslí Salagius. Justínov výrok, ktorý on sám neuviedol kompletný, hoci nie dlhý, znie takto:⁵¹⁶ „Galovia s početným obyvateľstvom, keď im nepostačovali územia, ktoré ich splodili, poslali tristotísíc mužov hľadať nové sídla akoby posvätnú obeť.“ Časť z nich sa usadila v Itálii a podpálila dobyté rímske mesto, časť prenikla do ilýrskeho zálivu vedená vtákmi (pretože Galovia sa vo veštení vyznajú viac než ostatní) za krviprelievania barbarov a usadila sa v Panónii. Drsný, smelý, bojovný národ, ktorý bol prvý po Herkulovi, ktorému táto vec zabezpečila obdiv za udatnosť a vieru v nesmrteľnosť, prekonal zatiaľ nepokorené pohorie Alpy a z dôvodu mrazu nedotknuteľné miesta. Tam, keď si podmanili Panónčanov, viedli veľa rokov rôzne vojny so svojimi susedmi. Potom povzbudení úspechom tiahli v samostatných armádach, jedni do Grécka, iní do Macedónska, pričom všetkých vo vojne porazili.“

Potiaľto Justínov *zúžený Trogus*, ako ho nazýva Bayer. Salagius, v správnej časti výroku, ktorý sme vyznačili kurzívou, bez naznačenia toho, že sme vynechali minulé udalosti (čo možno považuješ za náhodu), na základe tohto dvojzmyselného Justínovho tvrdenia uvádza, že takmer celá Európa bola obsadená Galmi do tej miery, že ich všade považovali za domorodcov. Ale ak by si Galovia *podrobili Panónčanov* a *usadili sa v Panónii*, samozrejme s ohľadom na Justína, urobíš z Panónčanov, ktorí sú autochtónni, prišielcov Galov. Ale čo ak úplne odstránim týchto Galov z Panónie? Po prvé, termíny *Panónčan* a Panónia sa zrodili tri storočia po tom, čo sa udiali tieto veci, ako by si mohli získať záujem našich spisovateľov, starších od Troga, menom Trákov alebo Ilýrov. Po druhé, keď si aj iní spomenuli na túto galskú výpravu, keby bol Justín uviedol pravdu, mali si spomenúť rovnako na Panóniu, ktorej pomenovanie však neuviedol nikto a do toho času ani nemohol uviesť. Ale vidím chybu. Pompeius čítal u Grékov Παιονίαν, ktorú (ako napríklad Xylander u Strabóna) podľa spôsobu svojej doby zmenil na Panóniu. Z tohto dôvodu zvedol k omylu všetkých tých, ktorí potom písali o Keltoch. Stačilo by uviesť Livia, ktorý sa zaoberá tými istými dejinami. „Galovia,“ píše,⁵¹⁷ „s veľkou silou ľudí alebo pre nedostatok pôdy, alebo s nádejou na korisť si mysleli, že žiadna krajina, cez ktorú hodlali prejsť, sa im vo vojne nevyrovná, prenikli pod vedením Brenna k Dardanom. Tu povstala vzbura a asi dvadsaťtisíc ľudí s kráľom Leonoriom a Lutariom potom, ako sa odtrhli od Brennu, zamierili do Trácie. Tu bojovali s odporcami. Tým, ktorí žiadali o mier, uložili poplatok, a keď dosiahli Byzanciu, nejaký čas mali ako zdroj príjmov pobrežie Marmarského mora, pričom získali mestá tohto regiónu.

⁵¹⁴ Dizertácia o spôsobe objavovania polohy dávnych panónskych miest, § 20n.

⁵¹⁵ Marcus Iunianus Iustinus – historik 1. stor. pr. Kr., ktorý je autorom výťahu (*Historiae Phillipicae*) z rozsiahleho historického diela Gnaea Pompeia Troga, rímskeho historika keltského pôvodu pôsobiaceho na konci 1. storočia pr. Kr. (Poznámka prekladateľa.)

⁵¹⁶ XXIV, § 4.

⁵¹⁷ XXXVIII, 16. Porovnaj Polybia IV, 46. Iustinus XXIV, 6.

Tento istý spisovateľ v reči Gnaea Manlia uvádza podrobnejšie príchod Galov do týchto končín: „Vyhnaní,“ hovorí,⁵¹⁸ „pre nedostatok obživy, vydali sa z domova cez najdrsnejší kraj Ilýrie, potom bojovali s najzúrivejšími národmi a obsadili Paioniu a Tráciu prejdúc cez tieto krajiny (Ázie).“ Máme Paioniu a Dardany, kde sa usadili Galovia, nie pri Sáve v Panónii, ale pri Axii v Macedónsku. Preto v prvom období Keltov pod vodcom Brennom nenájdeme u Panónčanov nič keltské.

III. Všetko to množstvo Galov sa potom rozišlo rôznymi smermi, veľká časť zahynula. Justín hovorí:⁵¹⁹ „Vedenie vojny proti Delfám nemalo pre Galov priaznivý výsledok. Potom, ako stratili svojho vodcu Brenna, utiekla časť z nich ako vyhnanci do Ázie, časť do Trácie.“ Odtiaľ sa rovnakou cestou, ako prišli, vrátili do svojej prastarej vlasti. Z týchto jedna hŕstka sa usadila na sútoku Dunaja a Sávy a chceli sa nazývať Skordiskovia.“ Týchto chcú niektorí uvádzať pri panónskom Sisaku.⁵²⁰ Strabón ich lokalizuje medzi Dubravicu a Sávu v Mostare, rozšírených od Dunaja až k Paionom a Trákom, ktorých neskôr ovládli Rimania.⁵²¹ Pravda, títo si so sebou nepriniesli toto meno, pretože si ho vybrali od pohoria *Scardo* alebo *Scordo*. A tak niektorí (malá hŕstka) z nich boli z keltského potomstva a títo susedili s Dardanmi, ako by si sa mohol dozvedieť z takto písuceho Livia:⁵²² „Cesta vedie cez Skordiskov (z Trácie) k Jadranskému moru a k Itálii. – Lahkú cestu dajú Skordiskovia Bastarnom, totiž nelíšia sa ani jazykom, ani rovnakými obyčajmi.“ Jasne sú tu naznačení Kelti germánskeho pôvodu, akého boli Bastarnovia. Premýšľaj však, že boli pomenovaní od ilýrskych Skordiskov, u ktorých sa uchýlili alebo z Apiana, ktorý *Σκορδίσκοις και Τριβαλλόνος, γένη Ιλλυριῶν περιώννυμα*, Skordiskov a Tribalov učinil slávnymi národmi, ktoré sa preslávili za čias Alexandra a Filipa, keď ako porazení zmenili zbraň.⁵²³ Florus spomína Trákov: „Najukrutnejší zo všetkých Trákov boli Skordiskovia.“⁵²⁴ Štefan: *Σκορδίσκοι ἔθνος Παιονίας, ὡς Φλέγων ἐν πεντεκαιδεκάτῃ ὀλυμπιάδι, Skordiskovia, obyvatelia Paionie, ako Phlegon na XV. olympiáde*. Vo výťahu z Livia kladie Skordiskov, keď boli napádaní Rimani, do Trácie.⁵²⁵ Z tohto sa dá pochopiť, že Skordiskovia sa v okolí Dardanov zmiešali s Keltmi, ktorých pozostatky dlho pretrvávali. Zvyšok Skordiskov, ktorí zoširoka ovládali Méziu, treba priradiť k tráckemu národu. Ako by si sa mohol dozvedieť od Apiana, to, že mali spojenecké vojská po celej Macedónii a Grécku, spôsobilo, že ich považovali za Keltov. Zaiste, len čo sa Mézia podriadila ako rímska provincia, Skordiskovia sa zmenili na Mézov, ilýrsky národ, a nezostala tu žiadna pamiatka po Keltoch. Paterculus, keď hovorí o Tiberiovi, Norikov a Panóniu, ako aj Skordiskov pridal k našej ríši ako nové provincie.

Keď Skordiskov odstránil z Panónie, tak si myslel, že tam, kde bola založená Mézia, bude provincia pomenovaná po Skordiskoch. Keďže Mézia ďalej susedila s Panóniou, mohlo sa do nej rozšíriť meno Skordiskov predovšetkým v okolí Driny, ako sa môžeme dozvedieť od Ptolemaia, ktorý k týmto hraniciam Panónie poznamenáva (totiž Panónia presahovala Sávu a zahŕňala Bosnu) *μεισημβρινώτεροι Σκορδίσκοι, južnejší Skordiskovia*, ktorí boli pomenovaní podľa pohoria a prináležali ako Mézi k ilýrskym potomkom. Za týmito hranicami Panónie nepripúšťame od

⁵¹⁸ XXXVIII, 17.

⁵¹⁹ XXXII.

⁵²⁰ Pozri Salagius III, s. 8 n.

⁵²¹ VII, s. 318.

⁵²² XL, § 57.

⁵²³ Ilyrica, č. 3.

⁵²⁴ III, § 4.

⁵²⁵ LVI, LXIII.

Záhrebu (nezdržovali sme sa Moslavinou), aby zodpovedali Zagorci Skordiskom a Turopolci Tauriskom. Viaceré výrazy, ktoré sa ešte aj dnes používajú, ukazujú, že Kelti tu kedysi žili spolu s Panónčanmi. Tieto výrazy môžeš vo väčšom množstve pozorovať u Kraňanov a Štajerov, na čo starostlivo upozorňujeme v diele o Dunaji, ktoré zachytí tento výklad. Zdá sa totiž, že aj tieto výrazy, akými sú *graba*, *shpicza*, *lyukna* a iné, poukazujú na to, že Kelti neprešli cez záhrebské pole do ďalších častí Panónie.

V. Na základe toho môžeme teraz takto argumentovať: Kelti prešli južné hranice Panónie len na západe a východe, medzi starovekými spisovateľmi nie je o nich žiadna zmienka vo vnútrozemí. Totiž tridsať národov Panónie, ktoré odhadujeme v starobylej geografii od Strabóna, Plinia, Prolemaia a ďalších, nikto neprisúva ku Keltom. A neuvidíš ani, že by mohli byť priradení ku Galom, ktorí zničili veľkú časť Dácie. Tieto keltské mestá neboli pomenované podľa Rimanov, ale Panónčanov, u ktorých boli Kelti osadníkmi. Okrem toho, v čase, keď si Rimania podmanili Panónčanov, jazyk rozoznával jasný rozdiel medzi domorodcami a prisťahovalcami. Strabón, ktorý v tom čase, keď sa Tiberius zdržiaval v týchto miestach, ako prvý písal geografické komentáre, veľmi zjavne objasňuje tento rozdiel jednak u Japodov a ilýrskeho národa, jednak u Keltov. V Geografii však poukazujem na to, že veľká časť Japodov bola obkľúčená panónskym územím. Ale starobylí spisovatelia priradujú k Ilýrom aj Istrijčanov a Venetov a odlišujú ich od Galov. O nich (píše) Scymnus⁵³⁷: *Ενετών ἔχονται Θραῖκες, Ἰστροὶ λεγόμενοι, Τράκι, καλεῖσθαι Ἰστρίτζιανία, σὺν ἑστέμιν Βενετῶν*. Herodotos o nich (hovorí), keď preberá babylonské zákony:⁵³⁸ *τῶ καὶ Ἰλλυριῶν Ενετοῦς πυνθάνομαι κρησθαί, je jeden, hovorí, ktorý vidím, že používajú Veneti*. Polybius, v prvom rade popredný spisovateľ, jasne učí, že najstarším ľuďom v Jadranskom zálive, ktorý sa líšil jazykom od Keltov, boli Veneti. Takto totiž od Cenomanov: „Aký priestor potom zostáva,“ hovorí,⁵³⁹ k Jadranskému zálivu, *γένος ἄλλο πᾶν παλαιὸν διακατέσχε, προσαγορεύονται δὲ Οὐένετοι, τοῖς ἔθεσι καὶ τῶ κόσμῳ βραχὺ διαφέροντες Κελτῶν, γλώττη δ' ἄλλια χρώμενοι*. Získal ho iný ľud, zďaleka najstarší. Nazval ich Venetmi, a hoci hovorili iným jazykom než Galovia, boli si podobní v obyčajoch a spôsobe života. Stále budeš znášať, že Ilýri a Panónčania hovorili po galsky? Nech predstúpi Tacitova autorita:⁵⁴⁰ „Za nimi nezaostávajú v sile Marsigni, Góti, Osi a Búri, ktorí kryjú chrbát Markomanom a Kvádom. Z nich Marsigni a Buri sa podľa reči a spôsobu života uvádzajú ako Svébi. Gótot usvedčuje galský jazyk, Osov panónsky, že nie sú Germáni a sú nútení platiť dane, pričom časť daní im ako cudzincom ukládajú Sarmati, časť Kvádi.“ Čo na to hovorí Salagius? „Táto jedna Tacitova pasáž,⁵⁴¹ aj keby bola v rozpore s nami, nemôže a nesmie byť vnímaná ako podvod vzhľadom na toľké svedectvá iných dávnych ľudí, ktorými sme jasne ukázali, že Panónčania vzišli z Galov.“ Zaiste, z Appianovej genealógie, hoci ako vravia, nemá správnu líniu, vyplýva, že Pannonius bol údajne synom Autareia, ten bol synom Illyra, Illyrus Polyféma, pričom Celtovi a Galovi neboli pridelené žiadne deti a celý národ bol do základu zničený Burebistovými vojskami. Musíme sa preto uchýliť k Deucalionovi, aby sme vyviedli Panónčanov spomedzi balvanov. Ale rád si vypočujem Salagiovu parafrázu, ktorá sa zdá byť rovnako zaujímavá ako tá predchádzajúca. „Tacitus,“ hovorí, „nám neprotirečí, odlišuje totiž panónsky jazyk od jazyka galského, ktorým sa hovorilo medzi

⁵³⁷ Scymnos z Chiosu (2. stor. pr. Kr.) – grécky zemepisec, predpokladalo sa, že bol autorom gréckeho diela *Periodos to Nicomedes*. (Poznámka prekladateľa.)

⁵³⁸ I, s. 51.

⁵³⁹ II, § 17.

⁵⁴⁰ O pôvode, polohe, zvykoch a národoch Germánov, § 43.

⁵⁴¹ Appendix I, 11.

Galmi (samozrejme neznámy). Pravda, uplynulo už niekoľko storočí (necelé dve), odkedy časť galského ľudu odišla od Galov (ktorých Galov?) a obsadila Panónie (tieto sa ešte nezrodili). V akom časovom intervale sa takto zmenil ich starodávny jazyk, že hoci bol pôvodom galský, jednako by sa sotva zdalo, že ide o galčinu. Ničomný Tacitus, ktorý odmietol uvažovať takýmto spôsobom, tvrdiac, že panónski Osi sa odlišujú od gótskych Galov jazykom. Bol by ďaleko akceptovateľnejší než Saladius, keby potvrdil, že Góti, ako aj Panónčania hovorili galským jazykom. Okrem toho sa dozvedáme z Tacitovho textu, že starí Galovia sa od Germánov líšili ako jazykom, tak aj pôvodom o nič menej, ako sa Panónčania odlišovali od oboch. Spisovateľov text je jasný a nepripúšťa žiadne poznámky. Mýlia sa všetci tí, ktorí s Laziom, Aventinom, Schönlebenom, Velsrom a ostatnými pripisujú každému keltskému menu aj germánsky jazyk aj pôvod. Ak by sa ma však niekto spýtal, akou rečou hovorili starí Galovia, povedal by som, že presne takou ako dnes. Lebo jazyky sa nerodia ako huby po daždi. A vždy som si myslel, že sa má pripočítat' k názorom, ktoré sa neopierali o žiaden základ, že Galovia, keď boli pokorení Rimanmi, prevzali tento spôsob reči.⁵⁴² A preto by si to mohol považovať za príčinu toho, že Panónčania a Dáci Bójov a tých, čo pochádzali z tohto národa, priviedli do záhuby ako cudzozemcov. A tí, čo boli germánskeho pôvodu, využili ako spojencov severných susedov Skordiskov, tak ako v najstarších časoch. Toto bolo potom príčinou, že v korutánskej reči majú prevahu nejaké stopy po italskom jazyku, nejaké po germánskom jazyku, ale žiadne po galskom.

Až potiaľto sme hovorili o Panónčanoch. Teraz sa zaoberajme Dákmi a Mézmi.

VI. Zostáva miesto zo Strabóna, na základe ktorého sa slávny Saladius usiluje ukázať, že každé trácke pomenovanie pochádza od Galov, teda Panónčanov. Keď uviedol geografove slová týmto spôsobom:⁵⁴³ Dákovia získali opustenú časť tohto územia. Je to galský národ, podriadený Cretosirovi. A ako zvyčajne dodáva parafrázu: „Z čoho vyplýva, že Dákovia, Géti, Góti, Sarmati nie sú pôvodom Slovania ani Gréci, a už vôbec nie Chorváti, ale Galovia.“ Aké nesprávne! Tráci a Sarmati Galovia? A navyše podľa Strabóna. Učený Severini v reakcii na toto Strabónovo pomýlené miesto hovorí:⁵⁴⁴ Strabón sa v mnohom mýli. Bol azda tu? Kto zastal na plytčine? Aj keby to Strabón vyriekol nerozvážne, príliš ťažko nesieme aj to ostatné, čo tento učený muž napísal. Ale čo keby sa Strabón nemýlil a Galov, ktorých pobil a úplne vyhubil Burebista, oddelil od Dákov po starostlivej úvahe. Uvediem výrok z geografa (rozumej Strabón), ktorý nemá v staroveku seberovného v jeho vlastnom jazyku, lebo neverím prekladom, ktoré použil Saladius. Tento, keď sa chystá hovoriť o ilýrskej problematike, vedený od Réto v a Vindelikov, spomína na začiatku toto: *Μέρος μὲν δὴ τῆς χώρας ταύτης ἤρῃμωσαν οἱ Δάκοι καταπολεμησάντες Βοίους καὶ Ταυρίσκους ἔθνη Κελτικά. τὰ ὑπὸ Κριτοσειρω, φάσκοντι εἶναι τὴν χώραν σφέτεραν, καὶ περ ποταμοῦ διείργοντος τοῦ Παρίσου ῥέοντος ἀπὸ τῶν ὀρῶν ἐπὶ τὸν Ἰστρον κατὰ τοὺς Σκορδίσκους καλουμένους Γαλάτας.* Xylander to podáva takto: Dákovia získali zničenú a opustenú časť tohto územia. Potom Dákovia podliehali Critosirovi, keď ich porazili galské kmene Bójovia a Tauriskovia, ktoré si nárokovali na toto územie, ktoré oddeľovala rieka Parisus, ktorá tečie z hôr do Dunaja cez galských Scordiskov.“ Geograf vzápätí pridáva: *καὶ γὰρ οὗτοι τοῖς Ἰλλυρικοῖς ἔθνεσι, καὶ τοῖς Θρακίοις, ὄκησαν ἀναμίξ. ἀλλ' ἐκείνους μὲν οἱ Δάκοι κατέλυσαν τούτοις δὲ συμμάχοις ἐχρήσαντο πολλάκις.* Totiž títo (Galovia) bývali zmiešaní s ilýrskym aj tráckym ľuďom, Dákovia ich vyhladili, týchto (Skordiskov) však mali často ako spojencov. Ale geograf toto nespomenul

⁵⁴² Porov. Schlözer, Severské dejiny, s. 342 n.

⁵⁴³ Appendix I, 199.

⁵⁴⁴ Dizertácia o spôsobe objavovania dávnych panónskych miest, § 23.

ani na jednom mieste, podobne ako ani Burebistu:⁵⁴⁵ „Ten istý vyplienil Keltov zmiešaných s Trákmi a Ilýrmi, úplne vyhladil Bójov, ktorí podliehali pod Critasira a rovnako aj Tauriskov.“ Sú azda dosiaľ Dákovia prinútení hovoriť galským jazykom? Strabón pokračoval príliš neochotne. Zdá sa, že učený muž (Salagius) napísal tieto veci cudzou rukou, ako bola napísaná aj väčšina vecí v jeho dodatku. Predovšetkým to, čo vytykal ozdobe našej vlasti Timonovi, keď argument, na základe ktorého Timon uvádza, že Jazygovia, príbuzní Dákov, hovorili slovanskou rečou, označuje za smiešny a nezmyselný. Timon sa vraj horlivo oddáva svojim dohadom alebo lepšie povedané komentárom, lebo na rozdiel od mienky dávných historikov (Strabóna, Plinia, Tacita, Justína) poprel, že Belgovia a Breukovia boli galskými kmeňmi dolnej Panónie, keď sám dokázal nie na základe argumentov vychádzajúcich z podobnosti slov, ale prostredníctvom jasných dôkazov minulosti, že jazykom Panónčanov bola galčina. Nato bude celé panónske potomstvo vždy vďačne spomínať ako na jedinečný výklad tohto muža. Ale pokračujme v začatom. Keď Panónčania neboli pôvodom ani Gréci, ani Rimania, ani Germáni a už vôbec Galovia, mohol by si položiť otázku, akým jazykom kedysi hovorili?

§ IV.

Panónčania hovorili oddávna slovanským jazykom.

I. Za popredného z etnológov našej doby, ktorí sa snažili posudzovať národy podľa určitého triedenia a systému, považujem po Bayerovom úsilí Schlözera. Aj Bayer totiž, ako bol výnimočný skrytou filologickou učenosťou, keby s takou usilovnosťou, s akou Herodotos skúmal Skýtov a Cimeriov, prebádal Gétov a rovnako aj Trákov (hoci ich, mimochodom, nespomína málo), nebol by pre nás v tejto veci menej významný. Schlözer, ktorý mal pred očami novšie časy, musel vyzozprávať osudy južných národov, ktoré sú považované za naše, a to len v rámci severných národov. „Keď sa pôjde do Uhorska,“ hovorí,⁵⁴⁶ „dejiny tohto územia sa delia na tri obdobia. Z nich prvé najstaršie predstavuje Panónia, ktorá prináleží filológii a má sa zostaviť na základe gréckych a rímskych pamiatok. Priznáva, že nevie, kto boli starí Panónčania,⁵⁴⁷ či patrili k slovanskej, alebo galskej, či germánskej skupine národov, azda by sa dalo zistiť podrobnejším výskumom (ktorý však neprezentuje Otrokočihlo uprednostňujúceho argumentáciu Rudbeckia) z vlastných mien miest.“ Takto Schlözer. Na inom mieste najskôr Trákov, Tribalov, Mézov, Dákov, Gétov, Paionov a Panónčanov správne chápal ako jeden národ, potom chybné spojil Gétov s Gótmami na základe podobnosti mena, podľa príkladu Jornandesa a tých, ktorí ho nasledovali, a previedol ich cez celú Germániu.⁵⁴⁸ Potom sa dostal zasa na juh, kde spomína Italiu, Ilýriu, Panóniu a Grécko:⁵⁴⁹ „Grécky a latinský filológ nech skúma domorodých obyvateľov týchto provincií,“ hovorí, „ak by sa však dali vypátrať na základe starodávnych gréckych a rímskych pamiatok. Totiž staroveké jazyky, ktoré sú zdrojom nášho poznania v iných častiach, tu už viac nenájdem, s výnimkou jedného epirotského. Z tejto skvostnej výpovede tohto vynikajúceho muža môže ktokoľvek ľahko pochopiť, aká veľká je na severe nevedomosť o ilýrskych dejinách. Ale nenašiel by si (prekvapivo) ani Italov, ktorí sú nielen našimi susedmi od najstarších čias, ale aj príbuznými a spoločníkmi, že poznali tú časť filológie, ktorá predstavuje počiatky veľmi veľkého ilýrskeho národa, a ktorí by chceli preskúmať na základe prirodzenosti jazyka a z pamiatok

⁵⁴⁵ VII, s. 312. Porovnaj Vlast' chorvátskych kniežat.

⁵⁴⁶ Severské dejiny, s. 251.

⁵⁴⁷ Jeho slová sú: *Wer diese alten Pannonier gewesen, weiss ich nicht.*

⁵⁴⁸ S. 274.

⁵⁴⁹ s. 344.

minulosti to, čo zostáva zo zvyšku dejín. Udatný Albert⁵⁵⁰ na jednej zo svojich ciest po Dalmácii spozoroval tieto náznaky v jazyku a obyčajoch národa, že neváhal venovať sa domorodému obyvateľstvu v krajine, dôkladnejšie preskúmanie však prenechal iným. Sebastián Dolci (menom Sladich), ktorý má nemalé zásluhy v oblasti písomníctva národa, pretože bol Dalmatínek, sa ako prvý pokúsil pozrieť na vec do hĺbky. Keďže mu však chýbali znalosti z etnológie a filológie, potom, ako pomiešal poradie, dejiny aj národy, zanechal čitateľa v neistote a pochybnostiach. *Grubišić* vo svojej hlaholike, o ktorej vzdialenejší vek nevedel, blúdil po všetkých Skýtoch, Hyperborejcoch, Frýgijčanoch, Keltoskýtoch a Sarmatoch a všetkých ich pripočítal k Slovanom; ako sme upozorňovali na autorov, ktorí ich priradzovali ku Germánom.

Priestor pre tieto názory poskytli predovšetkým Góti, ktorých Jornandes po trojdňovom čítaní listín buď podľa všeobecne rozšírenej mienky, alebo pre príbuznosť mena spojil s Gétmi, aby sa ich dejiny zaskveli. Po úpadku vzdelanosti spolu s ríšou, zrodil mnohých napodobňovateľov. Potom na základe tohto vzišli v tomto smere najmä dve línie uvažovania, jednu tvorili slovanskí spisovatelia, druhú germánski. A títo, majúci pred očami len Gótoch, snažili sa vzťahovať každé ilýrske pomenovanie na Germánov. Naopak tí, ktorí sa z minulosti dozvedeli o príbehu Slovanov, nezdráhali sa pripočítať k pomenovaniu Slovan aj mnohé národy, ktoré boli neskôr objavené v slovanských sídlach, hoci sa líšili jazykom. Podľa germánskej línie vykonal vynikajúcu prácu, ako sme už predtým ukázali, aj maďarský spisovateľ Salagiúš, ktorý sa narodil uprostred Ilýrov, kde sa narodili aj moji predkovia. Väčšina historikov slovanských dejín po Diokleatovi a Orbinovi, okrem Gótoch, ktorých bez váhania priradzovali k Slovanom, k nim pridávajú bez váhania podľa vzoru Konštantína aj Hunov a Avarov. Pamätám, že som sa dokonca dočítal o takých historikoch, ktorí maďarčinu a slovanské jazyky odvodzovali z toho istého zdroja. Azda preto, že Maďari mali vo svojom jazyku nemalé množstvo slovanských výrazov.

Naše dejiny a letopisy sú plné takýchto názorov. Medzi toľkými učenými mužmi nebol žiaden filológ, ktorý by sa pokúsil po preskúmaní podstaty jazykov a využití starobylých pamiatok vyvrátiť tieto nezmysly, ktorými sú husto pokryté skoršie obdobia dejín. Lebo aký zmysel má tvrdiť, že Huni a Avari, Patzinagovia a Chuni sú maďarského pôvodu, a nepredložiť ani jednu frázu z tohto starého jazyka, ktorým dokazuješ svoje tvrdenie? Pretože tí, ktorých sme teraz vymenovali, boli objavení na gétskych územiach, možno ich priradiť rovnakým právom k Slovanom, ako to bolo v prípade Gótoch, predovšetkým preto, že prisaňovalci majú tendenciu časom si osvojiť spôsoby a jazyk domorodcov, ako Gréci u Gétov. A Porfyrogenet, podľa ktorého môžeš vidieť, že Maďari sa opierajú najmä o svojich, považuje Avarov a Slovanov za tých istých. Pravda, keď prostredníctvom týchto učených spoločností a uznania filológie, po ktorom túžime, po preskúmaní povahy jazykov (z nich v Uhorsku odhadujeme, že je desať svojím charakterom rôznorodých), etnológia vlasti, ktorá je veľmi rozmanitá a zušľachtená v zábave priniesie nápravu, ktorá, dúfame, príde ešte v tomto veku. A to, čo povstalo bez akéhokolvek vedenia, vlastným a dlhotrvajúcim úsilím, dáme do stredu pozornosti.

II. Ak je správne to, čo sme pred časom uviedli o pôvode Chorvátov, ukázali sme, že Chorváti sú potomkami Panónčanov a jazyk s národom bude stáť na pevných nohách. Počas toľkých storočí neprešiel nijakou výraznou zmenou, aj keď bol utláčaný barbarskými národmi. Je presne taký istý ako v 15. storočí, tak aj v 10. storočí, ako aj v šiestom, v treťom, druhom aj v prvom

⁵⁵⁰ Ide pravdepodobne o Pseudo-Alberta, autora pôsobiaceho v 15. a 16. storočí. (Poznámka prekladateľa.)

kresťanskom storočí.⁵⁵¹ Poukážeme teraz na zopár vecí, čomu sme v našich dielach venovali osobitný výklad o danej látke. Na prvom mieste je epitaf bosnianskej kráľovnej Kataríny, umiestnený v Ríme pred tristo šesťnástimi rokmi, ktorý možno vidieť v chráme zvanom Ara coeli.⁵⁵² Uvedieme ho latinským písmom, v cyrilike bude uvedený v knihe o cyrilskom písomníctve. Takéto je jeho znenie:

Katarini Kralici Bosanskoj
Stipana hercega ad svetoga Sabe
Od poroda Ieline i kuche Cara Stipana
rodjenoj Tomasha krala Bosanskoga xeni
koja xivi godin 50 i 4
i priminu u Rimu na lito Gna 1478
na 20 i 5 dni Oktobra
spominak nye pismom postavlyen.

„Kataríne, bosnianskej kráľovnej, dcére sv. vojvodu Štefana zo Sáby, z Heleninho rodu a z domu cisára Štefana, manželke bosnianskeho kráľa Tomáša, ktorá žila 54 rokov a zomrela v Ríme v roku 1478, 25. októbra bol postavený tento pamätník s nápisom.“ V nasledujúcej knihe podávame výklad na základe zákonov histórie a chronológie. To, čo sa týka druhu reči, ten, kto pozná tento jazyk a počul hovoriť Bosniakov, ľahko zbadá, že sa v ničom nelíši. Práve týmto nárečím hovoria až dodnes tí, ktorí prechádzajú pod ilýrskym menom cez Uhorsko po oboch stranách Dunaja, ďalej cez Slavóniu, Bosnu, Moldavsko, Valašsko, Tráciu, teda potomkovia Dákov, zmiešaní s prísťahovalcami, medzi ktorými jednako vynikajú čistotou aj eleganciou Bosniaci. Avšak na základe tohto mramoru, na ktorý nemožno pripísať nič, čo by bolo podvodom, je vyvrátený názor tých, ktorí hovoria, že jazyky sa menia každé polstoročie, keďže ilýrsky jazyk zostal nedotknutý neprerušene celé tri storočia. Jednako si nemyslím, že sa má to isté povedať o ostatných jazykoch, ktoré včera prijali svoje zušľachtenie. Ilýrska reč sa viaže k starovekému Rímu a od tých čias až dosiaľ sa opierala o veľmi pevné základy. Kedysi bola mäkká ako latinčina, ako príklad uvedme Ovidia, ktorý bol v tejto veci inak veľmi chúlостivý, a nehanbil sa zložiť báseň v tráckom jazyku na chválu Germanica. Nedávno sa ho ktosi pokúsil napodobniť v diele o jesenných plodoch,⁵⁵³ v bosnianskom nárečí, ako úspešne, nech posúdia básnici.

III. Tri storočia pred epitafom napísal kňaz Diokleas dielo o dejinách Slovanov v ilýrskom jazyku, ktoré sám preložil do latinčiny, ako priznáva. Dalmatínek Andrija Kačić⁵⁵⁴ ho osobitne využil v slovanských komentároch a básňach, kde môžeš vidieť všetko vyjadrené v bosnianskom nárečí.

⁵⁵¹ Pozri Počiatky Chorvátovej, § 6.

⁵⁵² Nebeský oltár, lat. Ara coeli – románsko-gotický chrám v Ríme známy ako Bazilika Panny Márie na oltári nebies, ktorý patrí k dominantným stavbám Kapitolu. (Poznámka prekladateľa.)

⁵⁵³ Autorom básnickej zbierky o jesenných plodoch, lat. *Fructus autumnales* je samotný Matija Petar Katančić. Dielo pozostáva z 39 latinských a 18 chorvátskych básní. Vo väčšine prípadov ide o príležitostné básne, pričom vzorom bol pre básnika, ako sa zdá, staroveký rímsky autor Quintus Horatius Flaccus. (Poznámka prekladateľa.)

⁵⁵⁴ Andrija Kačić Miošić (1704 – 1760) – chorvátsky básnik a františkánsky mních, potomok jedného z najstarších a najvplyvnejších chorvátskych šľachtických rodov. (Poznámka prekladateľa.)

V 11. storočí Bulhari, keď plánovali sprisahanie proti Grékom a zistili, že prichádza Diogenes, dali sa na útek, pokrikujúc: *βεζεῖτε ὁ Τζαίσαρ*⁵⁵⁵ alebo ako (uvádza) Skilica⁵⁵⁶ *βεζεῖτε τζαίσαρ*. To znamená *bjexite! eto Cessar. Bexite! Cessar*. Utečte, aha cisár!

V 6. storočí cisár Justinian, ako sme naznačili vo svojom komentári o vlasti Chorvátov, predstavil viaceré slová, z ktorých je možné okúsiť ilýrsky jazyk, ako sú *Lyubicza, istok, Vilyenicza, Vpravda* a ďalšie podobné.

V časoch Konštantína sa podľa Hardouina⁵⁵⁷ v ilýrčine označovali aj mince. Rád by som spomenul jednu Maximianovu mincu z roku 295 po Kr. Má takýto nápis:⁵⁵⁸ „Maximinova hlava. Nápis je, ako sa domnievame, v ilýrskom písme: NCÆCVCÆCVC OVEVDIICΩII. Na opačnej strane jazdec a písmená podobného tvaru. Je (napísané) na pamiatku grófa zo Schwarzburgu. Z tohto istého a z iného cisára Konštantína. – Je jasné, že to bolo vždy považované za pýchu rímskeho ľudu, ak boli mince označované nielen po latinsky, ale aj grécky a do istej miery aj v cudzích jazykoch a písmach. A prízemná je domnienka tých, ktorí keďže naďalej nepoznajú žiadne grécke mince, snívajú, že v tomto čase z mincí vymizla prikázaná gréčtina, hoci ilýrčina nevyvymizla.“ Tento Hardouin bol v numizmatike veľmi skúsený, tak ako nikto. Prečítaj si nápis: *Ns Iesus Iesus sve utilishi!* To znamená: Ježiš, Ježiš, zachráň nás všetkých! Mnohí cisári pred Konštantínovým zákonom žičili kresťanom, hoci sa neodvážili vyznávať verejne náboženstvo, lebo to rímske právo zakazovalo. Z toho dôvodu sa v ilýrčine zaznamenávali takéto tajomstvá, lebo bola rodným jazykom týchto cisárov. Podobou písmen sa budeme zaoberať v nasledujúcej knihe.⁵⁵⁹

Lud používal staré písmo, ktorého podobu uvádzame v prehľade panónskej literatúry. O niečo starší je sriemsky nápis napísaný starovekým písmom, ktorý zverejňujeme.

VII VICE. SHTA
NOSISH MI EDNO
GA OTROKA GD. IIII.

Vjivice! shta nosishmi idinog´ otrak, goda csetvertog. Mal by som sa oboriť na Parku starenu, že si vzala jediné dieťa vo veku štyroch rokov, nádej na dedičstvo.⁵⁶⁰ Na tomto mieste zasa vidíš čisto bosniánsky dialekt. Nápis, ak nie je starší ako ten nasledujúci, bude určite z oveľa mladšieho veku, ako sa môžeš dozvedieť z písma.

IV. Za cisára Galliena asi v roku 259 po Kr. bola časť Panónie daná Markomanom, pri tej príležitosti vyhotovili o tejto udalosti tabule, nájdené v sarkofágu pohanského kňaza vo Vindobone. Epigraf uvádzame v starovekom písme, z Lambecia ho prezentujeme v nasledujúcej knihe, tu ho zobrazujeme v bežnej podobe.

⁵⁵⁵ S. 592. Porovnaj Epitaf Kataríny, § 3.

⁵⁵⁶ Ivan Skilica (? – 1125) – byzantský kronikár, právnik a úradník na cisárskom dvore, autor prehľadu dejín (Σύνοψις Ἱστοριῶν), ktorým mapuje obdobie vlády byzantských cisárov v rokoch 811 až 1057. (Poznámka prekladateľa.)

⁵⁵⁷ Jean Hardouin (1646 – 1729) – francúzsky učenc, známy svojím názorom, že väčšinu textov z antiky predstavovali falzifikáty. (Poznámka prekladateľa.)

⁵⁵⁸ Historia Augusta, z mincí.

⁵⁵⁹ Obraz o panónskom písomníctve § 4, kap. II.

⁵⁶⁰ Pozri nápis v Obraze o panónskom písomníctve II., § 5.

ΠΑΘΑΛ Ω ΗΣΤ ΝΑΙΑΒ
IZ. IANTVRRE. DAΩV CVA
ME NEV. A BRATA IVA
ZBA. A CRANOI ΠΑΝΙΑ
RI. ZVAM ΠΙΑΙΑΖ. THOB. A
KLABA VEC. NA.

Pasal ov jest najavich janturre, dasu svame a vrata Ivaska, a Kransi Paniari. Zvam pjajaz, tjeov, a Slava vecsna. Preložené do latinčiny: „Tento písomný nápis je zoznamom dohôd, že vaše hranice sú od Augustovej brány po hranice Panónie. Svornosť s vami, mier a večná sláva.“ Z tohto a predchádzajúcich epigrafov môžeš vidieť, že spôsob reči Sriemčanov sa zhoduje so spôsobom rozprávania Ilýrov. Ako možno zachovať starobylosť Vindobončanov, keďže boli od Grékov vzdialení, a nijako sa neodchyľovať k sarmatskému štýlu reči, sa môžeš dozvedieť spracované podrobnejšie v literatúre. K tomuto nárečiu sa vzťahovali obyvatelia západnej Panónie, Norikovia a Vindelici, v stredoveku nazývaní Karantánci. Zachovávajú ho ešte aj dnes, hoci zmiešaný s cudzími slovami. Pozri tabuľku nižšie.

Dákovia sídlili na protiľahlom brehu Dunaja, s Gétmi, Mézami a Thrákmi si podržali ilýrčinu, ako ukazuje nápis na území Markomanov, ktoré podľa Strabóna kedysi obývali Dákovia, bol vysekaný v skale. U Orbina má toto znenie:⁵⁶¹

STYN OVVY VKLOPYEN BYLIE IESTI MERA
SGODE KRVKOVVYE NASS MARKOMAN I BRE
TE SLAVNOV LYTO V BOYA NASGA: MARKO
MAN PROYDE NI SLAVNOV.: STYNV POKOY
LYTH V VIKΑ.

„Kameň sem vložený je dokladom nášho krakovského mierového stretnutia Markomanov a spojencov Slovanov v piatom roku našej (markomanskej) vojny. Markoman tiahne pomimo Slovanov. Večný pokoj kameňu.“ To, že piaty rok markomanskej vojny bol Kristovým rokom 173, v ktorom M. Antonius napadol Jazygov a ich spojencov Markomanov a Kvádov a naverboval obrovské vojsko, uvádzame na inom mieste.⁵⁶²

Pridaj domácich bohov Sarmanda, Belena, Charta, Pleistora, Zamolxina a ďalších. Pridaj Strabónových *Βωγαίωνων*, *Μενεβρίαν*, *Πολτιοβρίαν*, pridaj mená kráľov, národov, miest, riek, hôr tráckeho pôvodu, ako často uvádzame v Geografii. Tá, ak jestvujú tabule, mince a mramory (ale kto sa to pri zdravom rozume odvážil poprieť?), určite ich nebude treba odvodzovať od Keltovej a od iných cudzích národov, ktoré sa tu tieto mená dozvedeli, ale od tráckeho národa. Keďže v našich dielach na toto zoširoka poukazujeme, chceme zároveň varovať čitateľov, ktorí sa zaujímajú o slovanské veci, že hodláme ukončiť túto kapitolu.

V. Z hodnoverných pamiatok, ktoré sme priniesli, nie je ťažké pochopiť, že treba rozlišovať medzi Sarmatmi a Ilýrmi, pokiaľ ide o spôsob reči. K Sarmatom pridávame Rusov, Poliakov,

⁵⁶¹ Kráľovstvo Slovanov, s. 104.

⁵⁶² Obraz o panónskom písomníctve II, § 4. Porovnaj Zemepis Dákov IV, § 3.

Čechov, uhorských Moravanov pri karpatských Slovákoch a odtiaľ sa rozprestierajúcich na sever. Tí, ktorí sú na juhu, obyvatelia starej Panónie, Dácie (pod týmto menom rozumieme nielen Transilvancov, ale aj Jazygov, Valachov aj Moldavcov), Mézie, Trácie, Macedónska, Dalmácie, Norika a Vindelicie. Týchto všetkých pripisujeme k ilýrskemu pomenovaniu s Kraňanmi, Istrijčanmi a Venetmi. Pozorne poukazujeme na to, čo sa hovorí v uvedenom diele o Dunaji a v starom zemepise týchto území, ktoré sú k dispozícii v tlačenej podobe. Napokon na našich cestách (ktoré považujeme pre geografa za nevyhnutné) a pri rozhovoroch so slovanskými národmi sme tiež pozorovali to, že nárečia medzi Sarmatmi a Ilýrmi tam, kde žijú ako susedia, sa miešajú a že neexistuje veľmi nápadný rozdiel vo výpovedi, aký sa pozoruje v slovách. Pochopiteľne, aby sme pochopili uhorských Slovanov, zrodenných zo sarmatskej rasy, ako hovoria Ilýri, potrebujeme byť počas niekoľkých mesiacov s nimi v úzkom kontakte. Tieto veci píšeme zo skúseností. Tak ako Naso, keď pochopil, ako hovoriť po gétsky a bez ťažkostí sa naučil sarmatsky, hoci sa oba jazyky líšili, ako aj dnes, každodenne si na seba v mnohom zvykali vzájomným používaním. Vypočujme si prednes národného básnika!

Ani jediný by nevedel opakovať v národe tomto
po mne latinskou rečou čokoľvek zo všedných slov.
A tak ja slávny rímsky básnik – odpusťte, Múzy,
som nútený najväčšou mierou užívať sarmatských slov.⁵⁶³
Keď som im tu nedávno vykreslil šľachetnosť vašu
lebo ja ovládam už getskú a sarmatskú reč.⁵⁶⁴
Barbarstva a zvieracích hlasov všetky miesta sú plné
z nepriateľského kriku hrôzou všetko sa naplnia tu.
Zdá sa, že latinskou rečou som tu už zabudol vravieť,
lebo ovládam teraz getskú a sarmatskú reč.⁵⁶⁵
Trácka a skýtska reč sa vôkol mňa ozýva stále,
v jazyku gétskom verše dokázal by písať som.⁵⁶⁶
Jazykom gétskym, ach hanba, už som tiež napísal knižku,
a verše moje radia sa z nezvyklých barbarských slov.⁵⁶⁷
Na tému pýtaš sa? Azda to schváliš, písal som cisárovi!
Božstvom svojim podporil boh tento môj nezvyklý spev.⁵⁶⁸ ||

⁵⁶³ Ov. Tr. V, 7.

⁵⁶⁴ Ov. Pont. III, 2.

⁵⁶⁵ Ov. Tr. V, 12.

⁵⁶⁶ Ov. Tr. III, 14.

⁵⁶⁷ Ov. Pont. IV, 13.

⁵⁶⁸ Ibidem, v. 23.

SLOVENSKÝ KOMITÉT SLAVISTOV

SLAVISTICKÝ ÚSTAV JÁNA STANISLAVA SAV, v.v.i., BRATISLAVA

SLAVICA SLOVACA, ročník 57 (2022), č. 4. (supplementum)

Vychádza trikrát ročne: 1. číslo v júni, 2. číslo v novembri a 3. číslo spolu so 4. (supplementum) v decembri.

VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, CSČ SAV, v.v.i., Dúbravská cesta 9, 845 02 Bratislava.

Tel.: 02/20920203, e-mail: vedasav@savba.sk.

Distribúcia / Distributed by:

Slovart G. T. G., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava

ISSN 0037-6787

Časopis je evidovaný: Scopus, CEJSH, C.E.E.O.L., ERIH PLUS, SJR, ProQuest, EBSCO